ІНСТИТУТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ
ІМЕНІ МИКОЛИ ЯРМАЧЕНКА НАПН УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
НОВОУШИЦЬКА СПЕЦІАЛЬНА ШКОЛА
ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНИЙ ЦЕНТР
НОВОУШИЦЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ РАДИ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ТА ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

збірка статей обласного науково-методичного семінару
4 березня 2019 року

м. Нова Ушиця, 2019

УДК 047.82: [373-027.31]:006 (472):376

Рекомендовано науково-методичною радою
Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти
13 червня 2019 року, протокол № 3.

Рецензенти:

Бирко Н.М., старший викладач кафедри педагогіки та психології Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат педагогічних наук;

Грицюк Н.Г., методист корекційної педагогіки та спеціальної освіти науково-методичного центру дошкільної, початкової та спеціальної освіти, старший викладач кафедри педагогіки та психології Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Науково-методичне забезпечення реалізації концепції Нової української школи та державного стандарту для дітей з особливими освітніми потребами: зб. статей обласного науково-методичного семінару 4 березня 2019 року / упоряд. Гудзенко Н.Г., Кульбіда С.В. - Київ: Інтерсервіс, 2019. 132 с.

Збірка статей представляє досвід діяльності Новоушицької спеціальної школи Хмельницької обласної ради у реалізації концептуальних засад сурдопедагогіки і логопедії, стандартизації освітньої галузі для осіб з особливими освітніми потребами, реалізації положень Нової української школи, у застосовуванні компетентнісного підходу у сучасних реаліях спеціального закладу.

Для викладачів, науковців, батьків, педагогів спеціальних загальноосвітніх закладів для осіб з порушеннями слуху і мовлення.

Усі матеріали статей подано в авторській редакції

ISBN 978-617-696-904-4

© Автори статей, 2019

ЗМІСТ

Берека Віктор Євгенович, ректор Хмельницького ОІППО, доктор педагогічних наук, професор.

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО УЧАСНИКАМ СЕМІНАРУ……..……..7

НАПРЯМ І. СУЧАСНИЙ СПЕЦІАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ДЛЯ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Грицюк Нінель Григорівна, методист корекційної педагогіки та спеціальної освіти науково-методичного центру дошкільної, початкової та спеціальної освіти Хмельницького ОІППО. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ ……9

Чорноконь Світлана Василівна, директор Новоушицької спеціальної школи Хмельницької обласної ради. ДІЯЛЬНІСТЬ НОВОУШИЦЬКОЇ СПЕЦІАЛЬНОЇ ШКОЛИ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ: ПРАЦЮЄМО ПО НОВОМУ.....11

Гудзенко Надія Григорівна, заступник директора з навчально-виховної роботи Новоушицької спеціальної школи Хмельницької обласної ради. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ СПЕЦІАЛЬНОЇ ШКОЛИ.....16

Бацура Галина Вікторівна, педагог-організатор Новоушицької спеціальної школи Хмельницької обласної ради. СИСТЕМА ПОЗАУРОЧНОЇ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛИ-ІНТЕРНАТУ - ВАЖЛИВА УМОВА ФОРМУВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ ШКОЛЯРІВ.....21

Бондаренко Тетяна Володимирівна, вчитель-дефектолог Інклюзивно-ресурсний центру Новоушицької селищної ради Хмельницької області. ДО ПРОБЛЕМИ СПІВПРАЦІ КОРЕКЦІЙНИХ ПЕДАГОГІВ ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНИХ ЦЕНТРІВ ТА ВЧИТЕЛІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....25

Рогатин Лариса Володимирівна, вчитель початкових класів Новоушицької спеціальної школи Хмельницької обласної ради. ГОТОВНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....29

НАПРЯМ ІІ. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ДЛЯ ДІТЕЙ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Журба Тетяна Анатоліївна, вчитель початкових класів Новоушицької спеціальної школи Хмельницької обласної ради. ФОРМУВАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ В УЧНІВ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....32

Московчук Людмила Володимирівна, вчитель початкових класів Новоушицької спеціальної школи Хмельницької обласної ради. ВПРОВАДЖЕННЯ ІГРОВИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ ТА

РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ.....35

Панченко Валентина Вікторівна, вихователь Новоушицької спеціальної школи. КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПОЗАУРОЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ.....39

НАПРЯМ ІІІ. ТРАДИЦІЙНІ ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ДЛЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Акчуріна Ольга Степанівна, вчитель-дефектолог Новоушицької спеціальної школи Хмельницької обласної ради. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НАОЧНОСТІ У ВСЕБІЧНОМУ РОЗВИТКУ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ.....45

Богданова Ніна Іванівна, вчитель-дефектолог Новоушицької спеціальної школи Хмельницької обласної ради. КОРЕКЦІЯ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ НА ОСНОВІ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ 49

Кирковська Валентина Іванівна, вчитель-дефектолог слухового кабінету Новоушицької спеціальної школи Хмельницької обласної ради. РОБОТА ІЗ СЛУХОПРОТЕЗОВАНИМИ ТА ІМПЛАНТОВАНИМИ ДІТЬМИ НА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАНЯТТЯХ З РОЗВИТКУ СЛУХО-ЗОРО-ТАКТИЛЬНОГО СПРИЙМАННЯ.....52

Князюк Лариса Василівна, вчитель-дефектолог Новоушицької спеціальної школи Хмельницької обласної ради. ВПРОВАДЖЕННЯ БІЛІНГВАЛЬНОГО ПІДХОДУ У НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ…….57

Максимчук Тетяна Аркадіївна, учитель-дефектолог дошкільної групи Новоушицької спеціальної школи Хмельницької обласної ради. МЕТОД МОДЕЛЮВАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МОНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДОШКІЛЬНИКІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ.....62

Новіцька Людмила Федорівна, вчитель початкових класів Новоушицької спеціальної школи Хмельницької обласної ради. РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ.....65

Стандрійчук Антоніна Володимирівна, вчитель-дефектолог Новоушицької спеціальної школи Хмельницької обласної ради. ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ДЛЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....69

НАПРЯМ IV. ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ У СЕРЕДОВИЩІ СПЕЦІАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ

Білик Ольга Іванівна, вчитель-дефектолог Новоушицької спеціальної школи Хмельницької обласної ради. ЛІКУВАЛЬНА ФІЗКУЛЬТУРА ДЛЯ ДІТЕЙ З ТИПОВИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ ТА ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ.....74

Білогаш Ольга Федорівна, заступник директора з виховної роботи Новоушицької спеціальної школи Хмельницької обласної ради. ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ У СТВОРЕННІ ОПТИМАЛЬНИХ УМОВ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ ТА ВАДАМИ СЛУХУ……..……..…78

Дармограй Інна Василівна, вихователь Новоушицької спеціальної школи Хмельницької обласної ради. ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ У ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ.....85

НАПРЯМ V. ДІЛИМОСЯ ДОСВІДОМ: ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НА ПРЕДМЕТНИХ УРОКАХ

Гудзенко Надія Григорівна, заступник директора з навчально-виховної роботи Новоушицької спеціальної школи Хмельницької обласної ради. РОЗВИВАЛЬНІ ВПРАВИ НА ЗАНЯТТЯХ З РОЗВИТКУ СЛУХОВОГО СПРИЙМАННЯ ТА ФОРМУВАННЯ ВИМОВИ…….…….89

Богданова Ніна Іванівна, вчитель-дефектолог Новоушицької спеціальної школи Хмельницької обласної ради. ФОРМУВАННЯ УСНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ НА УРОКАХ РІДНОЇ МОВИ.....93

Кашапова Ольга Василівна, вчитель української мови та літератури Новоушицької спеціальної школи Хмельницької обласної ради. РОЗВИТОК САМОСТІЙНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ… …….96

Климко Наталія Василівна, вчитель-дефектолог Новоушицької спеціальної школи Хмельницької обласної ради. ВИКОРИСТАННЯ LEGO-ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ КОРЕКЦІЇ РОЗВИТКУ……100

Князюк Лариса Василівна, вчитель-дефектолог Новоушицької спеціальної школи Хмельницької обласної ради. ІНТЕРАКТИВНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРИ ВИВЧЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ……..103

Попович Людмила Василівна, вчитель української мови та літератури Новоушицької спеціальної школи Хмельницької обласної ради. ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В СТАРШИХ КЛАСАХ……..…….107

НАПРЯМ VI. СПІВПРАЦЯ РОДИНИ І ШКОЛИ У РОЗВИТКОВІ І ВИХОВАННІ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ

Березюк Алла Миколаївна, соціальний педагог Новоушицької спеціальної школи Хмельницької обласної ради. БАТЬКИ – ПАРТНЕРИ В НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ.....110

Білогаш Юлія Миколаївна, практичний психолог Новоушицької спеціальної школи Хмельницької обласної ради. ВПЛИВ СІМ'Ї НА УСПІШНЕ ВИХОВАННЯ ДИТИНИ ІЗ ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ. ПОРАДИ ПСИХОЛОГА……...112

Бурдельна Ольна Василівна, вихователь Новоушицької спеціальної школи Хмельницької обласної ради. РОЛЬ ГРИ В РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....116

Чорноконь Алла Василівна, вихователь Новоушицької спеціальної школи Хмельницької обласної ради. ВЗАЄМОДІЯ СІМ'Ї ТА ШКОЛИ У ВИХОВАННІ ОСОБИСТОСТІ.....119

Програма заходу……123

Відгук про захід ……....126

Берека Віктор Євгенович

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО УЧАСНИКАМ СЕМІНАРУ

Радий вітати учасників, гостей та організаторів обласного семінару *«Науково-методичне забезпечення реалізації Концепції Нової української школи та Державного стандарту для дітей з особливими освітніми потребами»*. Семінар проводиться відповідно до плану роботи Хмельницького ОІППО, організований педагогічним колективом Новоушицької спеціальної школи Хмельницької обласної ради для вчителів-логопедів, сурдопедагогів закладів спеціальної, загальної середньої та дошкільної освіти, які працюють з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення та слуху.

Метою семінару є:

- ознайомити учасників семінару із науково-методичним та програмним забезпеченням навчально-корекційного процесу в спеціальних закладах освіти відповідно до Державного стандарту для дітей з особливими освітніми потребами (ООП);

- підвищити рівень професійної компетентності вчителів-дефектологів (сурдопедагогів), вчителів-логопедів закладів освіти у роботі з дітьми з порушеннями слуху та мовлення;

- ознайомити учасників семінару з досвідом роботи щодо удосконалення існуючих та впровадження нових форм і методів корекційної роботи з дітьми з порушеннями слуху та мовлення в умовах реалізації Концепції Нової української школи;

- обговорити проблеми співпраці педагогічних працівників закладів спеціальної, загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації ефективної навчально-корекційної роботи з дітьми з особливим освітніми потребами.

Вважаю, що даний захід – чудова нагода для науковців і практиків не тільки ознайомитися із сучасними досягненнями, відкриттями, а й обмінятися досвідом, новими напрацюваннями.

Дана зустріч – унікальна можливість для фахівців закладів спеціальної, загальної середньої та дошкільної освіти, зібратись разом з науковцями Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України Кульбідою Світланою Вікторівною, головним науковим співробітником відділу

навчання жестової мови, доктором педагогічних наук, професором та Рібцун Юлією Валентинівною, старшим науковим співробітником відділу логопедії, старшим науковим співробітником, кандидатом педагогічних наук, і обговорити актуальні питання корекційного навчання дітей з порушеннями слуху та мовлення.

В період реформування системи освіти України особливо актуальною є проблема формування професійної готовності педагогів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах спеціальної та інклюзивної освіти, оскільки спектр функцій учителя значно розширюється.

Для виконання цих функцій вчитель повинен володіти глибокими знаннями з фахових дисциплін, методики викладання предметів, високим рівнем майстерності в галузі освітньої роботи, тобто, мати не лише загально-професійну, а й спеціальну підготовку з корекційної педагогіки та психології.

Робота з дітьми з особливими освітніми потребами, розвиток спеціальної та інклюзивної освіти – невід'ємна умова реалізації Концепції Нової української школи. Сучасний вчитель початкових класів повинен мати високий рівень фахової підготовки, володіти загально-педагогічними та корекційно-розвивальними технологіями, інтегрувати в собі особистісні якості педагога: цінувати та враховувати відмінності кожного.

Хочу зазначити, що проблема підготовки високо кваліфікованого професіонала турбувала суспільство завжди і не стала менш гострою зараз.

В Хмельницькому ОІППО створено систему науково-методичної підготовки вчителів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами шляхом підвищення кваліфікації вчителів-дефектологів, вчителів-логопедів, вчителів-індивідуального навчання, вчителів, асистентів вчителів інклюзивного навчання, вихователів шкіл-інтернатів під час проходження курсів, участі у науково-методичних конференціях, семінарах, тренінгах, творчих групах, тощо. В процесі навчання вчителі отримують спеціальні знання про специфіку змісту освіти для різних категорій дітей з ООП з урахуванням особливостей їхнього розвитку та поведінки.

У досягненні цієї мети велике значення має обмін досвідом. Зважаючи на актуальність питань, що передбачені для обговорення під час семінару, переконаний, що фахові доповіді, повідомлення, діалоги та дискусії будуть сприяти розвитку педагогічної майстерності присутніх.

Висловлюю особливу подяку організаторам та учасникам семінару за надану можливість поспілкуватися з колегами з різних закладів області, збагатитися новими знаннями у сфері освіти.

Бажаю вам плідної роботи та нових творчих здобутків!

НАПРЯМ І. СУЧАСНИЙ СПЕЦІАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ДЛЯ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Грицюк Нінель Григорівна

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

В період реформування системи освіти України особливо актуальною є проблема формування професійної готовності педагогів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами (ООП) в умовах інклюзивної освіти.

Організація освітнього процесу для дітей з ООП за місцем проживання, забезпечення їх корекційним супроводом – справа надзвичайно важлива. Спеціальні школи, як і заклади дошкільної та загальної середньої освіти, які працюють з дітьми з ООП, прагнуть мати своє обличчя, власний імідж, який би сприяв підвищенню ефективності діяльності закладу, приваблював батьків та учнів, дав змогу бути конкурентно спроможними у сучасних соціально-економічних умовах. Але, сьогодні набувають широкого розмаху процеси деінституалізації, що переформатовують, якщо не повністю ліквідовують, мережу закладів спеціальної освіти, перекладаючи функції корекційно-розвиткової роботи на інклюзивно-ресурсні центри. І тут постають кадрові питання. В нашій області в закладах дошкільної та загальної середньої освіти, навіть, в переважній більшості, в інклюзивно-ресурсних центрах, відсутні вчителі-дефектологи: сурдо-, тифлопедагоги. Зазвичай їх обов'язки перекладаються на вчителів-логопедів, які і стають корекційними педагогами широкого профілю на місцях, особливо в об´єднаній територіальній громаді (ОТГ). Водночас висококваліфіковані корекційні педагоги спеціальних шкіл в зв'язку із закриттям або реформуванням мають пройти курс перекваліфікації, щоб успішно працювати в закладах загальної середньої освіти за новою спеціалізацією, тому що, наприклад, Новоушицька ОТГ не зможе забезпечити роботою за фахом 8 вчителів-сурдопедагогів Новоушицької спеціальної школи, навіть, якщо вони є фахівцями з вищою кваліфікаційною категорією і 4 з них мають звання «Вчитель-методист». Переїжджати в іншу місцевість вони навряд чи зможуть з різних причин (особистих, сімейних, фінансових).

На базі Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти проводяться курси підвищення кваліфікації вчителів різних категорій з

питань організації роботи з дітьми з ООП. Зокрема, впродовж 2018 року такі курси пройшли 536 педагогів:

- вчителі індивідуального навчання,
- вчителі інклюзивного навчання,
- асистенти вчителів інклюзивного навчання,
- асистенти вихователів інклюзивних груп закладів дошкільної освіти,
- вчителі-дефектологи,
- вчителі-логопеди закладів дошкільної та загальної середньої освіти.

В процесі навчання слухачі курсів отримують спеціальні знання про специфіку змісту освіти для різних категорій дітей з ООП з урахуванням особливостей їхнього розвитку та поведінки. На жаль, при нашому ОІППО немає курсів для вчителів сурдо- та тифлопедагогів.

Навчально-методичний центр дошкільної, початкової, спеціальної, до вересня цього року, інклюзивної освіти, є організаторами у міжкурсовий період навчально-методичних семінарів, вебінарів, майстер-класів, тренінгів, дискусій, захистів творчих проектів, панорам педагогічних ідей та інновацій, виставок матеріалів інноваційних освітніх технологій з питань роботи з дітьми з ООП, в тому числі з дітьми з порушеннями слуху та мовлення. Проводяться засідання творчої групи заступників директорів спеціальних закладів освіти з навчально-виховної роботи, яка працює за темою: «Науково-методичне забезпечення основних напрямків навчальної та корекційної роботи в спеціальних інтернатних закладах відповідно до реалізації Державних стандартів освіти дітей з особливими потребами". У процесі практичної діяльності велика увага звертається на широке використання не лише теоретичних професійних знань, а й практичного застосування можливостей сучасних технічних засобів навчання, мережі Інтернет, інтерактивних методів навчання.

І все це ми прагнемо робити разом, в одній єдиній команді, удосконалюючи свою педагогічну майстерність, починаючи від вчителя, вихователя закладу освіти до керівників різного рівня.

Дякую учасникам нашого зібрання за все, що ви зробили, робите щоденно, прагнете зробити для освіти дітей з особливими освітніми потребами.

Шановні колеги, проблем перед освітою стоїть набагато більше, ніж нами сьогодні окреслено. Тому запрошую всіх до активного обговорення і внесення слушних пропозицій.

Чорноконь Світлана Василівна

ДІЯЛЬНІСТЬ НОВОУШИЦЬКОЇ СПЕЦІАЛЬНОЇ ШКОЛИ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ: ПРАЦЮЄМО ПО НОВОМУ

Новоушицька спеціальна школа Хмельницької обласної ради є комунальним освітньо-виховним закладом, діяльність якого спрямована на корекційно-відновлюючий, освітньо-виховний процес дітей з порушеннями слуху та дітей із ТПМ.

На даний час у закладі навчаються 82 здобувачі освіти:

70 учнів 1-10 класів,

12 дошкільнят.

Кілька слів з історії. У цьому 2019 році наша школа відзначатиме своє 80-річчя. У 1939 році Новоушицька жіноча гімназія, котра діяла в 6 будівлях панського маєтку була перепрофільована в спеціальну школу-інтернат для глухих дітей. У 1978 році на базі школи-інтернату відкрито дошкільну групу, а з 2001 року – класи для дітей з тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ). 19 грудня 2008 року відбулось відкриття нового приміщення школи-інтернату. В 2012 році розпорядженням Хмельницької обласної ради внесено зміни до Статуту, і навчальний заклад перейменовано на Новоушицьку спеціальну загальноосвітню школу-інтернат Хмельницької обласної ради (нині – Новоушицьку спеціальну школу Хмельницької обласної ради), яка здійснює діяльність з надання спеціальної освіти для дітей з порушеннями слуху та мовлення.

Організація освітнього процесу у спеціальних закладах загальної середньої освіти для дітей з особливими освітніми потребами у 2018/2019 навчальному році здійснюється відповідно до прийнятого Верховною Радою України 5 вересня 2017 року Закону України "Про освіту" в рамках нормативно-правового забезпечення Нової української школи, положень про спеціальну школу, інших актів, що регулюють забезпечення освітнього процесу в закладах дошкільної та загальної середньої освіти.

З 1 вересня 2018 року навчання учнів початкової школи усіх спеціальних закладів, і нашого в тому числі, розпочалося з першого класу за програмами дванадцятирічної повної загальної середньої освіти, розробленими відповідно до Державного стандарту початкової освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87.

Особливістю Нової української школи є зміна акцентів у меті навчання, де головним стає учень, який навчається, а не предмет, якому його навчають. Таке навчання передбачає не лише опанування учнем академічних знань, а й так званих соціальних компетентностей (уміння працювати в команді, вирішувати складні проблеми, пропонувати нові ідеї тощо) для забезпечення подальшої інтеграції в суспільство. НУШ – це школа, до якої приємно ходити учням. Тут

прислухаються до їхньої думки, вчать критично мислити, не боятись висловлювати власну думку та бути відповідальними громадянами.

Мета нашої школи:створення умов для розвитку, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованої взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності. У поняття «створення умов» ми вкладаємо: кадрові умови, матеріально-технічне, навчально-методичне забезпечення, корекційно-розвиткові та фінансові ресурси.

Формула НУШ складається з дев'яти компонентів:

- Формування компетентностей
- Умотивований учитель, що має можливість розвиватися і свободу впроваджувати нові напрацювання
- Ціннісне виховання
- Автономія для шкіл
- Трикутник партнерства учень-вчитель-батьки
- Дитиноцентризм
- Нова структура школи
- Справедливий розподіл публічних коштів
- Сучасне освітнє середовище.

Ми працюємо над:

- наданням якісних послуг дітям з особливими освітніми потребами;
- підвищенням рівня професійної компетентності педагогів, підвищенням рівня освітніх досягнень здобувачів освіти;
- створенням сучасного освітнього простору;
- підвищенням рівня освітніх послуг та рівня вихованості школярів.

Формула НУШ реалізується у нашому закладі. Вільному розвитку творчої особистості дитини з порушеннями слуху та ТПМ сприяє організація освітнього середовища у класі. Освітнє середовище заохочує дітей до самовизначення і сприяє розвитку їхніх можливостей. Воно мобільне, легко трансформується для колективної та групової роботи. Крім того, усі навчальні об'єкти, якими безпечно користуються учні, оступні дитині. Здобувачі освіти мають можливість вільно пересуватися класом для пошуку необхідних навчальних матеріалів.

Основні завдання, котрі сприяють реалізації концепції НУШ в освітньому процесі дітей з порушеннями слуху та дітей із ТПМ:

• забезпечення права дітей на здобуття якісної освіти в комплексі з корекційно-розвитковою роботою;

•створення умов психолого-педагогічного супроводу особливостей психофізичного розвитку вихованців;

•розвиток природних здібностей і обдарувань творчого та критичного мислення;

• створення умов для формування життєвих компетентностей особистості, яка успішно самореалізується в соціумі;

• виховання громадянина, духовно і морально зрілої особистості;

• формування здоров'язбережувального середовища;

• запровадження педагогіки партнерства, надання консультативно-методичної допомоги батькам (іншим законним представникам) з метою забезпечення їхньої активної участі в освітньому процесі, корекційно-розвитковій роботі.

Різнобічному розвитку здібностей дітей з порушеннями слуху та дітей з ТПМ, їх духовних цінностей, удосконаленню особистісних якостей, фізичного і психічного розвитку вихованців передує велика робота педагогічного колективу. Кадрове забезпечення нашого закладу представлено на слайді.

Розкриттю потенційних можливостей дітей з порушеннями слуху та ТПМ сприяє гнучкість системи спеціальної освіти, рівня та діапазону наданих послуг, які задовольняють їхні потреби (раннє виявлення порушень, єдність діагностики і корекції розвитку, наступність дошкільного, шкільного змісту освіти тощо). У нашому закладі працює дошкільна група. Наступність на дошкільному етапі розвитку забезпечує передумови до шкільного навчання, інакше кажучи, загальну готовність дитини до школи.

Розкриття потенційних можливостей розвитку дітей з порушеннями слуху та дітей із ТПМ визначається також наявністю навчальних планів і програм, спеціального обладнання, спеціальних методик, диференційованістю сурдологічних, логопедичних, соціально-психологічних послуг, творчістю і професійністю педагогів.

Новий Стандарт початкової освіти передбачає, що вчителі працюватимуть за іншими підходами. Все більша кількість наших педагогів проходить навчання у тренерів та на сайті онлайн-освіти EdEra.

Один з головних принципів НУШ – умотивований учитель. Тому у школі створюються умови для професійного та особистого зростання педагогів.

У спеціальних закладах освіти для дітей з особливими освітніми потребами важливою особливістю освітнього процесу є компенсаторно-корекційно-відновлювальна та розвиткова спрямованість.

Корекційно-відновлювальна робота з нашими вихованцями розпочинається із моменту вступу дитини у заклад первинною діагностикою розвитку слуху, розвитку мови, розвитку пізнавальних процесів, комунікативних навичок, розвитку «Я» концепції вихованців. На основі отриманих результатів, враховуючи індивідуально-психологічні особливості кожного вихованця, щоденно на протязі всього періоду навчання дитини у школі, на всіх заняттях та

особливо на уроках слухового сприймання, уроках розвитку мови, музично-ритмічних заняттях, уроках лікувальної фізкультури, заняттях із жестової мови і в позаурочний час здійснюється корекційно-відновлювальна робота.

У нашому закладі працює психологічна служба. Концепція НУШ проголошує цінності дитиноцентризму, тож психологічна служба вивчає динаміку розвитку особистості дитини з порушеннями слуху та ТПМ, її потенційних можливостей, здійснює психолого-педагогічний супровід освітнього процесу. Увага акцентується на розкритті можливостей вихованців, розвитку їх стресостійкості. За допомогою профілактики психологічна служба дбає про безпеку та душевний комфорт учнів. Проводяться тренінги, корекційні заняття, семінари, консиліуми з усіма учасниками освітнього процесу.

Схема корекційно-відновлювальної роботи з дітьми з порушеннями слуху та ТПМ

Важливою складовою результативності сучасної спеціальної школи є готовність її випускників до трудової діяльності, котра починає формуватися на уроках трудового навчання на базі облаштованих навчальних майстерень. Діти з порушеннями слуху та ТПМ талановиті і вироби наших вихованців прикрашають районні та шкільні виставки дитячої творчості.

Наш заклад намагається йти в ногу з часом і ми працюємо по новому. Як результат нашої праці ми прогнозуємо ось таку модель нашого випускника.

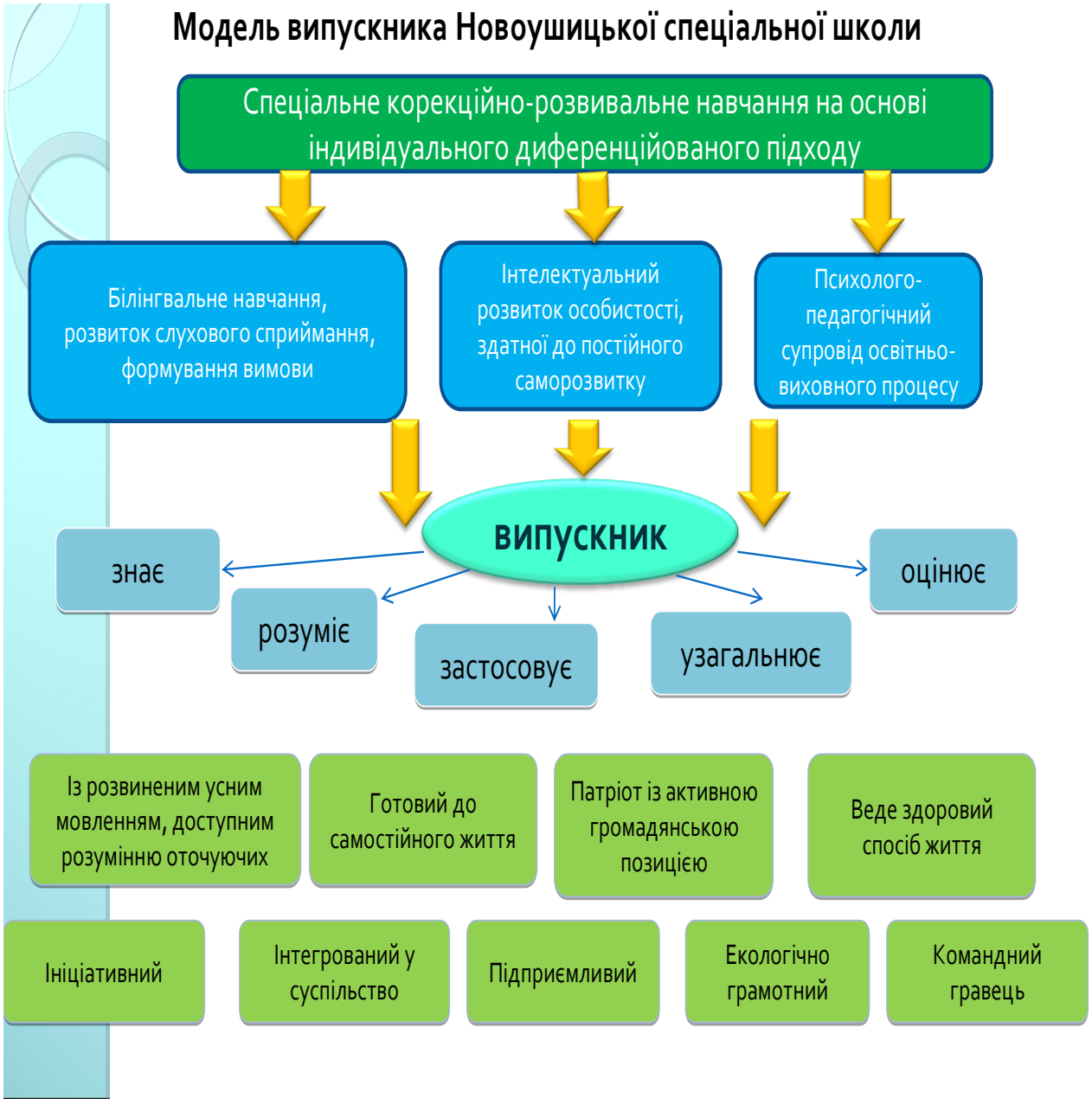

Випускник нашого закладу ініціативний, підприємливий, екологічно грамотний командний гравець, із вміннями жестової мови та розвиненим усним мовленням, інтегрований в суспільство, готовий до самостійного життя, веде здоровий спосіб життя, патріот із активною громадянською позицією.

Література.

1. Концепція НУШ. Режим доступу https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 «Про затвердження державного стандарту початкової освіти». Режим доступу https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti

3. Спеціальна педагогіка: Понятійно-термінологічний словник / За ред. В.І.Бондаря. Луганськ: Альма-матер, 2003.

4. Статут Новоушицької спеціальної школи Хмельницької обласної ради, 2019.

Гудзенко Надія Григорівна

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В СПЕЦІАЛЬНІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

«*Педагогічно доцільно створене*
реабілітаційне середовище є тим коригуючим оточенням,
у якому відбуваються всі позитивні процеси щодо виправлення вад»
Л. С. Виготський

Організація освітнього процесу в школі здійснюється відповідно до прийнятого Верховною Радою України 5 вересня 2017 р. Закону України «Про освіту» в рамках нормативно-правового забезпечення Нової української школи. Базовим інструментом реалізації конституційного права на освіту дітей з ООП є Державний стандарт початкової загальної освіти Базового навчального плану початкової загальної освіти для дітей з ООП.

З 1 вересня 2018 року навчання учнів початкової школи нашого закладу розпочалося за програмами, розробленими відповідно до Державного стандарту початкової освіти, затвердженого постановою КМ України від 21 лютого 2018 р. № 87.

В основу навчання покладено особистісно орієнтований, компетентнісний та соціокультурний підходи. Державний стандарт визначає оптимальний зміст та обсяг навчального навантаження для дітей з ООП у поєднанні з відповідною корекційно-розвитковою роботою; *рівень загальноосвітньої підготовки таких дітей, з урахуванням індивідуальних особливостей та особливостей їхнього розвитку та засвоєння навчального матеріалу*.

Наша школа є закладом спеціальним, бо відрізняємось від загальноосвітнього своєю *метою, завданнями*, а саме, *використовуючи потенціал компенсаторно-корекційних можливостей* створення оптимальних умов для досягнення соціальної зрілості кожною особистістю з ООП, розвитком тих здібностей, які потрібні їй і суспільству, досягненням певного рівня

освіченості, включення її в соціально-вартісну активну діяльність, забезпеченням тих умінь, навичок та рис характеру, які уможливлюють її життя в соціумі.

Одним з основних напрямків діяльності спеціального закладу освіти для дітей з порушенням слуху та ТПМ є надання комплексних реабілітаційних послуг шляхом створення системи корекційно-розвиткових занять, які передбачені в інваріантній частині Типових навчальних планів і які реалізуються через корекційно-розвиткові заняття.

Корекційно-розвиткові заняття проводяться спеціалістами школи: вчитель-дефектолог слухового кабінету, вчитель слухової роботи (індивідуальної роботи з розвитку слухо-зоро-тактильного сприймання мовлення та формування вимови), вчитель ритміки, вчитель лікувальної фізкультури і регламентуються окремим розкладом. Корекційно-розвиткові заняття (як індивідуальні так і групові) проводяться виключно після закінчення уроків.

Протягом навчального року за результатами здійснюваної корекційно-розвиткової реабілітаційної роботи, відповідно до узагальнених результатів, системних психолого-педагогічних спостережень, медичних обстежень систематично вносяться належні корективи в систему комплексної реабілітаційної роботи, а саме до індивідуальних планів корекційно-розвиткової роботи з кожним учнем, що забезпечує безперервність створення оптимальних умов для реабілітації дітей з особливими можливостями.

Тому при повноцінному використанні збережених аналізаторів, поетапній систематичній роботі над постановкою звуків, формуванням, сприйняттям та розумінням мовлення через розвиток слухо-зорової уваги, пам'яті, мислення коригуються всі психічні процеси – сприйняття, мислення, уява, увага, пам'ять.

Корекційно-розвиткові заняття спрямовані на вирішення специфічних завдань, зумовлених особливостями психофізичного розвитку учнів, мають особливе значення у системі реабілітаційного процесу і передбачають індивідуально-групову форму їх проведення на основі диференційованого підходу.

Зміст корекційно-розвиткової роботи визначається з урахуванням особливостей розвитку дітей з ООП, завдань, мети та напрямів такої роботи.

Основними напрямами роботи є: корекція мовлення, корекція розвитку, логоритміка, лікувальна фізкультура.

На заняттях з корекції розвитку, використовуючи інтерактивні форми організації навчання дітей, вчителі намагаються перетворити звичайний урок на урок-мислення, урок-спілкування, урок-діалог, щоб розбудити і зацікавити учнів до спілкування, читання, математики, мистецтва, природи, тощо.

Робота вчителя проходить в руслі – від «передавання знань» до «навчання жити». Саме цьому сприяють інтерактивні технології навчання. Ці технології

допомагають готувати дітей нового покоління, які вміють розмірковувати, спілкуватися, чути та слухати інших.

Проводячи уроки такого типу, вчитель зацікавлює учнів знаннями, формує активну життєву позицію, розвиває творчі здібності. Разом з тим коригує та удосконалює мовленнєві і розумові навички, створює умови для виправлення порушень і подальшого розвитку пізнавальної діяльності, моторики, оптимізації поведінки, стимулює психічну і фізичну активність учнів, розвиває організованість, створює ситуацію успіху, де кожна дитина почувається невимушено, а це, в свою чергу, сприяє самовдосконаленню учнів як особистостей.

Інтерактивні форми роботи допомагають приділити увагу кожному учню. Крім того, розвивають комунікативні вміння та навички, допомагають встановленню емоційних контактів між учнями.

Так, на заняттях з корекції мовлення педагоги працюють над формуванням умінь координовано володіти артикуляційним, дихальним і голосовим апаратами, чітко вимовляти та розрізняти звуки, відтворювати складову структуру слів, добирати відповідні слова і граматично правильно будувати речення та зв'язні висловлювання; долати специфічні помилки читання та письма. Тому, працюючи над лексичною темою, під час постановки звуків, їх корекції використовуються кінезіологічні вправи – пальчикова гімнастика, дихальні вправи, ритмізовані мовленнєві вправи, декламування віршованих рядків з руховим супроводом**.**

Лікувальна фізкультура є одним із ефективних засобів корекції, відновлення та оздоровлення дітей з порушенням слуху та мовлення. В основі ЛФК лежить використання основної біологічної функції організму – рух. Різні форми ЛФК – гігієнічна гімнастика, самостійні заняття фізичними вправами, лікувальна дозована хода, спортивні вправи та ігри – сприяють зміцненню загального здоров´я дітей, тим самим забезпечуючи ефективність навчально-виховного та реабілітаційно-розвивального процесу**.**

Заняття з лікувальної фізкультури проводяться групами та індивідуально вчителем лікувальної фізкультури за спеціально розробленими індивідуальними комплексами з урахуванням форм і ступеня важкості захворювання дітей, відповідно до рекомендацій лікаря. Заняття проходять в залі ЛФК, де використовуються гімнастичні комплекси, тренажери для розвитку м'язів, дошка Євмінова, сенсорні м'ячі, ходові доріжки, чудо-драбина, гральні доріжки, гімнастичні мати та ін.

Основними напрямами роботи з дітьми з порушенням слуху є: розвиток слухо-зоро-тактильного сприймання та формування вимови, ритміка, лікувальна фізкультура, психосоціальний розвиток, що забезпечується засобами словесної (усної) та жестової мов.

В основі занять з розвитку слухо-зоро-тактильного сприймання мовлення та формування вимови лежить формування в учнів вимовних умінь. (слайди з розвитку слухового сприймання (РСС).

Тому завданням і змістом індивідуальних занять є формування в учнів таких елементів мовлення, як звуки, їх сполучення, формування усного мовлення, його сприйняття та відтворення. Розвиток залишку слуху розширює сенсорну основу сприйняття мовлення на слухо-зоровій основі і формування мовленнєвих навичок. З багаторічного досвіду роботи можу сказати, що у нашому закладі активно впроваджують інноваційні підходи в систему корекційної роботи, пов'язані з використанням комп'ютерних технологій. Діти запам'ятовують слухові, зорові, артикуляційні образи звуків, слів і речень, у разі потреби використовують тактильно-вібраційні відчуття. За допомогою модульних програм «Видима мова», «Живий звук» вчителі працюють над голосом, диханням, ритміко-інтонаційними особливостями мовлення. На етапі коли звук поставлено і учень вміє його правильно вимовляти, вводити звук у мовлення вчителям допомагають власні дидактичні напрацювання. Заняття та вправи мають мовленнєвий матеріал, дібраний за фонетичним принципом. Він відповідає програмі індивідуальних занять з РСС та формування вимови й віковим можливостям учнів. використовують вправи над постановкою мовленнєвого дихання та розвитком голосу – «Що заховане в траві», «Млинок», «Осіннє листя», «Падають сніжинки», гра «Футбол», надування повітряних кульок, мильних бульбашок. Над розвитком голосу – імітація голосів тварин, проспівування голосних, проспівування відкритих складів, нот. В роботі над звуком використовую такі види вправ:

- впіймай звук у складі, слові;
- робота за серією малюнків;
- визначення звука у слові, гра «Плутанка»;
- в роботі над реченням – гра «Слова посварились»;
- придумай речення до малюнка, доповни речення, намалюй малюнок-підпиши його.

В роботі над текстом використовую такі види: сформуй текст, знайди кінцівку, основну частину, зачин, послухай частину тексту на слух – знайди відповідну частину в оригіналі текст; з тексту вибери ключові слова, дай відповіді на запитання, сформулюй сам запитання, на основі тексту скласти діалог.

Під час проведення уроків логоритміки, ритміки вчителі навчають учнів через рухи та музику передавати свій емоційний стан; за допомогою руху виражати характер музичного твору; розвивають слухове сприймання, уяву, пам'ять, увагу, творчі здібності, активізують розумові здібності, удосконалюють вимову; збагачують словниковий запас, загалом, сприяють гармонійному та

всебічному розвитку учня. Вчителі застосовують ігри на розвиток уваги («Що чути?», «Будь уважний», «Чотири стихії»); ігри на розвиток пам'яті («Слухай і виконуй», «Запам'ятай свою позу», «Художник», «Тінь»), інсценізація казок, оповідань, віршованих творів, робота над артикуляційним апаратом – вправи голочка, лопатка, бегемот, шухлядка, маятник. На розвиток моторики рук – вправи: «Вийди, вийди сонечко», «Горішок», «Моя сім'я». Вправи з психогімнастики, коли одна дитина повторює іншу, вправи – художник, лижник, столяр, смайлики. На розвиток моторики артикуляційного апарату – проговорювання в різних темпах чистомовок, скоромовок, віршиків на відповідний звук. Прослуховування творів різного характеру – веселого, сумного, ліричного, відповідно до програми. Імітація рухів тварин під музику відповідного темпу, виконання фонопедичних вправ, з промовлянням віршованих творів та інші.

Результати проведених ритмічних занять бачимо у виконанні танців наших учнів, виконанні жестових пісень.

Основними складовими цих занять є виконання музично-ритмічних вправ, прослуховування і сприймання музики, виконання пісень та вокальних вправ, інсценування музичних образів, корекційно-розвиткові вправи щодо формування виразності мовлення та розвитку слухового сприймання. Крім того, на цих уроках формується правильна постава, хода, координуються рухи, розвивається дрібна моторика. Варто відзначити, що під час цих занять в учнів розвивається вібраційне відчуття і слухова чутливість, які відображають коливання пружного середовища, і завдяки цьому в учнів розвивається «контактний слух».

Мовлення нечуючих є специфічною формою комунікації засобами візуальної мови, у процесі якої використовуються жестові одиниці. Будівельним матеріалом у вербальній мові є слово, а у жестовій мові – жест (Кульбіда, 2010). Жест – це мінімальна змістова одиниця мови і відповідає морфемі у вербальній мові. Тому з 2009 року у спеціальних школах для дітей з порушенням слуху введено в інваріантну складову вивчення *української жестової мови*. Зважаючи на те, що близько 90 % нечуючих дітей мають чуючих батьків, особлива увага приділяється вивченню і опануванню дитиною жестової мови в системі дошкільної освіти. Двомовне навчання є ефективним інструментом засвоєння глухими знань, засобом формування навичок до міжкультурного спілкування, а також засобом формування особистості, шляхом залучення її до ширшої взаємодії із оточуючим світом (Кульбіда, Чепчина, 2009).

Вчитель використовує під час роботи такі види практичних завдань як: «Вірно відтворити жести / жестові сполучення», «Диференціювати жести / поняття», «Продактилювати жести / жестові сполучення», «Знайти помилку», «Вивчити нові поняття УЖМ», «Підібрати жести – синоніми, жести – антоніми», «Розкрити УЖМ зміст приказок, прислів·їв, фразеологізмів», «Побудувати вірно

речення (деформований текст)», «Закінчити речення (УЖМ /СМ)», «Поставити (УЖМ / СМ) запитання до (жестового / словесного речення «Скласти розповідь за сюжетним малюнком/картиною», «Описати малюнок/картину чи фото», «Скласти розповідь за сюжетним малюнком/картиною», «Робота в парах, в малих групах, класом, «Дискусія», метод «мозкового штурму», «Висловлювання за методикою «коло ідей».

Використання жестової та словесної мови, як рівноправних мов та використання природних здібностей дитини для забезпечення її особистісного розвитку та професійного становлення, надання можливостей для розширення сфер самореалізації і встановлення ширшого кола контактів вносить в позиції як загальноосвітньої, так і спеціальної освіти для нечуючих значне гуманістичне підґрунтя.

На закінчення хочу сказати – пам'ятаємо, що за кожним нашим кроком стоїть ДИТИНА з особливими потребами, яка потребує нашої допомоги у формуванні компетентностей для комфортного перебування в соціумі та реалізації в майбутньому своїх планів та мрій.

Всім учасникам семінару бажаю Вам подальших наукових та творчих здобутків, натхнення та можливостей для проведення таких важливих та яскравих семінарів!

Я впевнена семінар зацікавить та «запалить» нас новими ідеями.

Література.

1. Кульбіда С.В. (2008). Концептуальні засади навчання нечуючих і використання жестової мови (на матеріалах зарубіжної теорії та практики). Жестова мова й сучасність: *збірник наукових праць*. 2008. Вип. 3. С. 26-33.

2. Постанова КМ України від 21 лютого 2018 р. № 87 «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти». Режим доступу https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti

3. Kulbida, S. (2019). Features of bilingual approach application in special institutions for deaf in Ukraine. *Education: Modern Discourses, 2, 55-64.*

Бацура Галина Вікторівна

СИСТЕМА ПОЗАУРОЧНОЇ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ШКОЛИ - ВАЖЛИВА УМОВА ФОРМУВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ ШКОЛЯРІВ

Позаурочна виховна діяльність складає органічну частину життя школи-інтернату і є системою організованих і цілеспрямованих занять, які допомагають дітям успішно вчитися, виробляють у них навички суспільно корисної праці, свідому дисципліну, колективізм, сприяють моральному, розумовому, фізичному вихованню школярів, задовольняють їхні культурні запити і спрямовують активність у русло корисної діяльності.

Головними завданнями позаурочної діяльності є поглиблення загальнонаукових та спеціальних знань, розвиток світогляду учнів, виявлення різноманітних творчих здібностей і сприяння їхньому всебічному розвитку, виховання в школярів самостійності та ініціативи, вироблення навичок самоосвіти, підготовка до майбутньої практичної діяльності.

Позаурочна діяльність може стати важливою умовою підвищення ефективності всього навчально-виховного процесу шкіл-інтернатів. Засвоєні під час проведення позаурочних заходів знання, вміння і навички є органічною частиною всебічного розвитку особистості, формування якої може бути забезпечене тільки системою діяльності вихованців, широко розгалуженої за різними видами і напрямами. Наша спеціальна школа забезпечує вихованцям широкий вибір занять у гуртках, секціях під керівництвом кваліфікованих фахівців. Ефективність позаурочної виховної діяльності забезпечується також раціональним використанням навчального і позаурочного часу як учнів, так і педагогів, самодіяльністю, ініціативністю, активністю вихованців, удосконаленням форм і методів роботи в позаурочний час, навчанням школярів організації праці. Зміна видів діяльності, організаційних форм, переходи від обов'язкових групових до індивідуальних, вільно обраних занять, від короткочасних до тривалих, часом багаторічних захоплень сприяє формуванню багатогранної особистості, забезпечує широкий діапазон її інтересів, багату духовність.

Усі форми позаурочної діяльності становлять педагогічну систему виховання і сприяють поглибленню й розширенню знань та інтересів учнів. У початкових класах багато місця займають ігри: дидактичні, соціальні, побутові, творчі, які проводяться в години дозвілля, на перервах, під час різноманітних пауз.

Зміст здійснюваної позаурочної виховної роботи характеризується педагогічною цілеспрямованістю і суспільно необхідним характером діяльності учнів. Особливість виховання, здійснюваного поза уроками, полягає в тому, що, продовжуючи процес пізнання, ця робота в той же час створює найбільш сприятливу атмосферу для виховання самостійності і співробітництва. Дуже важливо, що в основі організації роботи з дітьми в позаурочний час лежить самоврядування, забезпечується свобода творчості, самостійність, активність, можливість вибору виду діяльності, формуються інтереси підростаючого покоління до різноманітних факторів позашкільного середовища.

Уся позаурочна виховна діяльність у школі-інтернаті здійснюється в умовах належного педагогічного режиму, який є одним з найважливіших засобів виховання учнів. Але позаурочний режим є гнучким, що дає змогу забезпечувати як масові заходи, так і диференційований підхід до вихованців. Адже шлях до

виховання особистості, включення дитини в значущу для неї діяльність, а також організація таких видів діяльності, коли здійснюється саморозвиток особистості.

Саме тому сьогодні одним із найважливіших завдань організації позаурочної діяльності спеціальної школи є ліквідація формалізму. Сутність формалізму у вихованні – це неповага насамперед до людини і, відповідно, неадекватність виховних впливів. До типових проявів формалізму у вихованні педагоги (Іванов І., Кобзар Б., Любченко К., Слюсаренко В. та ін.) відносять такі: дроблення виховного процесу, гонитва за кількістю виховних впливів, однобічність практики того чи іншого впливу, показний характер виховної роботи, відсутність урахування індивідуальних особливостей учнів у вільний час, неможливість здійснення дітьми вільного самостійного вибору.

Успішно реалізувати комплексний підхід у вихованні можна при дотриманні таких принципів: цілеспрямованості всього процесу виховання, системності і безперервності, свідомого акценту на зв'язок із життям країни, збагачення дітей практичним соціальним досвідом, який у складних ситуаціях допоможе їм зайняти активну позицію, педагогічної доцільності виховних впливів, диференційований підхід до вихованців, урахування вікових особливостей.

Головне, що повинен знати педагог, це особливості позицій вихованців після уроків, прояви вікових та індивідуальних відмінностей учнів. Звідси випливає необхідність глибокого вивчення кожним педагогом індивідуальних особливостей учнів школи-інтернату.

Позаурочна виховна діяльність в спеціальній школі спрямована на виконання навчальних завдань, розширення передбачених програмою знань, розвиток якостей, необхідних для подальшої активної пізнавальної діяльності, спостережливості, охайності, самостійності, любові до природи, читання книг.

Для правильної організації позаурочної роботи особливо необхідне вивчення проблем емоційного стану педагогів і учнів, партнерських взаємин між ними. Тонкість і глибина емоційних відносин “вихователь-вихованець” забезпечують якість позаурочної діяльності школи й усього педагогічного процесу.

Принцип єднання педагогічного управління позаурочною діяльністю школярів з їх самостійністю, роботою органів учнівського самоврядування вимагає дотримання дистанції між педагогами й учнями, загальних форм професійної етики, педагогічного такту. Внаслідок цього в школі формуються етико-педагогічні традиції, встановлюються партнерські взаємини вихователів і вихованців та доброзичливі стосунки між самими учнями.

Як свідчать спостереження, основними труднощами, яких зазнають педагоги, є відсутність системності в роботі з формування самостійності, слабка організація практичної діяльності школярів, недостатня реалізація принципу індивідуального підходу у здійсненні завдань такого виховання.

Для формування самостійності у школярів педагоги використовують здебільшого словесні методи виховання. В основному це етичні бесіди, які могли б сприяти вихованню самостійності в школярів. Але для досягнення позитивного результату такі бесіди мають бути систематичними. Серед факторів, що впливають на розвиток самостійності, вихователі шкіл-інтернатів віддають перевагу спілкуванню з дорослим, участь у суспільно корисній діяльності, розвитку довільності, спілкуванню з однолітками, розвитку уваги та уяви. Такі фактори, як розвиток самосвідомості, внутрішнього плану дій, почуття дорослості, ознайомлення з правилами поведінки займають в орієнтаціях вихователя останні рангові місця.

Труднощі і недоліки педагогів у роботі з формування самостійності учнів є такі: відсутність належної системності в роботі з виховання самостійності; перевага словесних методів виховання, недостатній вплив на емоційну сферу дитини і на самосвідомість; недостатня реалізація принципу диференційованого підходу в здійсненні завдань формування самостійності.

Виховання школярів самостійності в інтернатних установах, як свідчить досвід вихователів-майстрів, проходить більш успішно за умов спільної діяльності дитини й дорослого, коли проводиться спеціальна робота для включення мовленнєвого спілкування в самостійну діяльність вихованців; формування "внутрішнього плану дій". Вихователь має допомогти дитині усвідомити свої дії, підтримати їх і надати їм цілеспрямований і усвідомлений характер. Педагог разом з дітьми планує майбутню спільну діяльність: розподіляє доручення, визначає порядок дій, обов'язки кожного вихованця, кінцеві й проміжні ланки його діяльності. При цьому радиться з ними й охоче приймає будь-які їхні пропозиції, а під час ігор, виконання доручень іноді нагадує їм намічений порядок дій. Після виконання діяльності вихователь розмовляє з кожною дитиною, запитує, у що грав, що робив, що найбільше сподобалося. Педагог розуміє, що до вихованців школи-інтернату потрібний зовсім інший підхід, ніж до дітей із загальноосвітньої школи. Увечері вихователь влаштовує бесіди про минулий день. Діти згадують, чим вони займалися сьогодні:

- які були уроки, заняття в гуртках, екскурсії?
- хто приходив у групу, чим займалися, в що грали?

На думку педагога, такий "усний щоденник" дисциплінує дітей, розвиває пам'ять, увагу, самосвідомість.

Щоб виховати самостійність школярів, життя дітей потрібно насичувати подіями, збагачувати новими враженнями: влаштовувати концерти, у яких вони самі беруть участь, інсценувати казки, організовувати нові ігри, у яких багато правил, тобто організовувати колективні справи на засадах самоврядування. Адже найголовніше те, що діти не повинні бути пасивними учасниками подій, що відбуваються, яких раптово кудись ведуть, щось показують, а проживати події

активно, чекати на них і готуватися до них. Для такого настрою потрібні бесіди про завтрашній день, які корисно проводити щовечора. Дуже важливо при плануванні наступного дня виділити який-небудь епізод, зробити його бажаним і привабливим (“Завтра будемо грати в нову гру”; “Завтра будемо робити іграшки для малят”). Такі бесіди розкривають привабливість майбутнього, захоплюють вихованців і змушують їх з нетерпінням чекати на завтрашній день.

Практика роботи багатьох педагогів підказує, що дуже корисно зв'язувати у свідомості дітей минулі події з майбутніми. Якщо сьогодні почати справу, то завтра її потрібно продовжити, визначивши при цьому конкретний план подальших дій. Зв'язок між “сьогодні і завтра” можна встановлювати як для окремих дітей, так і для всієї групи в цілому. Поступово учні самі підключаються до планування свого життя. Усі ці дії педагога сприяють вихованню самостійності школярів.

Література.

1. Бондар А.Д., Кобзар Б.С. Навчально-виховна робота в школах-інтернатах і групах подовженого дня. К.: Вища школа, 1985. 303 с.

2. Виховна робота. 1-4 класи. Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання. 2010. – № 4. С. 21-27.

3. Ігнатова О.І. Виховуємо самостійність. Теоретико-методичні проблеми виховання соціальної зрілості учнів шкіл-інтернатів: Наук.-метод. зб. К.: ІПВ АПН України, 2000. С. 83-92.

4. Канішевська Л.В. Педагогічні основи виховання соціальної зрілості учнів старших класів шкіл-інтернатів для дітей сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків. К.: Стилос, 1998. 163 с.

5. Кобзар Б. С., Постовойтов Є.П., Слюсаренко В.Г. Управління виховною роботою в школі-інтернаті. К.: КМІВУ, 1996. 268 с.

6. Спеціальна педагогіка: Понятійно-термінологічний словник / За ред. В.І.Бондаря. Луганськ: Альма-матер, 2003.

Бондаренко Тетяна Володимирівна

СПІВПРАЦЯ КОРЕКЦІЙНИХ ПЕДАГОГІВ ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНИХ ЦЕНТРІВ ТА ВЧИТЕЛІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Становлення України як демократичної держави, входження її в єдиний європейський простір зумовлюють прогресивні зміни у стратегії розвитку національної системи освіти. В умовах глобалізаційних змін на часі модернізація змісту освіти, гуманізація її цілей та принципів, переорієнтація на розвиток особистості дитини як основний ресурс, що визначає поступальний рух суспільства.

Минулий рік став визначальним для розвитку інклюзивної освіти. Реформування психолого-медико-педагогічних консультацій у Інклюзивно-

ресурсні центри перебудовує концепцію поглядів на освіту дітей з особливими освітніми потребами. На зміну медико-біологічній моделі корекції, що акцентує увагу лише на порушеннях та недоліках, приходить соціальна модель сприйняття особливих освітніх потреб, яка зосереджена на розвитку збережених функцій, здібностей, сильних сторін особистості, забезпечуючи індивідуальний підхід. В умовах впровадження Нової української школи зміст освіти побудовано на основі компетентнісного підходу, тобто спрямованості на соціально закріплений результат (Кульбіда, 2019). Таким чином, механізм набуття знань перестає бути накопиченням «сухих» фактів та теорій, а реалізується як потреба в отриманні знань та застосуванні їх у реальному житті.

Найпершим суспільним середовищем для дитини стає дошкільний навчальний заклад. Подальший індивідуальний шлях розвитку особистості дитини продовжується в початковій школі. Підготовка дітей до школи має відповідати вимогам та критеріям оцінки дошкільної зрілості дитини. Така підготовка передбачає фізичний, емоційний, пізнавальний і особистісний розвиток дитини, готовність до взаємодії з навколишнім світом, розвиток специфічних видів діяльності дошкільників, які є фундаментальними для дошкільного дитинства та визначають і забезпечують адаптацію дитини до нового соціального статусу – школяра [3, с 15]

Сучасне суспільство вимагає виховання самостійних, ініціативних, відповідальних громадян, здатних ефективно взаємодіяти у виконанні соціальних, виробничих і економічних завдань. Тому актуальним завданням сучасної школи є реалізація компетентнісного підходу в навчанні, який передбачає спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових компетенцій особистості. Результатом такого процесу має бути сформованість загальної компетентності людини, яка включає сукупність ключових компетенцій і є інтегрованою характеристикою особистості.

Зазначимо, що компетенція і компетентність — два різних поняття.

Компетенція — це суспільна норма, вимога, яка включає знання, уміння, навички, способи діяльності, певний досвід. Компетенція сама по собі не є характеристикою особистості. Нею вона стає в процесі засвоєння і рефлексії учня, перетворюючись у компетентність.

Компетентність — це здатність застосовувати набуті знання, вміння, навички, способи діяльності, власний досвід у нестандартних ситуаціях з метою розв'язання певних життєво важливих проблем. Компетентність є особистісним утворенням, яке проявляється в процесі активних самостійних дій людини.

Важливим фактором успішної реалізації компетентнісного підходу в навчанні є добір ефективних методів, прийомів навчання і форм організації навчальної діяльності.

Проте, окрім педагогічних факторів, існують фактори навколишнього середовища, які відчутно впливають на навчання, розвиток та соціалізацію дитини з особливими освітніми потребами в умовах навчального закладу та загалом в системі Нової української школи.

Фактори навколишнього середовища визначаються як «фізичне, соціальне навколишнє середовище і середовище відносин, в якому люди живуть і проводять свій час». Центральне питання полягає в тому, що характер і складність дитячих середовищ різко змінюються на перехідних етапах раннього дитинства, дошкільного, шкільного та підліткового віку [1, с. 37].

Обмежене навколишнє середовище немовляти або маленької дитини відображає її обмежену мобільність і потребу забезпечення її безпеки та захисту. Маленька дитина значною мірою залежить від осіб в її безпосередньому оточенні. Для дітей старшого віку чинники навколишнього середовища тісно пов'язані з будинком і школою, а для підлітків вони поступово стають більш різноманітними в контексті спільноти та суспільства.

Враховуючи залежність розвитку дитини, фізичні та соціальні елементи навколишнього середовища мають значний вплив на її функціонування. Негативні фактори навколишнього середовища часто мають сильніший вплив на дітей, ніж у дорослих. Відсутність повноцінного харчування дитини, доступу до чистої води, безпеки та недотримання санітарних норм не лише сприяють захворюванням та погіршують стан здоров'я, а й ускладнюють її функціонування та здатність до навчання.

Серед фізичних факторів навколишнього середовища, які безпосередньо впливають на життя дитини, головними є: забезпечення її продуктами харчування, притулком і безпекою. Забезпечення допоміжними пристроями або технологіями можуть поліпшити функціонування дитини зі значними фізичними порушеннями [3, с. 26].

Для забезпечення ефективності навчального процесу всі етапи повинні підпорядковуватись спільній меті, відповідати віковим нормам, будуватись за принципом ієрархії – від простого до складного. Тому у педагогічних працівників має бути «спільне бачення» мети і засобів для її здійснення. З цього випливає необхідність чіткого менеджменту даної діяльності.

В освітньому середовищі в нинішніх умовах фактично відсутні менеджери. Є управлінці в особі директора, його заступників, педагогів. Проблема зміни директорського, командного менеджменту на менеджерський досить актуальна. Така зміна може здійснюватися в рамках спеціальної психолого-педагогічної підготовки.

Проблема менеджменту в НЗ актуалізується тим, що:

- за специфікою своєї професійної спрямованості вчитель є керівником та організатором життя і діяльності дітей;

➢ педагог покликаний підготувати своїх вихованців до роботи в нових соціальних та економічних умовах [1. с.12].

Особливо гостро ця проблема постає в умовах інклюзивного навчання. Педагоги часто неправильно трактують вимоги до дитини. Фактично, організація всього навчального процесу, адаптацій (та в разі необхідності – модифікацій) змісту навчального матеріалу, наочності, доступності та розумного пристосування лягає на плечі асистента педагога (в окремих випадках – асистента дитини). Це суперечить концепції інклюзивної освіти, адже дитина повинна «жити» в мікросоціумі класу, сприймаючи його як модель суспільства.

Тому саме цю проблему покликані вирішити фахівці ІРЦ. Фахівці ІРЦ допомагають директору закладу освіти організувати команду психолого-педагогічного супроводу, яка спільними зусиллями буде впроваджувати включення конкретної дитини з ООП в соціум.

Співпрацюючи з командами супроводу, ми виділили наступні проблеми:

*відсутність єдиних педагогічних технологій, які стосуються конкретної нозології та враховують індивідуальний підхід;

*відсутність команди як спільності людей, що працюють над спільною метою (кожен спрямований на задоволення власних амбіцій);

*високий рівень конфліктності внаслідок особистісної неприязні;

*відсутність лідера в команді (директор є керівником, проте не завжди виконує функції лідера);

*низька вмотивованість та рівень рефлексії до виконання завдань.

Враховуючи вже існуючі проблеми та задля профілактики наступних, фахівці ІРЦ розробили тренінговий модуль для команди супроводу, що складається з 5 блоків:

➢ «Співпраця в команді як запорука успішної школи»,

➢ «Конфлікти: причини, механізм виникнення, наслідки»,

➢ «Соціалізація та адаптація дитини з особливими освітніми потребами в умовах навчального закладу»,

➢ «Компетентнісний підхід у інклюзивному навчанні»,

➢ «Профілактика емоційного та професійного вигорання».

За підсумками кожного з блоків, педагогам команди супроводу пропонується «домашнє завдання» - застосувати отримані знання на практиці та коротко охарактеризувати власний досвід на наступній зустрічі.

Така співпраця педагогів ЗЗСО та фахівців ІРЦ допомагає педагогам краще і ґрунтовніше розуміти особливості певного контингенту дітей, знаходити нові педагогічні технології навчання, а фахівцям ІРЦ моніторити результати та ефективність інклюзивного навчання на конкретному прикладі.

Недосконаліть законодавчої бази для впровадження інклюзії у закладах дошкільної освіти (ЗДО) ускладнює цей процес. Проте аналізуючи діяльність

педагогів ЗДО фактичне впровадження інклюзії вже відбулося. Таким чином, ентузіасти-педагоги з дошкільної ланки вже формують у дітей з особливими освітніми потребами навички спілкування в соціумі.

Література.

1. Наказ МОН «Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти» від 08.06.2018 № 609.

2. Кульбіда С.В. Статус глухої людини в соціумі: особистість чи стигматизований індивід? Молодь в умовах нової соціальної перспективи: збірка наук. праць. Вип. 16. К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2017. С. 477-488.

3. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навчально-методичний посібник. За заг. ред. М.А. Порошенко та ін. К., 2018. 252 с.

4. Черниш А. П. Менеджмент освіти: навчальний посібник. К.: Видавництво «Університет» КМПУ імені Бориса Грінченка, 2008.

5. Інклюзивне навчання в Новій українській школі: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції "Інклюзивне навчання в Новій українській школі" (26 -27 березня 2018 р., м. Теребовля): у 2 ч. / Інститут спеціальної педагогіки НАПН України; упорядн.: Лапін А.В., Сурмай Л.О., Щуцька О.І. – Київ: Інтерсервіс, 2018. – 230 с.

Рогатин Лариса Володимирівна

ГОТОВНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Нова українська школа потребує нових підходів до навчання, формування педагогічної компетентності фахівця школи. Відповідно до сучасних освітніх тенденцій високі вимоги ставляться до вчителя. Сучасний учитель повинен бути професійно-компетентним й всебічно освіченим фахівцем, здатним професійно сприймати, аналізувати і оцінювати сучасні соціально-педагогічні явища, грамотно застосовувати педагогічні технології, проявляти творчу і дослідницьку ініціативу, професійну мобільність, бути здатним до розвитку суб'єктів освітнього процесу.

Нова українська школа – це цікава, практикоорієнтована, безпечна і дружня до дитини школа.

Головна ідея Нової української школи – навчання, побудоване на компетентностях, і ми, вчителі початкової школи, повинні зробити так, щоб у цій школі було приємно навчатись, і школа давала учням не тільки знання, а й вміння застосовувати їх у житті. Адже основне у цій методиці – інтеграція предметів.

ФОРМУЛА НОВОЇ ШКОЛИ СКЛАДАЄТЬСЯ
З ДЕВ’ЯТИ КЛЮЧОВИХ КОМПОНЕНТІВ:

1. Новий зміст оствіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві.

2. Орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, дитиноцентризм.

3. Умотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно.

4. Нова структура школи, яка дає змогу добре засвоїти новий зміст і набути компетентності для життя.

5. Наскрізний процес виховання, який формує цінності.

6. Справедливий розподіл публічних коштів, який забезпечує рівний доступ усіх дітей до якісної освіти.

7. Децентралізація та ефективне управління, що надасть школі реальну автономію.

8. Сучасне освітнє середовище, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів, освітян, батьків не лише в приміщенні закладу.

9. Педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками.

Основними серед ключових компонентів формули Нової української школи є: повага до особистості, доброзичливість і позитивне ставлення, довіра у відносинах, діалог – взаємодія – взаємоповага, розподілене лідерство, принципи соціального партнерства, дитиноцентризм. Тому і програма, і підручники, і розклад уроків складено на основі ключових компетентностей.

Що ж змінилося для наших дітей?

Змінилися методи навчання. Нова українська школа – це навчання через діяльність, гру, взаємонавчання.

Маленькі першокласники вчаться критично мислити, досліджувати, робити висновки та презентувати власну роботу.

Змінилося середовище для навчання. Класна кімната перетворилася на простір для творчої самореалізації дитини: нові парти, обладнання, методичне забезпечення, фліпчарт, навчання за допомогою лего – цеглинок.

Все починається з бажання ТВОРИТИ ДОБРО! Так і кожен день у НУШ розпочинається зі щедрості… Зі щедрості в посмішках, зі щедрості в спілкуванні, зі щедрості в підтримці, зі щедрості в любові… Сприяє такій атмосфері практика проведення ранкових зустрічей.

Практика ранкових зустрічей є однією з успішних практик, що допомагає вчителю у створенні спільноти в класі, що зазвичай потребує часу, уваги й терпіння. Ранкова зустріч сприяє створенню взаємин між дітьми і дорослими у класі, які формують відчуття спільноти в кожного з її членів. Створення спільноти у класі стає ефективнішим, коли вчитель виконує роль фасилітатора. У такому випадку ранкова зустріч стає інтерактивною і невимушеною. Коли значна частка відповідальності за проведення ранкової зустрічі перекладається на дітей,

вчитель може використовувати свій час для заохочення спілкування дітей, надання їм допомоги тощо. Під час проведення практики ранкової зустрічі відбувається розвиток важливих навичок дітей, серед яких – навички спілкування, академічні і соціальні навички. Крім цього, практика ранкових зустрічей сприяє створенню у класі позитивного настрою та позитивній поведінці. Ранкова зустріч з дітьми дає педагогам можливість навчити дітей взаємній повазі та позитивному ставленню один до одного, сприяти формуванню цілісного колективу.

Важливим етапом навчання у НУШ є навчання через гру за допомого цеглинок LEGO. Конструктор LEGO є освітнім ресурсом XXI століття і однією зі складових STEM-технологій (Лапін, 2011, 2017). Адже дитина, яка здатна конструктивно мислити, швидко вирішувати логічні завдання, вміє працювати у команді, може приймати нестандартні рішення, стане конкурентоспроможною особистістю та зможе реалізувати свій потенціал у реаліях сучасного життя.

Найважливіше у роботі педагога – це завжди памятати, що кожна дитина – особистість, і знайти до неї ключик – то є мудрість учителя. Учень має відчути, що він потрібний, що його чекають у школі, вірять у нього, його можливості, сили, розвиватимуть здібності і нахили. Тому важливо у середовищі закладу любити кожну дитину, створювати зручне для дитини оточення. Основне завдання вчителя Нової української школи – прожити в дитині власне дитинство.

Література.

1. Концепція середньої загальноосвітньої школи України [Електронний ресурс]. 26 с.

2. Концепція «Нова школа. Простір освітніх можливостей» [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://mon.gov.ua/ 40 с.

3. Лапін А. В. Корекційні можливості лего-конструювання. К., 2017.

4. Навчання дітей із порушеннями слуху: навчально-методичний посібник. Кульбіда С. В., Литовченко С.В., Таранченко О. М., Федоренко О. Ф., Жук В. В., Литвинова В. В. Харків: Видавництво «Ранок», 2019. 216 с.

5. Спеціальна педагогіка: Понятійно-термінологічний словник / За ред. В.І.Бондаря. Луганськ: Альма-матер, 2003.

НАПРЯМ ІІ. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА
ДЛЯ ДІТЕЙ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Журба Тетяна Анатоліївна

ФОРМУВАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ В УЧНІВ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Вивчення мови у початковій школі є органічною частиною систематичного курсу української мови, що вивчається в середній і старшій ланці навчання, і має, в основному, практичну спрямованість. В умовах спеціальної школи викладання цього предмета призначене, насамперед, для формування мовленнєвої діяльності навчання мови для спілкування нею. Цим зумовлюється необхідність вже на початковому етапі навчання надати учням із ТПМ знання в такому обсязі, щоб вони вільно могли користуватися ними у всіх видах мовленнєвої діяльності − слухати і розуміти мовлення, розмовляти, читати і писати українською мовою з урахуванням специфічних особливостей мовленнєвого порушення та його проявів. Такий рівень володіння українською мовою можливий за реалізації основних завдань навчання її, які вимагає Державний стандарт:

− розвивати вміння, необхідні для побудови діалогу (відповідати на поставлені запитання, ставити їх під час бесіди та ін.);

− формувати вміння, необхідні для побудови зв'язного висловлювання (обдумувати зміст, дотримуватися особливостей побудови тексту: зачин, основна частина, кінцівка), використовувати засоби зв'язку речень між собою та ін.;

− формувати етику мовленнєвої поведінки; збагачувати мовлення школярів словами і синтаксичними конструкціями (різних типів словосполученнями з прийменниками і без прийменників; реченнями, різними за метою висловлювання);

− формувати орфоепічні, графічні й орфографічні уміння;

- вчити розпізнавати і зіставляти мовленнєві уміння;

− формувати навички виразного читання;

− розвивати і збагачувати уявлення учнів про навколишній світ, підвищувати рівень їхнього загального розвитку, вчити свідомо читати, грамотно писати, зв'язно викладати свої думки в усній і письмовій формах та засвоїти початкові знання з граматики.

Велика увага в Програмі для спеціальної загальноосвітньої школи 1-4 класів з української мови надається питанням оволодіння учнями вміннями орієнтуватися в ситуації спілкування, зв'язно, логічно, послідовно викладати думки. Саме цим пояснюється потреба в якісному навчанні школярів діалогічного мовлення. У молодшому шкільному віці відбувається інтенсивне засвоєння дітьми лексики, граматики (відомостей про граматичні форми),

елементів синтаксису (відомостей про нескладні синтаксичні конструкції), а також відомостей про інтонування речень і текстів. Розвиток мовлення, у тому числі й діалогічного, слід поєднувати з вивченням відомостей з фонетики, граматики, правопису.

Невід'ємною складовою частиною комунікативної компетентності молодших школярів є розвинене діалогічне мовлення, яке передбачає не тільки збагачення словникового запасу учня формами мовного етикету, а й уміле варіювання інтонацією відповідно до мовленнєвої ситуації.

Окремі аспекти проблеми формування в молодших школярів усного діалогічного мовленнєвого спілкування висвітлюються в працях методистів Г. Воронько, О. Митник, С. Мунтян, С. Омельчук, Е. Палихатої, В. Сторожук, К. Дорошенко, О. Чеснокової та ін. Зокрема зазначається, що діалог є основною, домінуючою формою мовлення, і тому в практиці навчання рідної мови в початкових класах він повинен посідати належне місце. На їхню думку, виходячи з природного формату діалогічного мовлення, процес навчання говоріння в початкових класах слід будувати в напрямі від нього до монологу, а не навпаки.

Дитина, як зазначає В. Науменко і М. Захарійчук, є учасником спілкування в різних ситуаціях мовлення. Їй треба бути впевненою, що вона говорить правильно. Крім цього, вона повинна знати правила етикету та засоби виразності (звукові: сила, висота, тембр, мелодія голосу, тон, темп мовлення, паузи; візуальні: поза, жести, міміка, погляд). Тому під час вивчення розділу «Мова і мовлення» важливо формувати в дітей інтерес до їхнього власного мовлення і мовлення навколишніх людей, зокрема, мовлення вчителя, однокласників.

Метою створення різноманітних ситуацій діалогічного мовлення є уміння учня говорити перед класом, правильно поводитись, відповідаючи на запитання вчителя, розмовляючи з ровесниками, зі старшими, знайомими і незнайомими, з учителем, батьками.

У результаті виконання спеціальних вправ ситуаційного характеру учні засвоюють слова ввічливості, толерантності, поваги, якими надалі користуватимуться в різних мовленнєвих ситуаціях.

Формування та розвиток навичок мовленнєвої компетентності передбачає роботу над побудовою таких діалогічних і монологічних висловлювань (усних і письмових): переказ готових текстів і побудову висловлювань на основі прочитаних чи прослуханих творів, переглянутих фільмів; розповідей родичів, знайомих про ті чи ті події, про випадки із повсякденного життя школярів. Необхідно пропонувати учням складати усні, а засвоївши певні тематичні групи слів, фраз, згодом і письмові висловлювання з певною комунікативною метою (записка із запрошенням, вітанням, вибаченням, оголошенням і т. ін.). Важливо прищеплювати молодшим школярам культуру спілкування, яка виявляється не тільки в доречному використанні формул мовленнєвого етикету, а й в умінні

уважно слухати співрозмовника, призупиняти своє мовлення, щоб дати можливість висловитись іншому, погоджувати свої репліки з тим, що сказав співрозмовник, в умінні сказати йому добре слово, висловити критичне зауваження чи заперечення у такій формі, щоб нікого не образити. Мета уроків української мови в молодших класах полягає в підготовці початкового мовленнєвого ступеня володіння українською мовою – вмінь учнів розуміти й говорити на репродуктивному та продуктивному рівнях.

У молодших класах робота над розвитком діалогічного мовлення на уроках української мови здійснюється у процесі рольової гри, проблемно-пошукового діалогу. Такі уроки проходять у формі діалогічної взаємодії в підсистемах "учитель-клас", "учитель-учень", "учень-учень", "учень-клас". Через творчу роботу на таких уроках учитель розвиває техніку мовлення, вміння володіти своїм організмом (ідеться про міміку, жести, поставу, манеру триматися під час розмови, зустрічі).

Мовлення школярів необхідно збагачувати новими словами. На уроках учитель повинен проводити словникову роботу, постійну увагу приділяючи визначенню рівня сформованості в дітей основних навичок говоріння. Говоріння має бути правильним, свідомим, виразним.

Керуючись цими принципами, вчитель розвиває діалогічне мовлення, формує в учнів уміння розмірковувати, порівнювати, аналізувати, узагальнювати, розвиває мислення, пам'ять, спонукає дітей до будови власних висловлювань.

Формування активної особистості, здатної плідно працювати в різноманітних сферах спільної діяльності, тісно пов'язана із засвоєнням правил спілкування у різноманітних комунікативних ситуаціях. Тому завдання вчителя – навчити молодших школярів вільно володіти діалогічним та монологічним мовленням, постійно дбати про мовленнєву досконалість. Це одна з першочергових і актуальних проблем у системі мовної шкільної освіти в умовах спеціального закладу.

Використання такого підходу при навчанні діалогічного та монологічного мовлення дітей з тяжкими порушеннями мовлення молодших класів дає можливість коригувати лексичну, фонетико-фонематичну сторони мовлення дітей в обґрунтуванні власних думок і відповідей. Діти навчаються розмірковувати над тими проблемами, які ми ставимо перед ними в процесі навчання, збагачують мовлення словами і синтаксичними конструкціями (різних типів словосполученнями з прийменниками і без прийменників; реченнями, різними за метою висловлювання). Удосконалення мовленнєвої діяльності молодших школярів на сучасному етапі зумовлюється передусім зростаючими соціальними потребами в особистості високої мовленнєвої культури, здатної вільно користуватися мовними засобами в різноманітних комунікативних ситуаціях. Така система ефективно допомагає підвищенню рівня розвитку

діалогічного мовлення, вдосконаленню інтонаційних умінь і навичок, розвитку зв'язного мовлення не тільки на уроках, а й у спілкуванні з рідними, друзями; виробляє культуру мовлення школярів.

Діалогічне мовлення має велике значення для розвитку спілкування і мислення учнів. Воно активізує, поширює їхній словниковий запас, привчає проводити аналітико-синтетичну роботу над словом і реченням, поліпшує фонематичний слух дітей, розвиває правописну зіркість, прищеплює інтерес і любов до мови та читання. Цікавий дидактичний матеріал на уроках мови, читання завжди викликає у школярів позитивні емоції. Засвоюючи та закріплюючи навчальний матеріал під час вправ, учні виявляють самостійність та ініціативу. Завдяки мовним вправам діти мають можливість застосовувати на практиці свої знання та вміння. Цікаві вправи з мови, читання використовуються на всіх етапах уроку. За їх допомогою можна перевірити, як учні виконали домашнє завдання, полегшити розуміння нового матеріалу, його закріплення.

Література.

1. Данілавічюте Є.А. Програма для спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення. К., 2014.

2. Інформаційно-методичне видання «Вчимося слухати та говорити». Укл.: Карпенко О. О., Сулімова О. Є. та ін. Вип. 3. Херсон, 2006. 49 с.

3. Постанова Кабінету Міністрів «Державний стандарт про базову і повну загальну середню освіту» № 1392 від 23 листопада 2011 року. К: «Освіта України», 2011.

4. Спеціальна педагогіка: Понятійно-термінологічний словник / За ред. В.І.Бондаря. Луганськ: Альма-матер, 2003.

5. Спирова Л.Ф., Ястребова А.В. Учителю о детях с нарушением речи. М: Просвещение, 1976.

Московчук Людмила Володимирівна

ВПРОВАДЖЕННЯ ІГРОВИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Мова у світі виступає як соціальне явище і існує незалежно від того чи іншого індивідуума. Так, психічні здібності та функції, людська поведінка, комунікація через мовлення не надані дитині від народження. Вони формуються в перші роки життя під впливом цілеспрямованого виховання, навчання та умов життя в суспільстві.

Дефекти мовлення різної ступені важкості унеможливлюють процес вільного спілкування дитини з іншими людьми. Усвідомлення власної мовленнєвої недостатності зазвичай викликає негативні емоціональні стани: почуття соціальної неповноцінності, страх мовлення, страх переживання. Усе це ставить під загрозу соціальну значимість особистості і сприяє формуванню своєрідних психологічних і патопсихологічних особливостей, що вимагає

проведення спеціальної роботи, спрямованої на соціальну адаптацію і реадаптацію дитини. Проблема розвитку мовленнєвої діяльності у дітей з тяжкими порушеннями мовлення є надзвичайно актуальною, адже саме шляхом спілкування з ровесниками та дорослими діти мають можливість підтримувати природну потребу у комунікації.

Проблеми діагностики та корекції порушень тяжких порушень мовлення висвітлено дослідженнях Лалаєвої Р., Марченко І., Соботович Є., Спірова Л., Тарасун В., Тищенка В., Філічевої Г., Бартєнєвої Л. та ін. У напрямку розвитку особистісно орієнтованих підходів проводили свої дослідження такі вчені, як Полат, А. Будько. Вони зосереджували увагу саме на розробці інноваційних методів, технологій і прийомів, які б давали змогу активізувати навчально-пізнавальну діяльність учнів.

У наукових лінгвометодичних і дефектологічних роботах Назарової Л., Нікашиної Л., Чиркіної Г., Ястребової А. особлива увага звертається на проблеми оволодіння писемним мовленням дітьми з порушеннями усного мовлення, як наприклад, порушення вимови, несформованість фонематичного слуху та відставання у лексико-граматичному розвитку. Левіна Р., Марченко І., Мастюкова О., Соботович Є., Шеремет М., Орфінська В. у своїх дослідженнях зазначають, що порушення мовленнєвої діяльності учнів має негативний вплив на розвиток інтелектуальних здібностей з тяжкими порушеннями мовлення, що, в свою чергу, затримує психічний розвиток особистості. Як наслідок, у дітей спостерігається недостатня сформованість логічного мислення, слабка здібність до запам’ятовування, низький рівень самоконтролю.

Невід’ємною складовою навчально-виховного процесу в освітньому закладі є навчання дітей розвитку зв’язного мовлення. Завдання розвитку зв’язного мовлення посідають центральне місце в загальній системі роботи з розвитку мовлення в спеціальному освітньому закладі. Навчання зв’язному мовленню одночасно є і метою і засобом практичного опанування мовою. Воно має надзвичайне значення для розвитку інтелекту та самосвідомості дитини, позитивно виливає на формування її важливих особистісних якостей таких, як комунікабельність, доброзичливість, ініціативність, креативність, компетентність.

В опануванні мовленням дитина йде від частини до цілого: від слова до об’єднання двох-трьох слів, далі до простої фрази, а пізніше до простих речень. Наслідком стає зв’язне мовлення, що складається з низки розгорнутих речень. Зв’язним називають таке мовлення, яке може бути зрозумілим на основі його власного предметного змісту.

На сьогодні перед педагогами спеціального освітнього закладу для дітей з тяжкими порушеннями мовлення постає завдання удосконалення навчального процесу та його спрямування на розвиток мовленнєвої діяльності учнів, а не

лише на вивчення мови. Так, удосконалення умінь учнів користуватися мовленням (як писемним, так і усним), передавати, аналізувати та сприймати інформацію за рахунок активізації комунікативних процесів є основним пріоритетом сьогодення.

Безсумнівно, найцікавішим та найпоширенішим методом навчання для дітей у початковій школі є гра. Використання різних ігор сприяє оволодінню мовою в новій формі, розвиває пам'ять, увагу, кмітливість, підтримує інтерес до навчального процесу в цілому. Ігри можна і потрібно використовувати також для зняття напруги, монотонності, при відпрацюванні мовного матеріалу, при активізації мовленнєвої діяльності. Ігри краще всього використовувати в середині або в кінці уроку для того, щоб зняти напругу. Важливо, що робота з іграми завжди приносила позитивні емоції і користь, а отже метод гри служить дієвим стимулом у ситуації, коли інтерес або мотивація учнів до навчання починає слабшати.

Гра також має безсумнівну дидактичну цінність, адже сприяє ефективному засвоєнню навчального матеріалу і поліпшенню загального настрою, ламанню психологічних бар'єрів між учнями та педагогом. Таким чином, гра додає навчальному процесу комунікативну спрямованість, зміцнює мотивацію і значно підвищує якість оволодіння навчальним матеріалом.

Найефективнішими для активізації та розвитку мовленнєвої діяльності учнів з тяжкими порушеннями мовлення вважаються ігри-вправи, оскільки вони орієнтовані на закріплення вивчених протягом уроку лексичних одиниць, граматичних конструкцій та сталих виразів, а також закладають основу для подальшого розвитку комунікативних навичок учнів. Прикладом гри- вправи, яку досить часто використовують в практиці педагоги спеціальної школи є гра «Відгадай за описом»:

Мета: вчити дітей складати описові розповіді, виділяючи ознаки об'єкта опису.

Хід гри:

- Діти, в Незнайка сьогодні день народження. На жаль, він не зможе до нас прийти, він просив йому зателефонувати. Кожен з вас привітає його з Днем народження і опише подарунок, який йому приготував, а Незнайко відгадає. Дітям по черзі дають іграшковий телефон, вони складають тексти описових загадок. (Вчитель дає зразок розповіді).

Найцікавішою та найбільш розважальною для учнів є рольова гра. Це той вид навчальної діяльності, де діти можуть проявити всю свою активність. Прикладом такої гри буде гра «Лис»:

Мета: ознайомити дітей зі способом життя звірів. Спонукати дітей до нових розповідей. Розвивати мислення, уяву, зв'язне мовлення, фонетичний слух.

Хід гри.

- Хто це заглядає до нас? Ой, це маленький лис. Подивіться діти, який він гарний, яка в нього руда шерсть, довга мордочка, маленькі чорні оченята. Маринко, ану ти розглянь лиса, може я щось пропустила і розкажи про нього (Розповідь дитини). Рольова гра «Хитрий Лис». (Вчитель читає віршований текст).

Такий вид ігрового методу є ефективним, розвиваючим та цікавим, в першу чергу, для дітей. В процесі гри діти вивчають нову лексику, мають змогу її закріпити та на практиці застосувати, що сприятиме розвитку зв'язного мовлення у дітей з тяжкими порушеннями мовлення.

Ще одним яскравим прикладом рольової гри є гра «Новини»:

Мета: формування комунікативно-мовленнєвих навичок; стимулювання ініціативності спілкування.

Матеріал: іграшковий мікрофон.

Хід гри. Дітям пропонується уявити себе телеведучим і виступити перед глядачами з випуском новин: що вони бачили під час екскурсії, що нового в класі, з якою грою може познайомити дітей.

У практиці навчання всі види навчальних ігор можуть бути як самостійними, так і доповнювати одна одну. Використання якоїсь конкретної гри й комбінацій різноманітних ігор залежить від особливостей навчального матеріалу. Ігри важливо проводити систематично й цілеспрямовано на кожному уроці, починаючи з елементарних ситуацій, поступово ускладнюючи та урізноманітнюючи їх.

Отже, досліджуючи можливості формування мотивації учнів до навчання можемо дійти висновку, що навчальні ігри залучають дітей до навчального процесу завдяки забезпеченню зацікавленого сприйняття навчального матеріалу, вони активізують мовленнєву діяльність, тренують пам'ять, розширюють ерудицію, грамотність мовлення. Крім того, вони розв'язують проблему розвитку, корекції та вдосконалення мовлення дітей з ТПМ, як однієї з головних складових навчального процесу у спеціальному навчальному закладі, й завжди вимагають активних дій від кожного суб'єкта навчання.

Література.

1. Аксенова Л. И., Архипов Б .А., Бслякова Л. И. (2004). Специальная педагогика. Под ред. Н.М. Назаровой. М.: Издательским центр «Академия», 2004.

2. Богуш А.М., Григоренко П. І. (1997). Запрошуємо до розмови: Посібник для роботи з дошкільниками. Київ: Освіта, 1997. 152 с.

3. Калмикова Л. (2003). Розвиток описового мовлення. Дефектологія. 2003. № 4. С.19-21.

4. Качуровська О.Б. (2006). Корекція мовленнєвого розвитку молодших школярів із тяжкими вадами мовлення засобами комп'ютерних технологій. Київ, 2006.

Панченко Валентина Вікторівна

КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПОЗАУРОЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Мова – не лише найважливіше знаряддя спілкування людей, а й могутній засіб набуття знань. Цілком зрозуміло, що без розвиненої мови діти не зможуть здобути міцних і ґрунтовних знань з основ наук, не зможуть гармонійно розвиватися. Від рівня мовного розвитку учнів залежить і успішність їх навчання в школі. Наприклад, недосконалі навички читання призводять до того, що діти мало і неохоче читають, позбавляючи себе одного з найважливіших джерел знань і збагачення словникового запасу. Обмеженість словникового запасу, зокрема слів абстрактного значення, і низька техніка читання перешкоджають дітям зрозуміти прочитане. Через низький розвиток мови учням важко давати логічно обґрунтовані відповіді на запитання, зв'язно й послідовно розповідати зміст прочитаного.

Це негативно впливає й на інші сторони діяльності дітей, вони втрачають інтерес до навчання, не вміють зосередитися під час виконання завдання, в них уповільнений темп роботи, недостатня спостережливість, низька мовна активність.

Спеціальні дослідження і спостереження свідчать, що серед учнів загальноосвітніх шкіл є діти з загальним недорозвиненням мови. Суть цього мовного розладу полягає в тому, що у дітей не цілком сформувалися фонетико-фонематичні і лексико-граматичні компоненти мовної системи.

У загальноосвітніх спеціальних школах учні з недорозвиненням мови відчувають значні труднощі, часто не встигають не тільки з мови, а й з інших предметів.

Корекційна робота з такими дітьми дає позитивні наслідки, якщо вона здійснюється фахівцями-логопедами в тісному контакті з учителями, вихователями.

При загальному недорозвиненні мови порушення охоплюють усі сторони мовної системи: звуковимову, фонематичний слух, письмо, читання, лексику, граматичну будову мови.

У процесі вивчення дітей із загальним недорозвиненням мови встановленні їх найхарактерніші риси: пізня поява мовлення, бідність словника, неправильна звуковимова, порушення фонематичного слуху.

У процесі корекційної роботи слід враховувати, як вказувала Нікашева П., що «найбільш характерним і суттєвим для дітей з нерізко вираженим мовним недорозвиненням є недостатнє уміння підмічати і узагальнювати явища мови, її звукові і морфологічні особливості, форми словозмін, способи словотворення і синтаксичні конструкції речень».

Сприймання й розуміння прочитаного відіграє важливу роль у вихованні й навчанні недорозвиненням мети у школярів. Від удосконалення такої діяльності залежить успішне засвоєння дітьми знань, оволодіння мовленням формування й становлення їх особистості.

Шляхом самостійного читання, у процесі слідкування діти здобувають знання. Завдяки свідомому читанню розвивається продуктивне мовлення, збагачення словника у дітей. У процесі читання вони засвоюють граматичні конструкції, порядок слів у реченні, іноді блоки слів, які потім використовують.

Завдання вчителів і вихователів школи полягає в тому, щоб навчити правильно і свідомо читати. В процесі саме такого читання яскраво виявляється розумова активність учнів, спрямована на те, щоб знайти відповідь на запитання, розв’язати поставлене завдання.

Розуміння прочитаного тексту – складна розумова діяльність, спрямована на встановлення суттєвих відношень, об’єктивної діяльності, що передаються з допомогою мовних засобів. Виявляється розуміння прочитаного тексту вміщує ряд аспектів:

- розуміння окремих слів, тобто вміння встановлювати зв’язок слова з об’єктом;
- розуміння зв’язку слів, тобто уміння встановлювати характер відношень між позначуваними об’єктами;
- усвідомлення тих смислових відношень, що передаються словосполученнями й реченнями;
- розуміння змісту окремих частин тексту і встановлення смислових зв'язків між окремими реченнями;
- розуміння основної ідеї змісту; встановлення зв’язків між окремими частинами тексту.

Діти повинні осмислювати описану ситуацію, виділяти в ній нові аспекти й відношення, синтезувати відомості, що є в різних частинах оповідання, враховувати, всі умови й обставини ситуації. Відображення причинно-наслідкових зв’язків передбачає вільне володіння відповідними мовними засобами. Під керівництвом учителя, вихователя діти зображають ситуацію з допомогою, аплікацій, пересувних фігур. Потім вони словесно характеризують ці ситуації. Іри створенні ситуацій з фігурок важливо, щоб діти добре усвідомили, що між образами, предметами й діями існують певні відношення.

Учням далі дається завдання скласти речення за малюнком, на якому зображена відома їм ситуація. Після цього вони виконують ще складніші завдання: характеризують ситуацію на основі її запам’ятовування.

Можна запропонувати їм речення про подібні до описаних ситуацій з власного життя, з минулих подій. Потім діти читають оповідання, в якому йдеться про подібні факти.

Також широко застосовуються зарисовки. Сильнішим учням пропонують самостійно зробити малюнки, іншим зміст малюнків треба підказати. Посильні завдання сприяють підвищенню активності дітей.

Роботу слід пропонувати в такій послідовності:

- оповідання ділиться на смислові частини;
- до кожної частини діти виготовляють малюнки;
- з допомогою малюнків відтворюють ситуації тексту;
- учні характеризують ці ситуації складаючи речення;
- правильність виконання завдання діти перевіряють одні в одних;
- до кожного малюнка складаються назви.

Дітям пропонується завдання з серіями малюнків. Цю роботу можна будувати так: при повторному читанні оповідання в класі після кожного абзацу діти звертаються до малюнка. Вони вказують на дійових осіб, визначають їх місцезнаходження, називають зображені предмети, розкривають загальну ситуацію. Далі учні можуть ще раз прочитати оповідання. Після цього проводять бесіду за прочитаним. Під час відповідей на запитання учні користуються малюнками і підручником. Малюнок допомагає їм запам’ятати й відтворити не лише основну сюжетну лінію оповідання, а й його деталі.

Запитання мають бути конкретними, допомагати дітям виділяти частини тексту. При складанні запитання слід користуватися повними реченнями, відомими учнями словами.

Переходити до іншого запитання слід тільки після того, як більшість дітей засвоїли зміст попередніх запитань і відповідей.

Щоб розвинути пізнавальну активність учнів, необхідно добре продумати форму запитання. Якщо запитання вимагає розкриття конкретного фактичного змісту, воно не повинно звучати так, щоб з нього випливала відповідь.

Вихователь – це організатор позаурочної діяльності школярів. Він зобов’язаний володіти науковими основами виховання дитячого колективу, уміло залучати всіх учнів до активної роботи, використовуючи її форми й індивідуальний вплив.

Одним з головних обов’язків моєї роботи є організація активного відпочинку дітей, а саме: рухливі спортивні ігри і фізичні вправи, спортивні години, прогулянки, походи та інші форми рухової діяльності учнів. Організовуючи суспільно-корисну працю, я стараюсь переконувати дітей, що сумлінне ставлення до неї – високий громадянський обов’язок і постійна потреба кожної людини, джерело щастя. Залучаючи школярів до праці, я завжди пам’ятаю про її виховний вплив, вбачаючи в цьому один з головних факторів формування людської особистості.

У колективній трудовій діяльності закладено великі можливості для розвитку доброзичливих стосунків між учнями, виховання відповідності

кожного за доручену справу, уважно і бережливо ставлення до результатів праці інших. Мої вихованці щирі і вразливі, вони гостро переживають невдачі, радіють успіхам класу, знають, що їхні досягнення є часткою колективної роботи.

Вирішального значення у трудовій діяльності набувають стосунки взаємної залежності: діти вчаться працювати організовано, наполегливо, виявляють самостійність. Вони усвідомлюють, що результат роботи одного залежить від праці іншого, а успіх від зусиль усього класу. Колективна праця сприяє вихованню дисципліни, формуванню вміння самостійно трудитися, творчо підходити до виконання завдань. Основною працею учня є навчання. Тому під час самопідготовки я домагаюсь від вихованців самостійності, активності, дисциплінованості під час виконання домашніх завдань.

При цьому завжди користуюсь такими порадами:

- приведи в порядок робоче місце, приготуй все необхідне для роботи;
- зручно сядь;
- пригадай розказане вчителем на уроці;
- прочитай завдання, подумай, подивись, які правила слід застосувати. Пригадай їх. Якщо забув, прочитай у підручнику;
- проглянь подібну вправу, задачу виконану у класі під керівництвом вчителя;
- пиши, не поспішаючи, але недуже повільно. Не відволікайся сторонніми справами;
- виконавши завдання, перевір його, акуратно виправ помилки;
- при виконанні усних завдань уважно, чітко, виразно читай текст, правильно вимовляй слова і речення в тексті, намагайся запам’ятати основне. Де потрібно користуйся малюнком, словником;
- перекажи прочитане намагаючись правильно вимовляти слова і речення;
- читай удруге, звертаючи увагу на ті місця, які забуваються;
- відтвори прочитане подумки і вголос.

Вимагаю від учнів протягом усієї своєї роботи правильно говорити звуки в слові, словосполученні, реченні.

На кожному своєму занятті я поєдную такі цикли: письмо, читання, малювання; трудове навчання; арифметика, малювання; розвиток мови, малювання; екскурсія, фізкультура, трудове навчання.

Під час занять продуктивно використовую рухливі дидактичні ігри: декламування вивчених віршів; відгадування загадок; розгадування кросвордів, ребусів; слухати цікаві розповіді; переглядати телепередачі, тощо.

Кожне заняття має дві мети: педагогічну та корекційну.

Педагогічна робота передбачає виконання навчального завдання, яке відповідає програмному матеріалу. Вона включає розвиваючі та виховні завдання як такі, що дублюють головну мету: навчаючи дитину, ми її розвиваємо.

Корекційна мета має два завдання: систематичний розвиток на кожному занятті будь-якого конкретного процесу пізнавальної сфери, чи його окремої властивості, виду і зниження фізіологічної «ціни» навчання. Корекційна мета може бути єдиною протягом робочого дня або ж змінюватись на кожному занятті.

У читанні оповідань.

Корекційна мета: розвивати в учнів логічне мислення, робити первісний аналіз, встановлювати причинно- наслідкові зв'язки. Звертатити особливу увагу на розвиток та уточнення цих умінь в учнів.

На самопідготовці з української мови.

Корекційна мета: розвиток розуміння змісту слів і фраз, виправляння недоліків мови у дітей, розвиток і уточнення зорових і слухових сприймань учнів.

Реалізація корекційної мети в позаурочний час може відбуватися у формі сюжетно-дидактичної гри. Сюжетно-дидактична гра – це двотактовий процес, перша частина якого являє собою певний сюжет (сценарій), побудований на навчальному програмному матеріалі.

Друга частина – використання у процесі заняття ігор корекційної спрямованості, органічно вписаних у сюжет заняття. Вони можуть використовуватися як додаткові завдання у випадку коли дитина впоралась з основним завданням, чи як друга фізкультхвилинка.

Сюжетно-дидактична гра має ще одне завдання – зміцнення соматичного стану учнів.

З метою збереження здоров'я дітей на самопідготовці, занятті провожу фізкультхвилинки. Перша – безпосередня вправа з фізичної культури, друга – сюжетно-рольова гра, які дають можливість повільно рухатись по класу, змінивши вид діяльності. На занятті, як правило, мають місце кілька корекційних завдань. Зі зміною навчального матеріалу, практичного завдання змінюється і корекційне завдання.

Науковець Легкий О., 2001 зазначає, що комп'ютерні технології можуть використовуватись у спеціальних школах у різних змістовних галузях, на різних уроках та індивідуальних корекційних заняттях, а також у системі позакласної роботи, на всіх етапах шкільного навчання дітей з відхиленнями у психофізичному розвитку.

Робота з комп'ютером має будуватися відповідно до можливостей учня й завдань його корекційного навчання.

Пріоритетним напрямком корекційної роботи на занятті з використанням комп'ютера є формування комунікативної діяльності учнів, уміння набувати нових знань під час спілкування з учителем і упродовж взаємодії з комп'ютером.

Комп'ютер дає змогу істотно змінити способи керування навчальною діяльністю, занурюючи учнів у цікаву ігрову чи побутову ситуацію, надавати допомогу, пред'являти навчальний матеріал з ілюстраціями.

Література.

1. Легкий О. М. (2001). Організаційні-педагогічні умови використання комп′ютера у спеціальній школі. К., 2001. 16 с.

2. Миронова С.П. (2010). Основи корекційної педагогіки. С.П. Миронова, М.П. Матвєєва, О.В. Гаврилов. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. 264 с.

3. Організаційно-методичні основи медико-соціальної реабілітації дітей з обмеженими можливостями здоров’я. Р.О. Моісеєнко, В.Б. Педан, В.В. Бережний та ін. Соціальна педіатрія. Вип. ІІІ. Збірник наукових праць. К.: Інтермед, 2012.

4. Спеціальна педагогіка: Понятійно-термінологічний словник / За ред. В.І.Бондаря. Луганськ: Альма-матер, 2003.

5. Шеремет М.К. (2007). Актуальні проблеми спеціальної освіти. Науковий часопис. Зб. наукових праць. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. № 7. С. 79-81.

НАПРЯМ ІІІ. ТРАДИЦІЙНІ ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ДЛЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Акчуріна Ольга Степанівна

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НАОЧНОСТІ У ВСЕБІЧНОМУ РОЗВИТКУ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Комплексне використання наочного матеріалу несе в собі високі пізнавальні можливості, активізуючи мисленнєву та мовленнєву діяльності. Тому використання наочності у поєднанні зі словом та практичною діяльністю на заняттях у спеціальних закладах є необхідним.

Ефективність використання засобів наочності в освітньому процесі залежить не тільки від педагогічно виправданого поєднання на уроках, але й від правильного співвідношення наочності з іншими джерелами знань, а саме зі словом вихователя. Таким чином, найменш ефективним є таке застосування наочних засобів, коли воно не використовується в якості одного з джерел нових знань, а слугує лише ілюстрацією до слова педагога. Одне із завдань вдосконалення процесу навчання та виховання полягає в широкому використанні на заняттях наочних посібників як самостійних джерел інформації. Це припускає самостійну роботу дітей з різними видами індивідуальних посібників, дидактичного матеріалу, виконання завдань, які основані на вивченні демонстраційних наочних посібників.

Основні положення, на яких засновується розробка наочних посібників, є структура педагогічного процесу. Наочні посібники повинні відповідати меті, завданням навчальної освіти, змісту дисциплін, які вивчаються; наочно-образному мисленню дітей та чуттєвому сприйманню навчального матеріалу; формам і методам організації педагогічного процесу; індивідуальним та віковим особливостям дитини та інше.

Перша функція наочності – інформаційна. Її зовнішнє виконання здійснюється через різні типи та види наочності. Внутрішня ж сторона цієї функції пов’язана з впливом на пізнавальний процес. Різні типи і види наочності дозволяють, перш за все, збільшити кількість джерел інформації. Великі можливості наочність надає при запам’ятовуванні, яке стає як логічне завершення процесу засвоєння знань. В цьому випадку вона дозволяє закріпити отримані знання в образах, виділити головне і, шляхом створення яскравих опорних моментів, закарбувати логічний ланцюжок матеріалу.

Друга основна функція наочності – навчальна (пізнавальна діяльність дітей). Певна послідовність, добір наочного матеріалу, його подача, логіка впливають на сприймання, осмислення та запам’ятовування. Наочні посібники представляють можливість здійснити вплив демонстрації дії, бо в процесі пізнання буває

необхідне навчання певним практичним вмінням та навичкам. Та найбільш важливим питанням у сприйманні наочності дітьми з вадами слуху є увага та інтерес, який вони в цьому процесі виявляють.

Третя основна функція наочності у навчанні та вихованні – виховна. Наочні посібники можуть здійснювати на дітей такий емоційний вплив, як ніякий інший засіб.

Розгляд основних функцій наочності дає змогу зробити висновки, що широке її використання дозволяє підсилити основні педагогічні можливості сурдопедагога.

Кожний засіб наочності відрізняється і тою специфічною функцією, яку він може виконати в процесі навчання, забезпечуючи його високу ефективність. Важливим елементом є комплекти засобів варіативної наочності. Вони дозволяють під час занять швидко створювати, змінювати різні ситуації з використанням наочних посібників. Для цього використовують набори ілюстративних матеріалів або креслень, записів. До числа таких засобів відносяться магнітна дошка та фланелеграф, дидактичні можливості яких майже однакові.

У зв'язку з різними дидактичними функціями і можливостями засобів наочності вимагається їх комплексне використання на уроці. Тільки в цьому випадку буде досягнута максимальна ефективність в рішенні кожної освітнього, виховного завдання уроку. Комплексне використання різних засобів наочності пояснюється тим, що воно забезпечує сумісну роботу різних аналізаторів.

Пізнавальна ефективність засобів наочності, на думку Занкова Л., визначається ступенем самостійності дітей, в переробці інформації.

Раціональне педагогічно обґрунтоване використання наочних посібників сприяє органічному поєднанню чуттєвого та раціонального в процесі навчання, що створює сприятливі умови для підвищення його теоретичного рівня.

Одним з актуальних завдань корекційної педагогіки та психології сучасні вчені бачать у подальшому вивченні резервів розумового розвитку і виховання дітей з порушеннями слуху.

Враховуючи методичні розробки й рекомендації по використанню наочного матеріалу у навчанні глухих дітей, які були запропоновані авторами: Гальперін П., Занков Н., Корсунська Б., Головчиць Л., Шиф Ж., Гольдберг А., Ярмаченко М., Фомічова Л. та інші використання наочності у навчанні та вихованні дітей з порушеннями слуху є невід'ємною складовою в процесі розумового розвитку.

При використанні наочності в процесі навчання необхідно враховувати спрямованість наочних засобів, які дозволяють повною мірою реалізувати потенційні можливості візуальних засобів навчання.

Якщо наочність виступає як джерело пізнання, то використовуються такі прийоми як показ, називання, визначення, розглядання, спостереження, вибір,

знаходження, опис, дії з предметами, сприймання засобами відчуттів, називання узагальнюючим словом.

Якщо наочність виступає як засіб, то в залежності від поставленої мети при отриманні інформації, використовуються прийоми організації сюжетно-рольових ігор та ігор-драматизацій з їх правилами та атрибутами.

Для активізації діяльності по використанню на заняттях засобів наочності дотримуюсь наступних рекомендації:

- описування особливостей використання наочності на заняттях з дітьми з порушеннями слуху;

- визначення підходів до включення різноманітних прийомів при організації занять.

Опираючись на наукові дослідження та на рекомендації у своїй практичній педагогічній діяльності на уроках літератури використовую наступні види наочності:

Таблиці, виготовлені фабричним способом і саморобні. В посібниках цього виду навчальний матеріал подається у вигляді дат і тексту, пов'язаного з ілюстративним матеріалом. Подібні таблиці, як правило, вивішуються в класі і використовуються на різних етапах уроку: під час пояснення нового матеріалу, закріплення вивченого і повторення.

Цінним посібником є *літературний плакат,* який також може бути саморобним або виданий друком. Він містить в собі різноманітний матеріал, що стосується життєвого і творчого шляху письменників та їх окремих творів. Такі плакати складаються з портретів письменників, близьких їм осіб-однодумців, фотографій місць, пов'язаних з життям і творчістю митців слова, фотокопій перших видань їх творів, ілюстрацій до них, висловлювання самого письменника та видатних діячів культури і літератури про нього і т. п.

Такі посібники демонструю, як правило, на уроці під час пояснення нового матеріалу. Але їх вивішую в класі під рубрикою «Сьогодні на уроці» заздалегідь з тим, щоб учні і в позаурочний час змогли познайомитись детально з текстом плаката, його оформленням. Інколи, виготовляючи з учнями саморобні плакати включаю в них систему запитань-завдань, розрахованих на виконання їх учнями під час вивчення теми за програмою.

Карти та карти-схеми які допомагають учням під час вивчення літературно-історичних тем чіткіше уявити місце подій, відбитих у художньому творі, перебування письменника в конкретних місцях своєї країни та за кордоном.

Карти-схеми типу «Карта подорожей Лесі Українки», схема місць перебування Тараса Григоровича Шевченка в різні періоди життя сприяють кращому засвоєнню матеріалу, що вивчається в часі та просторі. Демонстрація таких карт-схем доцільна в процесі монологічного викладу життєвого і творчого шляху письменників, під час повторення та закріплення пройденого.

Хронологічні та синхроністичні таблиці — зручні наочні посібники для запам'ятовування учнями зв'язків суспільно-історичного життя з фактами життя письменника, з його творчістю. Як правило, виготовляю і використовую в процесі вивчення конкретної теми на уроках.

Фотоматеріали. Фотографії використовую як наочні посібники під час вивчення біографії письменника й аналізу художніх творів. Фотодокументи про різні періоди життя письменника допомагають дізнатися про його сімейне оточення, про дружбу і зв'язки письменника, його суспільну діяльність. При вивченні драматичних творів використовуються фотографії, які відтворюють сцени з п'єс, виконавців ролей дійових осіб.

Літературні альбоми, які складаються за різними принципами. Використовую друковані альбоми (при наявності) або виготовлені власноруч альбоми (частіше), що висвітлюють життя і творчість окремого письменника, наприклад, «Життя і творчість Г. Сковороди», «Павло Тичина» та ін. Інколи на уроках використовую з таких альбомів лише окремі ілюстрації.

Роздатковий матеріал сприяє розвитку самостійної пошукової діяльності учнів у процесі вивчення літератури. Такого виду наочні посібники, які використовую на уроках з метою перевірки знань учнів, організації самостійної роботи і т. п., допомагають виховувати в учнів інтерес до навчального предмета, розвивати трудові навички і використовувати одержані знання у практичній діяльності.

Лабораторія технічних засобів навчання Інституту педагогіки АПН України розробила перелік навчальних посібників, який орієнтує сучасного вчителя-словесника на відбір найнеобхідніших, перевірених практикою навчально-наочних посібників з літератури. Поступово розширюється фонд наочних посібників, що особливо помітно з переліку діафільмів, діапозитивів, навчальних кінофільмів, звукових посібників. У перспективі будуть видаватись удосконалені наочні посібники з літератури, наприклад, роздавальний матеріал: картки з текстом, картки ілюстративні з завданнями тощо.

Література.

1. Выготский Л.С. Вопросы детской психологии. СПб: Просвещение, 1997. 340 с.

2. Венгер Л. А. Восприятие и обучение. М., 1969.

3. Богданова Т. Г. Сурдопсихология : Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. М.: Академия, 2002. 224 с.

4. Боскис Р. М., Фингерман Л. Е. Развитие письменной речи в нач. классах школы слабослышащих: пособие для учителя. М.: Просвещение, 1978. 143 с.

5. Боскис Р. М. Глухие и слабослышашие дети. М., 1963. 335 с.

6. Боскис Р. М. Учителю о детях с нарушениями слуха. М.: Просвещение, 1975. 143 с.

7. Навчання дітей із порушеннями слуху: навчально-методичний посібник. Кульбіда С. В., Литовченко С.В., Таранченко О. М., Федоренко О. Ф., Жук В. В., Литвинова В. В. Харків: Видавництво «Ранок», 2019. 216 с.

Богданова Ніна Іванівна

КОРЕКЦІЯ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ НА ОСНОВІ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

«*Без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку. Гра - це величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається живлющий потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра – це іскра, що запалює вогник допитливості*», – писав В. Сухомлинський.

Учні спеціальної школи, а особливо діти з порушенням слуху – це діти з особливими потребами, котрі мають різні розумові та психофізичні вади, відстають у мовному розвитку, у них малий запас слів, низькі навички аналізу та синтезу, порівняння, виділення суттєвого і несуттєвого.

Особливі труднощі такі діти відчувають під час розповіді за картинами, сюжетними малюнками про побачене, почуте, за спостереженнями. Ці труднощі можна частково подолати у процесі застосування дидактичних ігор. Під час їхнього проведення вчитель створює сприятливі умови для індивідуального спілкування, має змогу глибше з´ясувати причини відставання тих чи інших учнів, визначити характер і рівень труднощів. Цінність дидактичних ігор полягає в тому, що учні, граючи, значною мірою набувають нових знань, активно допомагають один одному. Дидактична гра дозволяє показати цікаві й захоплюючі грані географії.

Гра багатогранна, вона розвиває, виховує, розважає, соціалізує. Але історично одне з головних її завдань – навчання. З моменту свого виникнення гра стала основною формою відтворення реальних життєвих ситуацій, сприяє виробленню необхідних людських рис, навичок, звичок, розвитку здібностей.

Поняття «ігрові технології» включає досить велику групу методів і прийомів організації педагогічного процесу в формі різних педагогічних ігор. На відміну від ігор узагалі, педагогічна гра має істотну відмінність – чітко поставлену мету навчання та відповідні їй педагогічні результати, які можна обґрунтувати, виділити – це навчально-пізнавальна спрямованість. Ігри на уроках – мотиваційний прийом, стимулювання до навчальної діяльності.

Навчальна гра може тривати від кількох хвилин до цілого уроку, використовуватись на різних етапах уроку, а також у позакласній роботі.

Дидактична гра є цінним засобом виховання розумової активності учнів з порушенням слуху та тяжкими порушеннями мовлення. Вона активізує психічні процеси, викликає живий інтерес до процесу пізнання. У ній учні охоче долають значні труднощі, тренують свої сили, розвивають здібності і вміння. Вона

допомагає зробити будь-який навчальний матеріал захоплюючим, викликає в учнів глибоке задоволення, створює радісний робочий настрій, полегшує процес засвоєння знань. Дидактична гра особливо необхідна в навчанні і вихованні дітей з вадами слуху та мовлення.

Досвід роботи свідчить: як би добре був підготовлений учитель, якою б сучасною й досконалою методикою він володів, учні все одно віддадуть перевагу не його поясненням, а гарній грі, в якій вони самі підсвідомо набуватимуть нових знань, будуть взаємо навчатися в грі, в якій при цьому їм буде легко й цікаво. І нарешті, гра дає дитині можливість відчути інтелектуальний успіх, що є важливим для учнів, які мають труднощі під час засвоєння програмового матеріалу.

Географічний бік змісту гри завжди повинен чітко висуватися на перший план. Лише за цієї умови гра буде виконувати свою роль у географічному розвитку школярів і вихованні у них інтересу до географії. При підборі ігор важливо враховувати наочно-дієвий характер мислення учнів.

Географічні і природничі ігри допомагають дітям легше засвоїти основні поняття, закономірності, взаємозв'язки, номенклатуру, розвивають інтерес до предмета, активізують клас, сприяють кращому засвоєнню навчального матеріалу.

Крім того, хочу відзначити також, що ігрові форми роботи в ході навчального процесу мають не лише освітнє значення, але й виховне, адже під час пізнавальної гри відбувається не тільки вивчення нового матеріалу, формування навичок і вмінь, або узагальнення і контроль знань, але й виховання колективізму й взаємовиручки.

Географічні ігри вирізняються значною розмаїтістю і розрізняються між собою низкою ознак:

1. Ігри, під час яких вивчається новий матеріал, формуються навички й уміння.

2. Ігри для підвищення загального інтелектуального рівня, розвитку кругозору.

3. Ігри узагальнювального повторення і контролю знань і вмінь.

Про ефективність використання пізнавальних ігор у процесі навчання географії можуть судити насамперед обидві сторони, що беруть участь у цьому процесі: учні й учитель. Якщо після гри на моє запитання: «*Чи було вам цікаво?*» діти відповідають позитивно або просять мене продовжити гру після дзвінка на перерву, я радію, задоволена і собою, і дітьми, тому що це свідчить про те, що використання ігрових елементів або ігор у викладанні географії дає певний ефект. Радісні посмішки переможців, смуток в очах тих, хто програв, переживання глядачів – це і є підтвердженням необхідності таких видів

навчальної діяльності для учнів, підтвердження того, що виграють у них всі учасники, набуваючи чогось корисного для себе.

З великим інтересом учні сприймають вікторини, які можуть проводитися із 5 по 10 класи на будь-яку тему.

Вікторина «Сонячна система».

1. Які небесні тіла входять до складу Сонячної системи?
2. Які планети входять до складу Сонячної системи ?
3. Які планети належать до планет земної групи ?
4. Які планети належать до планет-гігантів ?
5. Що таке рік?
6. Чим відрізняється тривалість року на різних планетах?

Приклади деяких ігор.

«Уявна мандрівка», «Упізнай силует», «Збери карту», «Правильно відбери», «Чи знаєш ти цю країну», «Географічне лото», «Пошта», «Знайди помилку в тексті» та інші.

Під час розгадування загадок, кросвордів, ребусів учні краще засвоюють наукові терміни та запам'ятовують назви географічних об'єктів, що також розвиває інтерес до природознавства і географії та активізує пізнавальну діяльність .

Після добре вивченого матеріалу учням можна запропонувати завдання такого типу:

- зробити репортаж на задану тему, зібрати гербарій рослин, колекцію корисних копалин, скласти логічний ланцюжок тощо;
- зобразити явище чи об'єкт на малюнку, скласти візитку країни, за допомогою умовних позначень написати лист другу, скласти розповідь, казку, віршик.

Із задоволенням учні беруть участь в інтелектуальних іграх на зразок «Брейн-ринг», «Що? Де? Коли?», «Поле чудес», КВК.

Великою популярністю в учнів користуються уроки: «Урок-екскурсія», «Урок-подорож», «Урок-гра», «Урок-змагання», «Урок-практикум», «Урок-прес-конференція» тощо.

Нестандартні уроки та позакласна робота з географії покликані розвивати пізнавальний інтерес учнів до науки, підсилювати бажання дізнатися більше, ніж це може дати сучасна шкільна програма з географії. Такими засобами вчитель звертає увагу учнів на цікавий навколишній світ, процеси і проблеми, що нас оточують, виховує дбайливого господаря на своїй землі, вчить навичкам самоосвіти, самовдосконалення, саморозвитку. У шкільній практиці поширені найрізноманітніші засоби, методи і форми організації навчання, що сприяють активізації пізнавальної та творчої діяльності учнів.

Звичайно, ігрові форми і засоби навчання повинні враховувати вікові особливості й здібності учнів, мати особистісно-орієнтовну спрямованість, бути заходами не заради заходів, а заради розвитку і формування в учнів певних знань, умінь та навичок. Ігровий рівень повинен мати творчу спрямованість на оволодіння новими знаннями і враховувати ті знання, що вже мають учні. Різноманітні цікаві запитання і завдання, вікторини й вечори, розвивальні та пізнавальні ігри допомагають учителю географії зробити предмет цікавим для учнів. В іграх діти розвивають уяву, кмітливість, спостережливість, винахідливість, вчаться логічно міркувати. У колективній грі майже завжди є елемент змагання (хто швидше правильно відповість, хто більше знає, хто дасть найповнішу відповідь тощо), а отже, є наполегливість, розвивається увага. Дуже важливо не нав'язувати дітям, а непомітно ввести їх у гру, що вимагає від учителя додаткових зусиль і педагогічної майстерності. Саме під час гри будуються невимушені стосунки між учнем і учителем, якщо він орієнтований не лише на шкільний предмет географії та на функції учня, а й на особистість дитини загалом.

Література.

1. Виготський Л.С. Проблеми психічного розвитку дитини. В кн.: Хрестоматія по психології. За ред. А.В. Петровського. М.: Освіта, 1979.
2. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики. Наук.-метод. посібник. За наук. ред. І.Г.Єрмакова. Запоріжжя: Центріон, 2005.
3. Іванюшева Н. В. (2019). Роль дитячої пізнавальної книжки для нечуючої дитини. Роль і місце психології і педагогіки у формуванні сучасної особистості: Зб. тез міжнародної науково-практичної конференції: (м. Харків, Україна, 11–12 січня 2019 р.). Харків: Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2019. С. 17-19.
4. Ігрові технології на уроках географії. Дефектолог. 2012. №1.
5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. / Під ред. Овчаренко О.В.
6. Падалка О.С. Педагогічні технології. К.: «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 1995.
7. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. К: А.С.К., 2004.

Кирковська Валентина Іванівна

РОБОТА ІЗ СЛУХОПРОТЕЗОВАНИМИ ТА ІМПЛАНТОВАНИМИ ДІТЬМИ НА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАНЯТТЯХ З РОЗВИТКУ СЛУХО-ЗОРО-ТАКТИЛЬНОГО СПРИЙМАННЯ

Кожна дитина є особливою і тому потребує не лише проголошення індивідуального підходу, а і його реалізації. Робота починається із обстеження та слухопротезування. Після обстеження у обласного сурдолога підбираються

для дітей індивідуальні слухові апарати, які використовуються на уроках та в позакласний час. В класах для дітей з порушеннями слуху педагоги використовують стаціонарну звукопідсилювальну апаратуру (ЗПА).

Слід зазначити, що первинні навички слухового сприймання звукових сигналів можуть бути сформовані лише за керівництва сурдопедагога. Таке формування відбувається на спеціальних заняттях, які мають назву «індивідуальні заняття». Такий підхід є специфічним для спеціальних шкіл. Тому корекція повинна мати індивідуальний характер, ґрунтуватись на особливостях дитини, пов'язаних зі слуховим сприйманням та рівнем розвитку мовлення. Індивідуальні заняття з кожною дитиною проводяться по 20 *хв.* 4-5 разів на тиждень (залежить від кількості дітей у класі), але не менше 3 разів на тиждень. На початковому етапі роботи з слухопротезованими та імплантованими дітьми сурдопедагог проводить роботу над мовним диханням, розвитком артикуляційного апарату та голосом.

Початок роботи – мовне дихання. Пропонуються вправи з навчання плавному подовженому видиху, наприклад, «Забий м'яч у ворота», «Язичок – футболіст», «Літак», «Пелюстки», «Кораблик».

Продовження роботи - розвитк артикуляційного апарату (де педагог має добитись від дитини чіткої ненапруженої артикуляції), розвитком голосу. Робота над голосом відбувається з виконанням вправ «Проспівування голосних», «Гра з паперовими рупорами», «Імітація голосів тварин», «Проспівування відкритих складів», «Гра заколисай дитину», «Віддай голос товаришу». Доцільно цю роботу проводити в ігровій формі.

Подальший розвиток дитини добре розпочати ще в дошкільному віці. Зокрема формування понять в цьому віці змінює і мовлення і мислення: мовлення стає мисленнєвим, а мислення стає мовленнєвим. Тут сурдопедагог працює над розвитком артикуляційного апарату та над постановкою звуків по наслідуванню, над розвитком слухового сприймання.

В підготовчому та 1 класах головне завдання сурдопедагога навчити дітей поетапно – від окремих звуків і складів до простих речень і коротких текстів сформувати мовлення дитини. В підготовчому та 1 класах ведеться робота над постановкою 17 основних фонем: (а, о, у, е, і, п, м, т, к, л, р, ш, с, в, н, ф, х).

Робота над кожним звуком передбачає 2 етапи – його постановку і автоматизацію. Враховуються сурдопедагогами особливості сприйняття дітьми із порушеннями слуху наочного матеріалу з опорою на механізм «малюнок – слово». Як правило, слухопротезовані та імплантовані діти спочатку погано запам'ятовують звукові образи навколишнього середовища, окремі фонеми та слова. Користувачам КІ потрібно певний час і спеціальні заняття, щоб навчитися сприймати лінгвістичну інформацію, аналізувати звернене до них мовлення.

Звуки в мовленні, передані КІ в слухову систему людини, відрізняються від натуральних звуків, тому навіть пізнооглухлі діти спочатку не завжди впізнають знайомі їм слова і звуки.

Дитині пропонується послухати, як говорить учитель, і повторити за ним, а потім прочитати самостійно, чітко й правильно вимовляючи звуки чи склади.

При формуванні уявлення про конкретний звук, один і той самий звук їй подають через певні проміжки часу (наприклад, через 25 *с*.). Дитині потрібно усвідомити, що їй подають той самий звук, прийняти рішення, щодо ідентичності цих звуків. Врахування часових інтервалів між сприйманням, повним аналізом і розпізнаванням фонем дитиною, є важливою складовою будь якої результативної методики розвитку її слухового сприймання, слухової пам'яті та мовлення.

Система формування розмовного мовлення передбачає розвиток таких навичок:

- комунікативних;
- слухового сприймання;
- слухового сприймання навколишніх звуків і мовлення за допомогою СКІ;
- мовної здатності;
- усного мовлення;
- словесної пам'яті;
- мовленнєворухових.

Наші педагоги йдуть в ногу з часом. На допомогу в роботі стають різні комп'ютерні програми «Живий звук», «Видима мова», «Світ звуків», «Адаптація Лого».

Комп'ютерна програма "Живий звук" має спеціально підготовлений набір навчально-корекційних програм, які спрямовані на допомогу слухопротезованим та імплантованим дітям. Матеріал наведений у програмі «Живий звук» сприяє формуванню в дітей мовленнєвих навичок, необхідної для розуміння (сприймання, розпізнавання, зчитування, відтворення) одиниць мовлення з різних тем.

Весь комплекс комп'ютерної програми складається із таких модулів: «Водоспад», «Тварини», «Звуки природи», «Учись говорити», «Автоматизація звуковимови», «Профілі», «Малюнковий диктант», «Учись говорити звуки», «Диктант», «Пори року», «Діалоги», «Будинок», «Прояви емоцій».

Частина модулів розрахована на дітей, які лише починають опанування мовлення, інші – на тих, хто вже має певні мовленнєво- слухові навички.

При розвитку у дитини навичок розпізнавання слів принципово важливим є формування у неї уявлень про їх значення з використанням зорової і тактильної інформації. Потрібна відповідна систематична робота з опорою на читання з використанням писемних зразків текстів. Такі тексти та інші вправи спрямовані

на розвиток слухового сприймання та мовлення дитини і містить програма «Живий звук». Така робота за програмою «Живий звук» дозволяє дитині засвоїти акустичні ознаки фонем, зрозуміти особливий характер звучання кожної фонеми, а тим самим розвивати вмотивовану слухову увагу та слухову пам'ять.

Сурдопедагоги школи, працюючи з слухопротезованими та імплантованими дітьми, використовують також програму «Світ звуків». Перший модуль – «Світ звуків навколо нас» формує базу слухових образів, розвиває навички розпізнавання диференціації немовних звуків, орієнтації в звуках навколишнього середовища. Вправи цього модуля забезпечують роботу під керівництвом педагога, а також, самостійну взаємодію дитини з комп'ютером у процесі доступної пізнавальної гри. Цей тренажер дає можливість розвивати слух дитини на спеціальних заняттях. Створений у вигляді гри, він допомагає дітям розвивати їх здатність спостерігати, розрізняти та визначати звуки під час цікавої пізнавальної діяльності. Комп'ютерний ігровий тренажер складається з десяти різних звукових середовищ - епізодів гри.

Другий модуль – «Видима мова». «Видима мова» забезпечує роботу над формуванням характеристик голосу та правильного вимовляння звуків. Вправи цього модуля передбачають корекцію, поліпшення характеристик голосу (сім блоків вправ) та точності вимовляння окремих звуків, слів, фраз, (6 блоків вправ) шляхом виконання серії завдань, що представлені у кольорових рухомих графічних зображеннях, доступних і цікавих для дітей. У слухомовленнєвому тренажері забезпечується диференційований підхід до формування фонетичної сторони усного мовлення, оскільки є можливість працювати не просто індивідуально, а по різному з кожною дитиною. Це досягається за допомогою простих технічних прийомів, доступних з погляду виконання: можна змінювати характер завдань і ступінь їхніх труднощів, створювати вправи, адекватні можливостям будь-якого учня. Тому, тренажер корисно використовувати у роботі з дітьми різних категорій. Використання тренажера при роботі над усним мовленням допомагає вдумливому педагогу більш докладно і точно довідатися не тільки про те, як йде процес формування навичок мовлення у конкретної дитини, але і багато чого, що здавалося б, не має відношення до корекційного навчання. Глухі та слабочуючі діти 7 -12 років не тільки удосконалюють навички мовлення при роботі з тренажером «Видима мова», а і розвивають своє логічне мислення.

Відновлення слухового сприймання за допомогою КІ починається з простих завдань і переходить послідовно до складніших завдань. Найпростіше завдання виявити є звук чи його немає. А ще такі звуки можна створювати за допомогою простих музичних інструментів (барабан, дудка), і подавати їх так, щоб дитина бачила, які дії педагога і з яким інструментом призводять до появи тих або інших звуків. Після цього дитину просять показати інструмент, який звучав. Наступним

завданням з підвищеною складністю є розрізнення слів (звуків) з відкритим вибором звуків.

Формування у дітей з порушеннями слуху так званого «обличчя слова» важливо пов'язувати з його складоритмічною структурою, з опорними звуками, доступними слуховому, слухо-зоровому сприйманню та усвідомленням наявності у словах спільних для груп слів кінцевих морфем-суфіксів, закінчень, які можна розпізнати за попередньо вказаними ознаками (ритмом слова, наявності чи відсутності опорних звуків у кінцевих афіксах тощо), подаючи слова у групах, організованих за частинами мови, їх граматичними ознаками. У зв'язку з цим особливого значення набуває формування у дітей уявлень про так звані опорні звуки, розуміння їх значення для запам'ятання слова, його сприймання, аналіз та розуміння. Формування у дитини здатності на основі доступних звукових сигналів відтворити (розпізнати) слово, фразу є кінцевою метою слухомовленнєвої роботи.

Важливим методом у навчанні дітей з порушенням слуху є білінгвальний підхід – тобто це поряд із усним мовленням використовується жестова мова. 11.09 2009 року МОН України видало наказ за № 852 «Про введення навчального предмету УЖМ» на новий 2009-2010 навчальний рік. При білінгвальному навчанні надзвичайно важливим є те, що усне мовлення використовується у першу чергу для читання і письма. Жестова мова є мовою повсякденного спілкування і мовою викладання (Іванюшева, Кульбіда, 2019). Використання жестової мови ніяким чином не заважає розвитку усного мовлення, а навпаки, у багатьох випадках сприяє цьому, оскільки її раннє вивчення сприяє інтелектуальному розвитку дитини з порушеннями слуху. Тільки в поєднанні усної й жестової мов, читанні з губ, розвитку слухо-зоро-тактильного сприймання можна досягти бажаних результатів.

Адже нечуюча дитина мислить образами, і в цьому випадку жест пов'язаний із даним образом. Добре коли дитина відвідує спеціалізований дитячий дошкільний заклад, де поряд з навчанням мови іде навчання дактилю, а в подальшому і мови жестів.

Діти з КІ та з СА потребують додаткових занять з сурдопедагогом з мови, у відповідності до програмових вимог спеціального навчального закладу.

Робота над розрізненням мовних звуків і мовлення ускладнюється поступово через ритм, складовість, види речень, тексти. Це трудомісткий процес спільної роботи дитини, сурдопедагога, психолога, акустика.

Література.

1. Закон України "Про освіту"_05. 09. 2017р.№ 2145- VIII.

2. Горлачов О. С. (2009). Вибір форми спілкування як показник рівня інтелектуального розвитку осіб з вадами слуху. Тези доповідей Міждисциплінарної конференції. К. 2009. С. 3-5.

3. Горлачов О.С., Фомічова Л.І. (2012). Етичні норми комунікативної взаємодії чуючих людей із особами з вадами слуху. Основи етики спілкування з особами з інвалідністю: навчально-методичний посібник. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. С. 41- 45.

4. Кульбіда С.В. (2019). Лінгводидактичні засади вивчення української жестової мови: *монографія*. Київ: Інтерсервіс, 2019. 238 с.

5. Качуровська О.Б. (2006).Навчально-програмний комплекс «Світ звуків» та «Видима мова» : навчально-методичний посібник. К. 2006. С. 56-88.

6. Лобода В.В. Навчальне інтернет-середовище як засіб мотивації мовлення старшокласників з порушеннями слуху. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. К.:НПУ імені М.П. Драгомагова, 2010.

7. Лист МОН України від 19.09.2017 № 1/11-9320 "Про організацію корекційно-розвиткової роботи з дітьми із порушеннями слуху, які навчаються у загальноосвітніх навчальних закладах"

8. Положення про спеціальну загальноосвітню школу-інтернат (школу, клас) України для дітей з вадами фізичного розвитку 15.09.2008р. № 852.

9. Програма «Розвиток слухового сприймання та формування вимови у дітей зі зниженим слухом» (підготовчий, 1-5 класи) 29.04.2016р.№ 476.

10. Kulbida, S. (2019). Features of bilingual approach application in special institutions for deaf in Ukraine. *Education: Modern Discourses*, 2, 141-152. https://doi.org/10.32405/2617-3107-2019-1-17

Князюк Лариса Василівна

ВПРОВАДЖЕННЯ БІЛІНГВАЛЬНОГО ПІДХОДУ У НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Сьогодні навчальний заклад відповідає за формування здорової особистості та розвиток життєвих компетенцій учнів на основі впровадження інноваційних педагогічних технологій.

Україна як правова держава визнала жестову мову глухої людини не лише засобом спілкування, а й засобом навчання.

Як навчити дитину з особливими освітніми потребами робити перші життєві кроки, виховати її здоровою і розумною, чесною і кмітливою, наполегливою і працьовитою, готовою до життєвих труднощів, тобто допомогти їй жити в світі чуючи людей?

«*Діти живуть щохвилини, щогодини, щодня, живуть невпинно й безупинно*» – писав великий педагог Ш. Амонашвілі. Шкільне життя – лише частина цілісного процесу життєдіяльності дитини.

На сьогодні актуальним питанням у практиці спеціальних шкіл є застосування білінгвального методу навчання - а саме: це така педагогічна система, яка ґрунтується на визнанні національної жестової мови глухих і національної словесної мови рівноправними засобами процесу навчання і виховання глухих учнів (Кульбіда, 2010).

У нечуючої дитини жестова мова – це умова того, що в неї є рідна мова, за допомогою якої вона пізнає світ у повному обсязі, відповідно до вікової періодизації. Високий рівень компетентності в першій мові (або у жестовій, або в словесній) полегшує вивчення другої мови. Отже, жестова мова є «трампліном «*…до досконалого оволодіння словесною мовою*» (Іванюшева, Зборовська, Кульбіда, 2013). Дитина, яка володіє жестовою мовою, отримує хорошу мовну основу, адже відомо, що не зважаючи на нові технологічні засоби і старання дитини та її педагогів, рівень володіння словесною мовою часто залишається незадовільним.

Концепція білінгвального навчання осіб з порушеннями слуху обгрунтовує актуальність впровадження двомовного навчання нечуючих як методу підвищення якості навчання й конкурентноздатності глухих й слабочуючих осіб на тлі сучасних соціально-економічних взаємин; визначає цілі та завдання білінгвального (українського жесто-словесного чи словесно-жестового) навчання нечуючих в Україні; описує передумови впровадження білінгвального навчання в сучасну систему спеціального навчання осіб з порушеннями слуху Кульбіда, Чепчина, 2009).

Кожна нечуюча дитина, незалежно від ступеня порушення слуху, має право на двомовність. Наукові дослідження білінгвального навчання Н. Адамюк, Н. Зборовської, Н. Іванюшевої, С. Кульбіди, Л. Лещенко, І. Чепчиної та ін. давно засвідчили, що глухим дітям обов'язково треба володіти та користуватися двома мовами, а саме жестовою і словесною, щоб повністю розвинути свої когнітивні, мовні та суспільні здібності. Лише коли дитина володіє обома мовами – жестовою і словесною – вона зможе рано спілкуватися з батьками, розвивати когнітивні здібності, отримати знання про світ, спілкуватися з навколишнім середовищем і звикнути до життя у двох світах, а саме у світах глухих і чуючих. Двомовний підхід ґрунтується на попереміннному і прицільному використанні національної словесної та природної жестової мов (С. Кульбіда, 2010). Основою технології білінгвального методу навчання є не просто вивчення двох мов, а забезпечення викладання навчальних дисциплін в двомовному режимі, причому зазвичай жестова мова визначається як перша, рідна, а словесна як друга, що опановується за принципом іноземної. Відповідно чого і розробляється навчально-методичне забезпечення дисциплін, як мовних, так і не мовних предметів.

Діти зі значним порушенням слуху вивчають жестову мову як першу. Жестова мова, яка виникла як засіб спілкування і виконує функцію узагальнення явищ оточуючої дійсності, - розвивається, відображаючи успіхи пізнавально-практичної діяльності глухого, вступаючи в складні взаємодії зі словесною мовою, яку дитина засвоює в процесі спеціального навчання.

ЖМ – це багата природна мова, яка дозволяє дитині розвивати повноцінне спілкування. Дитина може раніше і краще спілкуватись з батьками за допомогою ЖМ, ніж за допомогою словесної мови. ЖМ є стимулом для швидкого розвитку когнітивних і соціальних здібностей. Крім того, ЖМ полегшує дитині оволодіння словесною мовою як письмово, так і усно. Адже відомо, що хороша компетенція в першій мові (або жестовій, або словесній) полегшує вивчення другої мови. Бути двомовним, - значить, володіти і користуватися двома мовами. Отже, другою мовою нечуючої дитини є словена мова в письмовій і/або усній мові.

Важливого значення набула зміна статусу УЖМ на законодавчому рівні та: введення предмета «УЖМ» у навчально-виховний процес для глухих та слабочуючих учнів, перегляд традиційних програм, які тривалий час вивчалися не рідною мовою, а другою. Розроблена двомовна програма є комплексною, системною, послідовною і багатогранною, її змістове наповнення забезпечується багатим середовищем спілкування, яке покращує вивчення рідної мови глухих – УЖМ, як основи для свідомого опанування і використання другої мови – словесної). *Головними завданнями* на уроці УЖМ, згідно Програми «Українська жестова мова», яка передбачає її вивчення протягом всього терміну шкільного навчання, є:

- досконале оволодіння першою/рідною мовою, тобто мовою глухих людей;
- формування бази для успішного засвоєння другої мови – словесної;
- пізнання і оволодіння двома культурами: чуючої та глухої спільнот.

Запропонований підхід на основі двомовного навчання українською жестовою та українською мовами базується на обов'язковій передумові, що добре оволодіння українською жестовою мовою як першою полегшує оволодіння українською мовою. За такої умови і в такому двомовному середовищі надзвичайно важливо, щоб українська використовувалась лише для читання і написання; водночас українська жестова мова – це мова щоденного спілкування між учнями в класі, а також головна мова інформування. Ці дві мови необхідно відокремлювати і розрізняти за функціями з метою ефективнішого навчання, використовуючи розроблену програму. Введення предмету «УЖМ» в перелік навчальних дисциплін сприяє організації середовища словесно-жестової двомовності.

Метою уроків УЖМ у початковій школі є:

- вивчення і розширення жестової лексики;
- формування уявлень про оточуюче середовище на основі першої мови;
- навчання побудови жестових конструкцій за лінгвістичними нормами української жестової мови.

На уроках УЖМ я намагаюся узагальнити рівень засвоєних знань дітей у класі, допомагаю переносити набутий досвід. У процесі опису, розповіді діти

навчаються відшукувати найточніші слова(синоніми, антоніми, омоніми) для опису предметів, дій і узгоджувати ці слова в реченні, в роді, числі та відмінку. При цьому діти навчаються розрізняти особливості побудови питальних речень і питальних жестових конструкцій, що приводить до розвитку креативного мислення на основі наочного матеріалу.

Великого значення набуває навчання учнів формування діалогічного мовлення та спонукання до запитування і правильної постановки цих запитань. Учні навчаються ставити та відповідати на запитання, обґрунтовувати особисту думку, тактовно висловлювати протилежну думку, аргументувати її), монологу (розповідь про цікаві події, згодом – уміння виступати з повідомленням, доповіддю), розвиток творчих мовних здібностей (придумування казок, інсценізації.

Для реалізації лінгвокомунікативних цілей я застосовую різноманітні вправи,які рекомендує програма, а саме: комунікативні, пізнавальні, ігрові, трансформаційні, вправи на підставлення, порівняння, конструювання, навчальні, творчі, вправи – переклад, логічні тощо.

Пізнавальні вправи застосовуються на початковому етапі вивчення певної теми, оскільки вони передбачають отримання учнем нової інформації про об’єкт, явище методом пізнання. Тобто пізнання містить у собі три складові: сприймання, осмислення і розуміння. Застосування пізнавальних вправ в процесі роботи з учнями з порушеннями слуху несе в собі позитивно-конструктивні зміни: вони забезпечують доступ дітей до інформаційного простору.

Комунікативні вправи передбачають мовленнєві дії учнів в ситуативних умовах. Основні визначальні якості даного типу вправ – наявність мовленнєвого завдання (з’ясувати щось, дати комусь пораду, висловити захоплення і т. п.) і ситуативність. Причому першим компонентом є створення ситуації, яка спонукає до мовлення, тобто ситуація завжди містить у собі стимул мовлення.

Конструювальними є такі вправи, які вимагають використання знакоутворюючої моделі в психологічних умова, максимально наближених до комунікативних. Під час конструювання відбувається утворення нової мовної одиниці (жестової) або її видозміна.

Під ігровою вправою слід розуміти таку вправу, метою якої є формування, вдосконалення та розвиток навичок і вмінь учнів у різних видах мовленнєвої діяльності шляхом багаторазового й різноманітного виконання мовленнєвих або мовних дій (операцій), які стають особистісно значущими для суб'єкта навчання, оскільки є вмотивованими участю в ігровій діяльності.

У процесі гри в дітей розвивається спостережливість, самодіяльність, творчість, мислення, виробляється звичка працювати вдумливо, самостійно, відбувається розвиток уваги. Захопившись грою, діти не помічають, що навчаються: пізнають, запам·ятовують нове, орієнтуються в незвичайних

ситуаціях, розвивають уяву, фантазію. Навіть найпасивніші діти включаються в гру з великим бажанням. В грі пізнається оточуючий світ, розширяється світогляд, стає багатшим індивідуальний досвід учнів, формується мова на основі спілкування.

Трансформаційні вправи передбачають розвиток практичних умінь учня перетворювати мовні знаки однієї мови в мовні знаки іншої мови, тобто подана мовна модель набирає іншої форми (наприклад, жестова чи словесна модель трансформуються в дактильну форму).

Творчі вправи – це вправи, які розвивають творчі здібності, нахили, інтереси учня. У структурі творчого потенціалу серед інших складових вирізняється вміння комбінувати, знаходити аналогії, реконструювати. Творчі вправи вчать учнів спрямовувати мислення, хід своїх думок у певному напрямку: за аналогією до відомого або шляхом перестановок, об'єднання чи роз'єднання, суттєвих замін і змін, тобто шляхом комбінування. Застосовуються під час роботи з картиною, переказу тексту, опису об’єкту, складанням розповіді чи її частин тощо.

Вправи перекладні, при яких реалізується процес перекладу з однієї мови на іншу, зазвичай, з рідної на ту, яка вивчається. Оскільки метою Програми є формування глухого білінгва (особи, яка володіє двома мовами), то передбачається переклад двох видів: словесно-жестовий і жестово-словесний. Зазначені вправи є досить потужним засобом активізації знакоутворюючих моделей і застосовуються в навчальному процесі після застосування інших попередніх вправ. Учні з задоволенням вчаться перекладати запропонований матеріал. Цікавий перекладний матеріал, до речі, вже пропонується учням в підручнику Українська жестова мова для 1 класу за редакцією Дробот О.

Одним з ефективних видів роботи при вивченні жестової мови глухих учнів є казки, розказані жестовою мовою. Діти легко сприймають казку, розказану жестами, вона пробуджує їх фантазію, знайомить з новими словами та жестовою лексикою. Учні із задоволенням беруть участь в інсценізації казок, працюють з ляльковим театром, переглядають казки з сурдоперекладом.

Проводячи уроки УЖМ, я намагаюся застосовувати якісні мультимедійні матеріали для роз´яснення змісту і полегшення сприймання та розуміння навчального матеріалу, відеословники жестової мови, жестівник для батьків, використовую метод навмисно створених життєвих ситуацій, методичний посібник до програми УЖМ.

Цей посібник пропонує вчителю застосовувати під час роботи такі види практичних завдань як: «Вірно відтворити жести / жестові сполучення», «Диференціювати жести / поняття», «Продактилювати жести / жестові сполучення», «Знайти помилку», «Вивчити нові поняття УЖМ», «Підібрати жести – синоніми, жести – антоніми», «Розкрити УЖМ зміст приказок, прислів´їв, фразеологізмів», «Побудувати вірно речення (деформований текст)»,

«Закінчити речення (УЖМ /СМ)», «Поставити (УЖМ / СМ) запитання до (жестового / словесного речення, «Скласти розповідь за сюжетним малюнком / картиною», «Описати малюнок / картину / фото», «Скласти розповідь за сюжетним малюнком / картиною», «Робота в парах / малими групами / класом «Дискусія», метод «мозкового штурму», «Висловлювання за методикою «коло ідей».

Доведено, що застосування лінгводидактичної моделі вивчення лексичних одиниць УЖМ глухими школярами початкової школи сприяє:

- власне опануванню мовними одиницями УЖМ;
- збагаченню лексичної складової УЖМ;
- оволодінню як репродуктивними, так і рецептивними навичками жестового мовлення;
- умінню будувати моно- та діалогічне жестове мовлення;
- осмисленому накопиченню активного словника.

Дитина повинна з часом стати активним членом тих двох світів, у яких вона живе. У світі глухих і у світі чуючих. Нечуюча дитина має право на двомовність і можливість вивчити дві мови з раннього віку як запоруку успішного майбутнього.

Саме такий підхід до вивчення УЖМ дозволяє сформувати всебічно розвинену та обдаровану особистість, яка зможе успішно соціалізуватись та буде володіти усіма необхідними життєвими компетенціями.

Література.

1. Адамюк Н.Б. (2010). Програми та рекомендації до розподілу програмного матеріалу загальноосвітніх навчальних закладів для 1-12 кл. спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей зі зниженим слухом. К.: ВАТ «Поліграфкнига», 2010.

2. Кульбіда С.В., Чепчина І.І. (2009). Концепція жестової мови в Україні (проект). *Дефектологія, 3, 3-9.*

3. Кульбіда С.В. (2005). Стан використання і вивчення жестової мови. Історія досліджень. Сучасні системи розвитку спеціальної освіти (українсько-канадський досвід). *Матеріали міжнародної конференції.* Київ-Едмонтон: Науковий світ, 2005. С. 75-83.

4. Кульбіда С.В. (2010).Теоретико-методичні засади використання жестової мови у навчанні нечуючих : *монографія*. К.: Поліпром, 2010. 503 с.

Максимчук Тетяна Аркадіївна

МЕТОД МОДЕЛЮВАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МОНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДОШКІЛЬНИКІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Основною умовою розвитку мислення і мовлення є цілеспрямоване навчання та виховання дошкільників в умовах спеціального закладу. Розвиток у дітей словесно-логічного мислення, вироблення вміння користуватися основними логічними прийомами й операціями становить одне з важливих

завдань у процесі навчання дошкільників. Білан О. та Крутій К. вдалося виявити специфічний засіб розвитку мовлення дошкільників – наочні моделі, в яких малюк сприймає, відтворює структуру об'єктів і зв'язків між ними. Дії наочного моделювання є основними пізнавальними здібностями дошкільника у сфері мислення. Під моделюванням розуміється заміщення об'єкта, який вивчається, іншим, спеціально побудованим, що може відтворювати об'єкт в його суттєвих якостях і спрощувати несуттєві. Основний шлях розвитку пізнавальних здібностей – це постійний перехід від зовнішніх дій із умовними замінниками предметів (схемами-моделями) до їх мовлення. Основна ідея пропонованої технології – формування монологічної компетенції дошкільників шляхом активного застосування методу моделювання. Монологічну компетенцію науковці визначають як розуміння фрази, звернення, запитання, вміння відповідати на запитання і звертатися, підтримувати та розпочинати розмову.

Розглядання картин, предметів допомагає дітям називати предмети, їх характерні ознаки, дії з ними. Труднощі виникають, коли необхідно:

- вимовити слово, словосполучення, фразу за певними граматичними правилами;
- самостійно визначити головні ознаки предмета при його розгляді;
- встановити послідовність фонем, слів;
- утримати в пам'яті послідовність ознак, відмінностей тощо.

Пропонується використовувати такі схеми-моделі:

Опис іграшок:

1.Колір (жовте, синє, зелене). Кольорові плями без чіткого контуру.

2.Форма (геометричні фігури).

3.Величина-розмір (2 іграшки контрастного розміру). Використовуються поняття "високий-низький", "широкий-вузький" і т.д.

4.Матеріал (фольга, дерево, пластмаса, вата, залізо…). З якого матеріалу зроблена іграшка?

5.Частини іграшки (частини тіла, декілька кілець від пірамідки).

Опис предметів одягу:

1.Колір.

2.Матеріал (шовк, байка, сатин).

3.Частини одягу (комір, рукава, пояс...).

4.Сезонність одягу (літній, зимовий, осінній, весняний).

5.Для кого? (символи дорослих та дитини).

Опис посуду:

1.Колір.

2.Форма (геометричні фігури – кругла, прямокутна).

3.Розмір (велика та маленька мисочка).

4.Матеріал (фарфор, пластмаса, скло...).

5.Частини посуду (чайник в розібраному вигляді: кришечка, носик, ручка...).

Опис овочів та фруктів

1. Колір (кольорові плями без чіткого контуру).
2. Форма (геометричні фігури - овал, коло, трикутник...).
3. Розмір (2 контрастних по розміру фрукта, наприклад, яблуко).
4. Смак (цукерка та лимон). Контрастні за смаком продукти.
5. Де росте (дерево, грядка)
6. Як уживати? (тарілка, виделка, ложка..).

Опис пір року.

1. Сонце (яскраве, веселе, сумне).
2. Небо (чисте, прозоре, синє, похмуре, хмарне, дощове).
3. Земля (як виглядає земля у різні пори року; покрита снігом, листячком,зеленою травою...).
4. Рослини (дерево, кущ, трава, квітка).
5. Люди (контури людей у різні пори року, або казкові силуети Весни, Літа, Осені, Зими).
6. Звірі (дикі та свійські тварини).
7. Птахи (контури знайомих птахів, що відповідають обраній порі року, Н: весна - ластівка, шпак, лелека,...).

Чим займаються люди в різні пори року (сніговик, кораблик, сачок...).

Використання схем при складанні описових розповідей полегшують дітям процес оволодіння зв'язним мовленням. Схеми можна використовувати і для порівняльних описових розповідей. Схеми-моделі можливо широко використовувати на заняттях лише після детальної попередньої роботи над усвідомленням та засвоєнням лексичного значення слів певних тематичних груп, словосполучень на всіх подальших заняттях та у позаурочний час.

Використовуючи специфіку сприймання та відтворення мовного матеріалу дітей з вадами слуху можна проводити роботу, спрямовану на зворотний зв'язок, тобто створення схем-моделей, обраних самими дітьми. Спочатку пропонується вправа «Познач відповідним символом», потім простенька загадка, далі – слово-відгадка, потім – опис. Також можна використовувати партнерську роботу. Діти з більшим лексичним запасом зображують назву знайомого предмета, об´єкта, загадки, а діти з меншим рівнем відгадують. Це сприяє налагодженню товариських стосунків, формуванню адекватної самооцінки у дітей, а головне – підготовці малюків до оволодіння програмними завданнями в школі.

Результати впровадження технології доводять, що застосування схем-моделей є одним з ефективних способів сприяння розвитку мовлення, словесно-логічного мислення, пам'яті у дітей дошкільного віку.

Цей вид роботи повністю відповідає особистісно-орієнтованій моделінавчання, за якої враховуються індивідуальні особливості глухої дитини, допомагає педагогові встановити з вихованцями оптимальні партнерські стосунки.

Література.

1. Головчиц Л.А. (2001). Воспитание и обучение дошкольников с нарушениями слуха. М.: Гуманит. изд.центр ВЛАДОС, 2001.

2. Дидактические игры для дошкольников с нарушением слуха. Сб. игр для педагогов и родителей. Под ред. Л.А.Головчиц. М.: «ГРАФ ПРЕСС», 2003.

3. Кульбіда С.В. (2007). Українська дактилологія: науково-методичний посібник. К.: Педагогічна думка, 2007. 328 с.

4. Програма розвитку глухих дітей дошкільного віку. За ред. К.В. Луцько. К., 2013.

5. Спеціальна педагогіка: Понятійно-термінологічний словник / За ред. В.І.Бондаря. Луганськ: Альма-матер, 2003.

6. Чефранова Г. М. (1987). Використання наочних засобів при навчанні глухих дошкільників. Методичні рекомендації. К., 1987.

Новіцька Людмила Федорівна

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Діяльність учителя спеціальної початкової школи надзвичайно цікава та багатогранна. Щодня перед педагогом постає цілий комплекс завдань із навчання, корекції, виховання та розвитку кожного учня з порушеннями слуху як неповторної індивідуальності.

Розробляючи урок математики, вчителеві треба постійно пам’ятати про його кінцеву мету – свідомість засвоєння програмового матеріалу учнями, вироблення у них практичних умінь і навичок. Процес навчання повинен бути зорієнтований на розвиток всебічно розвиненої особистості з особливими освітніми потребами. Розкрити особистість учня можливо, якщо учитель йтиме на урок не тільки зі знаннями навчального матеріалу, методів і прийомів навчання, набором красивих задач і вмінням їх майстерно розв’язувати, а й із різноманітними і цікавими способами і прийомами організації праці учнів. Багато нетрадиційних методів викладання на сьогоднішній день допомагають розвивати пізнавальну активність до вивчення математики в спеціальній школі.

Багаторічна практика, досвід роботи з учнями з порушеннями слуху початкових класів показують: якщо дитина розуміє новий матеріал, усвідомлює, що їй треба зробити і як, вона завжди активна, виявляє велике бажання виконати завдання і прагне продовжити роботу в цьому напрямі, оскільки їй хочеться довести, що вона здатна пізнавати, розуміти й діяти. Саме від цього дитина дістає задоволення. Отже, «спалах активності» йде за розумінням навчального

матеріалу. Це, у свою чергу, викликає в дитини позитивні емоції. Пізнавальний інтерес є не тільки інтелектуальним процесом, коли розкривається «квітка розуміння», а й завжди емоційно переживається особистістю.

Для успішного формування навчальної та активізації пізнавальної діяльностей молодших школярів з порушеннями слуху, у практиці своєї роботи вчителі використовують інтерактивні (ігрові) методи навчання на уроках математики, оскільки глухі діти одночасно тяжіють до двох видів діяльності: ігрової та навчальної.

Інтерактивні ігри дозволяють розв'язати одразу кілька завдань: розвивають комунікативні вміння й навички, допомагають встановленню емоційних контактів між учасниками процесу, забезпечують виховне завдання, оскільки змушують працювати в команді, прислухатися до думки кожного.

Будь-які інтерактивні вправи вимагають певної готовності учнів з порушеннями слуху до їх проведення. Як же привчати дітей працювати в малих групах, починаючи з першого класу, коли їм складно узагальнювати, аналізувати і систематизувати, коли у них слабко розвинені комунікативні здібності? Інтерактивні методи навчання на перших стадіях мають формальний характер і відбуваються у формі гри. У першому класі на уроці переважає ігрова діяльність, тому можна дібрати цілу низку ігор, що сприятимуть умінню працювати в команді, учитися планувати свої дії та прислухатися до думки інших, переконувати, нести відповідальність за себе і за команду. Це такі ігри як «Скільки?», «Розумники», «Веселий математик», «Покажи стільки ж, більше, менше», «Назви своїх сусідів», «Складемо візерунок», «Вище – нижче, довше – коротше», «Зверху-внизу», «Вищий-нищий», «Ширший-вужчий», «Більше, менше, порівну», «Утвори числовий ряд», «Цифри шикуйтесь!», «Жива лічба», «Віднови числа», «У лісовій школі», «Крихти для птах», «Вибери звірят», «Поштарик», «Засвіти ліхтарики», «Допоможи звірятам», «День і ніч», «Естафета», «Мовчанка», «Продовж лічбу» та інші. Ці вправи розвивають увагу, спостережливість, миттєву реакцію, урізноманітнюють діяльність учнів, сприяють формуванню навичок лічби та закріплюють поняття про місце цифри у числовому ряді.

Використовуючи ігри для розвитку пізнавальної активності, вже з першого класу на уроках математики можна помітити, що у першокласників відбуваються відчутні зміни у їх мисленні: розвивається уміння аналізувати, узагальнювати, робити висновки.

Діти з особливими потребами швидко стомлюються на уроці, притуплюється їхня увага, набридає одноманітність, тому гра має ввійти в практику вчителя як один з найефективніших методів у розвитку математичних уявлень. Другокласники та третьокласники з вадами слуху залюбки розв'язують завдання подані у цікавій формі. Їхніми улюбленими завданнями стали:

«Допоможи Незнайкові», «Знайди помилки у Пізнайка», «Задача від Золотої Рибки», «Врятуй Червону Шапочку», «Допоможіть Їжачку», «Потяг», «Виклич лікаря», «Зажени м’яч у ворота», «Дощик», «Допоможи Колобку перехитрити Лисичку», «Зоопарк» та багато-багато інших.

Особливістю уроку математики в спеціальній школі для дітей з порушенням слуху є те, що всі дії омовлюються, звертається велика увага на розвиток математичного мовлення, правильну вимову звуків у словах, корекцію та упередження помилок.

Враховуючи психологічні особливості учнів з порушенням слуху молодшого шкільного віку та рівень їхньої готовності до спілкування, вчителі початкових класів вважають, що застосувати інтерактивні (ігрові) технології навчання в початковій школі варто з ігор в парах. Саме в процесі роботи в парах учні отримують можливість говорити, що є необхідним при даному дефекті та для цього вікового періоду.

Одним із дієвих засобів розвитку пізнавальної активності на уроках математики є показова робота пар біля дошки, за якою спостерігають усі учні класу. Це можуть бути різноманітні ігрові прийоми або ігри, які поступово ускладнюються. У всіх випадках спільним є те, що вчитель спочатку повідомляє глухим школярам правила гри. Ускладнення полягає в тому, що:

Спочатку вчитель викликає до дошки одного школяра і сам грає роль учасника пари. Учитель – ведучий, учень виконує завдання. Учитель знову викликає до дошки одного школяра і сам грає роль учасника пари, однак відмінність від попереднього варіанту полягає в тому, що після вчителя ведучим стає учень.

Учитель викликає до дошки двох учнів, які по черзі грають роль ведучих. Тобто відбувається поступовий перехід до рівноправної взаємодії гравців:

Учитель - Учень — Учитель -Учень — Учень - Учень.

Особливе пожвавлення викликає гра "Чарівний мішечок". Для проведення цієї гри використовуються плоскі і об'ємні іграшки, різні геометричні фігури, різні дрібні предмети. Все це складається у мішечок. Зміст гри полягає втому, що учень, не дивлячись у мішечок, знаходить предмет і на дотик визначає, що саме у нього в руці, називає голосно і лише потім витягає руку з мішечка, показує всьому класу предмет. Гра повторюється декілька уроків підряд, поки учні добре не засвоять зміст гри. Після цього знайомлять учнів із складнішим варіантом гри. Називається предмет, а учень на дотик шукає його в мішечку, а знайшовши, виймає і показує класові. Наприклад, вчитель каже: "*Знайди маленький квадрат або знайди такий м'ячик, як лежить на столі*". Пропонується дістати правою рукою квадрат, а лівою знайти м'ячик.

Учні знають, що в грі враховується темп, правильність рухів, упевненість, безпомилковість дій, тому стають уважними, а це допомагає їм поглибити вміння

орієнтуватися в просторі. З цією метою проводяться такі вправи та ігри: "Кмітливе око", "Впізнай фігуру", "Знайди фігуру", "Знайди свою фігуру", "Хто швидко і правильно складає дану фігуру".

За допомогою цих ігор в дітей з особливими потребами розвивається уява про геометричні фігури (квадрат, круг, овал, прямокутник, трикутник).

Надалі в учнів появляється бажання брати участь в грі, яка містить змагання, тому ігри у групах проводяться у вигляді змагання. Для проведення змагання доречно за допомогою фішок відображати результативність груп і пар та їх дружну, злагоджену роботу. Помилки доцільно аналізувати не під час гри, а наприкінці, щоб не порушувати загального настрою групи.

Уроки математики в спеціальній школі потребують неабияких цікавинок. Розмаїття розвивальних, інтелектуальних ігор, творчих завдань, вправ використовуються на уроках математики, а також і в позаурочний час. Інтелектуальні ігри допомагають створювати проблемні ситуації на уроках, підвищують пізнавальну активність учнів з порушеннями слуху. Адже відгадування ребусів, кросвордів сприяє активізації розумової діяльності дитини з особливими освітніми потребами. Перш ніж використовувати нові інтелектуальні ігри в навчальному процесі, варто познайомити дітей з ними в позаурочний час. У такому випадку діти з порушенням слуху можуть засвоїти правила гри, потренуватися.

Таким чином, активізація пізнавальної активності та розвиток інтелектуального мислення – це ті проблеми, які вирішуються в процесі ігромистецтва, колективної радісної дії вчителя і учнів на уроках математики. Перевірка знань на уроці, яка відбувається у формі гри, не нав’язується дітям, не викликає у них неприємних відчуттів. Гра висуває до дитини моральні вимоги, виховує почуття справедливості, чесності, відповідальності перед командою, розвиває доброзичливе ставлення один до одного.

Все це доводить доцільність та необхідність подальшого розвитку пізнавальної активності у дітей з порушеннями слуху, яка викликає у них бажання вчитися, щоб досягати успіху в навчанні та вихованні.

Література.

1. Кульбіда С.В., Рібцун Ю.В. (2019). Науково-методичний семінар-тренінг “Сучасні компетентнісні засади розвитку осіб з особливими потребами в умовах навчально-реабілітаційного закладу”. С. Кульбіда, Ю. Рібцун. Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. С. 1-7. Режим доступу http://lib.iitta.gov.ua/715465/

2. Навчання дітей із порушеннями слуху: навчально-методичний посібник. Кульбіда С. В., Литовченко С.В., Таранченко О. М., Федоренко О. Ф., Жук В. В., Литвинова В. В. Харків: Видавництво «Ранок», 2019. 216 с.

3. Спеціальна педагогіка: Понятійно-термінологічний словник / За ред. В.І.Бондаря. Луганськ: Альма-матер, 2003.

Стандрійчук Антоніна Володимирівна

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ДЛЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Важливим складником системи формування нового змісту освіти є чітке бачення результатів педагогічного партнерства «учень – вчитель», в основі якого відповідні цінності, зазначені в Концепції Нової української школи. Державний стандарт початкової загальної освіти передбачає організацію освітнього процесу із застосуванням діяльнісного підходу на інтегровано-предметній основі з переважанням ігрових методів у першому циклі (1-2 класи) та інтегровано-предметній основі у другому циклі (3-4 класи).

Освітній процес для дітей з порушеннями слуху здійснюється цілий рік і носить корекційну спрямованість. Система наукових знань про освіту дітей з порушеннями слуху є складовою частиною спеціальної педагогіки. Новим напрямом у сурдопедагогіці є білінгвістичний підхід, який передбачає використання двох рівноправних і рівноцінних засобів освітнього процесу, - української мови в усній, письмовій і дактильній формах та української жестової мови. Обидві мови є рівними в спілкуванні між вчителями, що чують, і учнями з порушеннями слуху, батьками. Завдяки спеціальному навчанню формується мовлення і понятійне мислення, словесна пам'ять, створюються умови для розширення можливостей компенсації дефекту як за рахунок розвитку і використання слухових даних, так і завдяки іншим збереженим аналізаторам.

Письмо і читання для дітей з порушеннями слуху є найповноціннішим засобом оволодіння мовленням. Специфічна роль писемного мовлення і як засобу розвитку пізнавальної діяльності учнів.

Значна роль наочних засобів (сюжетних картин, макетів, муляжів, відеоматеріалів) у зв'язку з тим, що вони повинні не стільки ілюструвати навчальний матеріал, скільки наочно розкривати його зміст. Особливого значення набувають наочно-дієві засоби і прийоми, що допомагають формуванню уявлень і понять спочатку на наочно-образному, а потім і на абстрактному рівні узагальнень. До них відносяться цілеспрямоване створення ситуацій, інсценування, драматизація, пантоміма.

Всі ці засоби зазвичай використовуються у поєднанні зі словесними засобами навчання.

У навчанні дітей з порушеннями слуху я застосовую діяльнісний підхід на інтегровано-предметній основі з переважанням ігрових методів. Різні види діяльності, стратегії, ротаційні моделі «Щоденні 5» та «Щоденні 3» застосовую адаптовано, відповідно до можливостей наших дітей (використовуючи дактильну абетку, українську жестову та словесну мови, картки, малюнки, різний роздатковий матеріал, виконання завдань по наслідуванню тощо).

Однією з відмінностей традиційного і сучасного класів є, зокрема, процес вироблення спільних правил. Так, у традиційному класі вчитель розробляв ці правила і пояснював їх дітям. У сучасному класі, правила розробляються самими дітьми спільно з вчителем. Обговоривши (жестовою мовою) приклади позитивних коротких правил, як наприклад «Класти речі на свої місця», «Вирішувати проблеми за допомогою слів», «Слухати, коли говорять інші» тощо, узгоджені правила (у вигляді потягу) ми повісили на стіні, де їх легко можна побачити.

Практика ранкових зустрічей є однією з успішних практик. Під час проведення практики ранкової зустрічі відбувається розвиток важливих навичок дітей з порушеннями слуху, серед яких – навички спілкування, академічні і соціальні навички. Крім цього, практика ранкових зустрічей сприяє створенню у класі позитивного настрою та позитивній поведінці, дає можливість навчити дітей з порушеннями слуху взаємній повазі та позитивному ставленню один до одного, сприяє формуванню цілісного колективу. Діти дуже люблять ранкові зустрічі. Значну частку відповідальності за проведення ранкової зустрічі я перекладаю на дітей, а свій час використовую для заохочення спілкування дітей, надання їм допомоги тощо. Під час проведення ранкових зустрічей розмовляємо жестовою мовою, використовую картки з іменами дітей, словами, фразами. Вправи, завдання та ігри, адаптую до можливостей дітей з порушеннями слуху.

Стратегія «Асоціативний кущ». Цей метод спонукає дітей вільно думати стосовно певного предмета, образа, теми, включаючи свої почуття, емоції, ставлення. Після того, як на дошці записано тему – центральне слово, діти висловлюють свої думки жестовою мовою, а потім слово чи словосполучення записується на дошці. Потім переходимо до обговорення цієї теми.

Такий вид діяльності як «Кубування» – є стратегією навчання, яка полегшує

розгляд різних аспектів теми. Цей підхід передбачає використання кубика, на

кожній грані якого написано вказівки, а черговість граней передбачає перехід від менш складних завдань до більш складних. Так, учням пропоную розглянути малюнок, на якому зображено предмет, який їм добре знайомий. Використовуючи дану стратегію я обов'язково пояснюю учням, що від них вимагається, у доступних для них формулюваннях, та демонструю лише перші три грані куба.

1. Опишіть. Як це виглядає? Опиши колір, розмір, форму тощо.

2. Порівняйте. На що це схоже? Від чого це відрізняється?

3. *Встановіть асоціації*. Що спадає вам на думку, коли ви думаєте про це? Якщо описати чи порівняти предмет дітям з порушенням слуху легше (користуються жестовою та словесною мовами), то такий алгоритм роботи за стратегією *3. Встановіть асоціації* – дітям виконати важко.

Ротаційна модель «Щоденні 5» (читання і письмо).

Основними компонентами ротаційної моделі «Щоденні 5» є такі:

1. Читання для себе. *Діти самостійно обирають книгу для читання та читають впродовж визначеного часу (5-15 хв). Проте, виконати завдання для перевірки розуміння й усвідомлення прочитаного їм важко. Тому я пояснюю значення слів за допомогою малюнків та жестової мови.*

2. Письмо для себе. *Першокласники розпочинають таку роботу з малюнків на обрану тему. Поступово, вивчаючи літери, вони підписують свої малюнки*

так, як хочуть (друкованими чи писаними літерами) використовуючи приладдя (олівці, фломастери).

3. Читання для когось. *Діти разом читають книги (тексти, підручник, однак вони відчувають певні труднощі виконуючи завдання на розуміння та усвідомлення прочитаного, які їм пропонується. У дітей малий словниковий запас.*

4. Робота зі словами. *Тренуючись писати слова, сполучення слів, учні навчаються прояснювати та пояснювати значення слів, добирати слова на задану тему, практикуються у вживанні нових слів у письмовому мовленні. Прописують, викладають, виліплюють слова тощо.*

5. Слухання. *Слухають учителя, та виконують завдання на розуміння та інтерпретацію, користуючись жестовою та словесною мовами.* Ротаційна модель «Щоденні 5» розвиває у дітей власну витривалість та самостійність під час виконання кожного з її компонентів.

Різноманітні види діяльності я адаптую до можливостей дітей з порушеннями слуху.

Ротаційна модель «Щоденні 3».

Основними компонентами моделі «Щоденні 3» є:

1. Математика самостійно.

2. Математика разом.

3. Математичне письмо.

Компоненти «Математика разом» і «Математика самостійно» передбачають використання кінестетичної практики і базуються на діяльності з маніпулятивними предметами. Діти з порушеннями слуху із великим задоволенням беруть участь у математичних іграх, як самостійних, так і з партнерами. Це спонукає їх брати участь у діяльності і вирішенні проблем, використовуючи інструменти для лічби чи ігрові матеріали.

Лепбук – нова форма організації для розвитку пізнавальної активності учнів і розвитку їхньої самостійності.

Лепбук – підсумковий результат спільної роботи з дітьми по тій або іншій темі. Його виготовленню передують уроки вивчення матеріалу.

Сам процес виготовлення лепбука неймовірно захоплюючий. Адже учень не тільки бачить перед собою готовий лепбук, але й бере активну участь у його підготовці і відповідно процес запам'ятовування проходить легше і швидше. В процесі роботи з тематичними матеріалами діти з порушеннями слуху вчаться проводити спостереження, виконувати завдання, вивчають і закріплюють інформацію користуючись жестовою та словесною мовами.

Нова Українська спеціальна школа – це школа, де використовуючи компенсаторно-корекційну складову освітнього процесу діти навчаються через діяльність, а основна увага спрямована на розвиток компетентностей дітей з особливими освітніми потребами.

Література.

1. Іванюшева Н.В., Кульбіда С.В. (2013). Особливості застосування двомовних програм як інструмент збереження мови лінгвістичної меншини. Освіта осіб з особливими потребами : шляхи розбудови. Вип. 4. Ч. 4. Кіровоград, Імекс-ЛТД, 2013. С. 25-33.

2. Іванюшева Н.В., Кульбіда С.В. (2005). Українська дактильна абетка.

3. Кульбіда С.В. (2018). Готовність вчителя до соціокультурної діяльності в умовах двомовності. Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму: матеріали ІІ міжнародної науково-практичної конференції. м. Кам'янець-Подільський, Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж, 2018. С. 162-165.

4. Svitlana Kulbida (2018). Itroduction features of bilingual Education of deaf People in Ukraine. Освіта впродовж життя: соціальні запити, сучасні виклики та пріоритети в реалізації: матеріали конференції. К.: НАУ, 2018. С. 140-150.

НАПРЯМ IV. ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ У СЕРЕДОВИЩІ СПЕЦІАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ

Білик Ольга Іванівна

ЛІКУВАЛЬНА ФІЗКУЛЬТУРА ДЛЯ ДІТЕЙ З ТИПОВИМ ПОРУШЕННЯМ МОВЛЕННЯ ТА ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Лікувальна фізкультура у дітей з особливими освітніми потребами – важлива ланка корекційно-розвиткової роботи в системі навчально-виховного процесу спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів. Уроки проводиться учителем з ЛФК, згідно з відповідною корекційно-розвитковою програмою та типовим навчальним планом із урахуванням індивідуальних особливостей психофізичного розвитку дитини.

Корекційно-розвиткові заняття з лікувальної фізкультури відвідують усі школярі (основної, підготовчої і спеціальної медичної груп), за винятком учнів, звільнених лікарем за станом здоров'я.

Потреба в руховій активності виникає у кожної дитини, а застосування методів лікувальної фізкультури можуть слугувати реалізацією цих потреб, і одночасно є профілактикою появи багатьох захворювань таких, як плоскостопість, сколіоз, порушення постави, ожиріння. Систематичні заняття лікувальною фізкультурою сприяють корекції діагностованих хвороб, гармонізують фізичний і психічний розвиток дитини, активізують роботу серцево-судинної і дихальної систем, формують гарну поставу, і запобігають появі патологічних станів.

Для дітей різного віку застосовують різні методи і рівні навантаження, широко використовуючи при цьому різні іграшки та спортивний інвентар: гімнастичні і звичайні м'ячі, палиці, обручі, лавки, сенсорні доріжки та інше. На заняттях застосовують подорожі-казки у віршованій формі, тим самим розвиваючи у дітей не тільки фізичний компонент, але й мову, фантазію, сприяють розвитку комунікативних навичок, підвищують самооцінку, настрій, знижують рівень тривожності.

Дуже важливу роль в лікувальній фізичній культурі, що проводиться з дітьми мають спеціальні рухливі ігри, які не тільки мають терапевтичний ефект, але і стимулюють позитивні емоції. Вправи здатні регулювати різні функції всіх без винятку систем і органів дитячого тіла. Під час проведення вправ ЛФК для дітей застосовується безліч методів і практик, а точніше:

- вправи, що включають гімнастичні елементи;
- прості активні ігри;
- загартовування;
- масажі для оздоровлення та лікування;

- допоміжні механічні пристрої (механотерапія);
- гімнастика в басейні.

І. Вправи для зміцнення м'язів живота (вих. положення Лежачи на спині).

1. Ноги зігнуті в колінних суглобах підняття таза при вдиху (з опорою на стопи, лікті, плечі). Повторити 4-6 разів. Вправа.

2. «Велосипед» (20-30 с). Дихання довільне. Вправа.

3. Почергове піднімання прямих ніг (4-5 разів). Вправа.

4. Описи кіл прямими ногами (по 2 в кожну сторону).

ІІ. Вправи для зміцнення м'язів спини (вих. положення Лежачи на животі).

1. Почергове і одночасне згинання ніг в колінних суглобах (6-8 разів).
2. Розгинання тулуба з опорою на долоні випрямлених рук (3-4 рази).
3. Почергове піднімання прямих ніг (3-4 рази).

ІІІ. Вправи для корекції (виправлення) деформації хребта (І, ІІ ступеня) застосовуються асиметричні вправи (вих. положення лежачи на животі і стоячи).

1. Права рука з вигнутою сторони викривлення витягнута вгору, ліва збоку або вздовж тулуба. Піднімають корпус вдих, повертаються у вихідне положення видих (4-6 разів).
2. Відвести ногу в сторону на стороні викривлення з витягуванням руки вгору (з вигнутого боку). Повернення у вихідне положення (4-6 разів).
3. Нога на стороні дуги викривлення відведена в сторону, рука на потилиці. Відвести лікті в сторони з розгинанням тулуба вдих, повернення у вихідне положення видих (3-4 рази).

ІV. Вправи для витягування і збільшення рухливості хребта з метою випрямлення його деформації (вих. положення на коліна).

1. Не зрушуючи рук з місця намагатися сісти на п'яти видих, повернення у вихідне положення вдих (3-4 рази).
2. Схема поза «кішки» «доброї» і «сердитою» (4-5 разів).
3. Початкове положення лежачи на спині, ноги випрямлені, руки вздовж тулуба. Потягнути шкарпетки стоп на себе з одночасним згинанням голови дотику підборіддям грудей (видих), повернення у вихідне положення (вдих) (3-4 рази).

V. Вправи для зміцнення клубової-поперекової м'язи з боку, протилежного дузі викривлення (коли є початкові форми сколіозу грудопоперекового типу, якщо всі ознаки виражені нечітко).

1. Початкове положення лежачи на спині руки вздовж тулуба, нога (протилежна боці опуклості дуги викривлення) зігнута в тазостегновому і колінному суглобах на 90 градусів. Приведення коліна до живота з опором, створеним руками самої дитини (6-8 разів).

2. Початкове положення так само, як в попередній вправі. На нижню третину стегна накладається манжетка, яка з'єднана з помірно розтягнутим гумовим бинтом, перекинутим через спинку ліжка, або закріплюється будь-яким чином. Зміст ноги у вихідному положенні 10-20 *с.* або – приведення коліна до живота з 10 до 20-25 разів, збільшуючи на один рух кожні 2 дні. Потрібно завжди контролювати правильну поставу на початку і в кінці заняття. А вольова корекція її проводиться постійно. Сила і витривалість м'язів спини визначається так: вихідне положення лежачи на животі на твердій поверхні руки витягнути вперед, вздовж голови, розгинати тулуб з відривом його верхній частині і ніг від опори, утримувати позу протягом 1-2 *хв* у віці 6-11 років, до 2,5 *хв* у віці 11-15 років. Силова витривалість м'язів живота: вихідне положення лежачи на спині руки зігнути в ліктях над головою, утримувати кут (45-60 *с*.) прямими ногами протягом 20-30 *с.* (у віці 6-11 років), 40-50 *с*. (з 11 - 14 років).

Вправи лікувальної гімнастики для дітей.

Наведені нижче вправи є кращою профілактикою рахіту, викривлення ніг, сколіозу, бронхіту, плоскостопості, гіпотрофії, розлади ШЛУНКОВО-кишкового тракту та інших захворювань. Цю систему, спрямовану в основному на корекцію постави, можна використовувати для дітей від трьох до шести років (середній дошкільний вік).

«Кидок».

Попросіть дитину лягти на спину, витягнути руки на рівні грудей і взяти в них гімнастичну палицю. Дитині потрібно підняти обидві ноги, перекинути їх через цю палицю і таким же чином прийняти вихідне положення. Повторюйте не менше 13-15 разів.

«Повітряний лист».

Покладіть дитину на спину, ноги треба зімкнути і підняти вгору. Попросіть його ногами намалювати в повітрі предмети, які переносить на своїй спинці мураха. Нехай дитина також вкаже напрямок і швидкість руху, прорисует навіть найдрібніші деталі. Це досить виконати вправу 1 раз.

«Плавець».

Вихідне положення – лежачи на животі. Дитина повинна здійснювати рухи, що імітують плавання, при цьому його руки не можуть стосуватися підлоги. Фахівець або хтось із батьків може запропонувати кілька ситуацій, які дитина повинна зобразити. Наприклад: «*Собачка йшла в гості до свого друга, але на її шляху стала річка. Собачці потрібно переплисти річку, а потім дістатися додому з протилежного берега*».

Виконуйте вправу до тих пір, поки малюк не втомиться досить сильно.

«Хода».

Вихідне положення – стоячи, руки на поясі. Попросіть дитину пройти одне коло по кімнаті на п’ятах («Зайчик переступає калюжу»), на носочках («Зайчик

тихенько крадеться повз сплячої Лисиці»), на зовнішній і внутрішній стороні стопи («По лісі йде Ведмідь»).

Вправи лікувальної гімнастики не повинні викликати у дітей негативних емоцій. Щоб отримати хороший результат проводити заняття як можна частіше – щодня або через день. Фізичні навантаження збільшуйте поступово, щоб дитина змогла адаптуватися.

Література.

1. Байкіна Н., Кульбіда С.В. (2014). Мовне забезпечення корекційного процесу на навчально-трен. заняттях із глухими підлітками. Індивідуальні методики адаптивної фізичної культури для осіб із сенсорн. порушеннями / навчальний посібник. Запоріжжя: Запорізький нац. унів.-т, 2014. С. 303 – 425.
2. Галушкіна Н. Н. (2009). Спецкурс з лікувальної фізкультури для дітей з вадами мовлення 1 - 4 класів.
3. Денисенко Н., Аксьонова О. (2009). Через рух – до здоров’я дітей: навчально-методичний посібник.
4. Діти з порушенням мовлення. Режим доступу електронний ресурс журнала «Логопед».
5. Чепурний А. В. (2010). Лікувальна фізкультура. Програма з корекційно-розвиткової роботи для підг., 1-6 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення.

Білогаш Ольга Федорівна

ЗДОРОВ’ЯЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ У СТВОРЕННІ ОПТИМАЛЬНИХ УМОВ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ ТА ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Здоров’я – неоціненний дар, а здоров'я дітей – одне з основних джерел щастя, радості і повноцінного життя батьків, вчителів, суспільства в цілому. Головною проблемою сьогодення, яка пов’язана з майбутнім держави, є збереження і зміцнення здоров’я дітей та учнівської молоді. Турботу викликає різке погіршення стану фізичного та розумового розвитку підростаючого покоління, зниження рівня народжуваності й тривалості життя, зростання смертності, особливо дитячої.

Відповідно до Закону України «Про освіту» особами з особливими освітніми потребами вважають людей, які потребують додаткової постійної або тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення їхнього права на освіту [4]. На сучасному етапі розвитку суспільства дитина з особливими потребами – це особистість, яка має такі ж права, як і інші члени спільноти, але через особливості індивідуального розвитку діти з порушеним психофізичним розвитком потребують особливих освітніх послуг з урахуванням специфіки захворювання. Лише за умови надання комплексної допомоги, яка включає

навчально-виховну та корекційно-розвивальну роботу, дитина з певними порушеннями може досягти оптимального рівня розвитку.

Мета сучасної школи – підготовка дітей до життя, а особливої уваги потребують діти з тяжкими порушеннями мовлення та вадами слуху. Кожен учень має отримати під час навчання знання, що знадобляться йому в майбутньому житті, щоб зберегти своє життя та здоров'я. Здійснення означеної мети можливе за умови запровадження технологій здоров'язберігаючої педагогіки.

Основними умовами і факторами, які сприяють гармонійному розвитку дитини з нетиповим розвитком, є запровадження в освітніх закладах, як дошкільних, так і в школі (загальній та спеціалізованій), таких педагогічних технологій, що сприяють вирішенню не тільки освітніх завдань, а й здоров'язберігаючих: створення сприятливих умов розвитку, виховання та навчання дитини (спокійне середовище, яке не пригнічує її психічні процеси, відсутність стресових ситуацій); оптимальна організація освітнього процесу (відповідно до вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм); повноцінний та раціонально організований руховий режим.

Класифікація освітніх технологій (управлінської діяльності, організації навчального процесу, виховної роботи та ін.) містить нову групу - здоров'язберігаючі технології.

Здоров'язберігаюча педагогіка не може бути представлена як конкретна освітня технологія. Поняття «здоров'язберігаючі технології» об'єднує в собі всі напрями діяльності загальноосвітнього закладу з формування, збереження та зміцнення здоров'я учнів. Вітчизняні та зарубіжні науковці вважають, що під «здоров'язберігаючими освітніми технологіями» треба розуміти всі педагогічні технології, які не шкодять здоров'ю учнів. Дослідник цієї проблеми Смирнов Н. зауважує: «*Якщо здоров'зберігаючі технології пов'язати з вирішенням тільки здоров'яохоронного завдання, то до них належатимуть педагогічні проблеми, методи та технології, які не шкодять прямо чи побічно здоров'ю учнів та вчителів, забезпечують їм безпечні умови перебування, навчання та роботи в загальноосвітньому закладі*» [6, с.121].

Раніше метою школи було навчити якомога більше людей читати та писати. Зараз – це рівень початкової школи, а загальні цілі – зовсім інші. У школі викладається безліч предметів, але інформаційний простір сьогодні майже безмежний (телебачення, радіо, Інтернет), тому вчитель перестає бути єдиним джерелом знань. А метою сучасної школи є підготовка дітей з особливими освітніми потребами до життя. Кожен учень має отримати під час навчання знання, що знадобляться йому в майбутньому житті. Здійснення означеної мети можливе за умови запровадження технологій здоров'язберігаючої педагогіки.

Аналіз класифікацій існуючих здоров'язберігаючих технологій дає можливість виокремити такі типи (за Ващенком О.) [1, с.2]:

- здоров'язберігаючі – технології, що створюють безпечні умови для перебування, навчання та праці в школі та ті, що вирішують завдання раціональної організації виховного процесу (з урахуванням вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм), відповідність навчального та фізичного навантажень можливостям дитини;
- оздоровчі – технології, спрямовані на вирішення завдань зміцнення фізичного здоров'я учнів, підвищення потенціалу (ресурсів) здоров'я: фізична підготовка, фізіотерапія, ароматерапія, загартування, гімнастика, масаж, фітотерапія, музична терапія;
- технології навчання здоров'ю – гігієнічне навчання, формування життєвих навичок (керування емоціями, вирішення конфліктів тощо), профілактика травматизму та зловживання психоактивними речовинами, статеве виховання;
- виховання культури здоров'я – виховання в учнів особистісних якостей, які сприяють збереженню та зміцненню здоров'я, формуванню уявлень про здоров'я як цінність, посиленню мотивації на ведення здорового способу життя, підвищенню відповідальності за особисте здоров'я, здоров'я родини.

Здоров'язберігаючі технології навчають дітей жити без конфліктів. Навчають укріплювати, зберігати своє і цінити чуже здоров'я. Ці технології прищеплюють дітям принципи здорового способу життя, посилюють мотивацію до навчання.

Поняття «здоров'язберігаючі технології» об'єднує в собі всі напрями діяльності загальноосвітнього закладу щодо формування, збереження та зміцнення здоров'я учнів. Метою навчально-корекційного процесу під час роботи з дітьми з особливими освітніми потребами є: формування гармонійної особистості шляхом розвитку інтелектуального, соціального, емоційного та творчого потенціалу, природних здібностей, особистісних якостей та нахилів дитини, її підготовка до інтеграції в суспільство.

Сьогодні до завдань освітньої сфери відносять діагностичні, виховні, освітні, розвивальні завдання, а медичної — лікувальні, профілактичні, корекційно-реабілітаційні. Крім того, залучення батьків до процесу оздоровлення та реабілітації дітей забезпечить наступність та безперервність навчально-оздоровчої роботи.

Комплексна програма здоров'я, що запроваджується в дитячому колективі, має складатися з таких компонентів: валеологічна освіта; фізичне виховання; шкільна медична служба; служба харчування; служба здоров'я персоналу школи; шкільна психологічна служба; соціальні служби; участь батьків та громадськості.

Оздоровчі технології спрямовані на зміцнення фізичного та психічного здоров'я дітей, підвищення їх оздоровчого потенціалу. З цією метою впроваджуються різноманітні фізичні вправи (фізкультхвилинки; ранкова гімнастика; рухова та музична терапія; дихальна, пальчикова і звукова гімнастика), фізіотерапія, фітотерапія, аромотерапія, загартування, масаж.

Перед проведенням запланованих оздоровчих заходів із дітьми з тяжкими порушеннями мовлення та вадами слуху необхідно:

- оглянути дитину та оцінити її психомоторний розвиток (педагог, дефектолог, психолог, невролог, фізичний реабілітолог, логопед);

- скласти індивідуальну програму оздоровлення та визначити короткострокові та довгострокові завдання на навчальний рік;

- окреслити завдання щодо: профілактики виникнення деформацій, контрактур та слабо рухливості суглобів кінцівок у дітей з обмеженими руховими можливостями розвитку; рухових навичок і психічних функцій за принципом онтогенетичної послідовності, враховуючи індивідуальні можливості дітей, їх вік, мотивацію;

- залучати батьків та опікунів дітей з нетиповим розвитком до процесу оздоровлення шляхом проведення індивідуальних консультацій, семінарів, лекцій, засідань «круглих столів»;

- здійснювати контроль ефективності реабілітаційної терапії та динаміки рухового розвитку дітей з обмеженими руховими можливостями (лікар- невролог та вчитель-реабілітолог).

Для створення оптимальних умов навчання та виховання дітей, а також сприятливого оздоровчо-навчального середовища проводяться спеціальні профілактичні заходи:

- дотримання санітарно-гігієнічних вимог, правильне розміщення меблів;

- застосування індивідуального підходу до кожної дитини з урахуванням її психофізичних порушень;

- дотримання норм тривалості навчальних та корекційних занять;

- періодична зміна видів діяльності дитини, проведення релаксаційних хвилинок, фізкультхвилинок, рухової терапії;

- спеціальний підбір наочності з урахуванням тяжкості порушення;

- розширення рамок обмежених рухових можливостей за рахунок використання допоміжних засобів пересування;

- проведення заходів з метою профілактики можливих негативних наслідків основного захворювання та фізичного і психічного стомлювання;

- створення умов для ефективного розвитку та реабілітації ушкоджених сфер, фізичного і психічного розвитку кожної дитини, зміцнення її загального здоров'я.

Енергійні фізичні вправи надзвичайно необхідні для профілактики захворювань дихальних шляхів, зміцнення м'язового корсета. Це – хороший психогігієнічний засіб, що сприяє зняттю втоми, зниженню психологічного напруження. Правильне використання фізичних вправ – ефективний засіб збереження та зміцнення здоров'я дитини з психофізичними порушеннями.

Чудовим початком навчального дня стане ранкова гімнастика. Завдяки їй діти налаштуються на робочий лад, отримають позитивні емоції, які допоможуть зробити день кращим. Стосовно оздоровчих фізкультхвилинок, то їх слід проводити впродовж усього дня, поєднуючи фізичні вправи для м'язів тулуба, рук, ніг, шиї, очей. Фізкультхвилинки, які проводяться під час уроку, допомагають зняти статичну м'язову напругу, викликану тривалим сидінням.

Під час проведення фізкультхвилинок необхідно дотримуватися наступних правил:

- застосовувати дозовані фізичні навантаження;
- поступово збільшувати навантаження, враховуючи характер вправ та інтервали відпочинку, інтенсивність і кількість повторень;
- використовувати вправи, що тренують усі групи м'язів;
- обов'язково виконувати дихальні вправи.

Нерідко діти з тяжкими порушеннями мовлення та вадами слуху мають хронічні та гострі захворювання дихальних шляхів, а отже, виникає необхідність їх профілактики, фізкультхвилинки доречно поєднувати з дихальними вправами.

Використання мішечків із піском, сіллю, горохом, дрібними камінцями дозволить розім'яти м'язи ніг і стоп, стимулювати всі рефлекторні зони. Така гімнастика сприяє загальному зміцненню здоров'я, профілактиці в дітей плоскостопості.

Дослідження сучасних фізіологів доводять, що пальчикова гімнастика та різні маніпуляції рук впливають на функціонування центральної нервової системи, розвиток мовлення. Прості рухи кисті допомагають зняти не лише загальне напруження, а й напруження рук, розслаблюють губи, а це, у свою чергу, сприяє правильній вимові звуків, розвитку мовлення дитини.

Доведено, що кожен палець руки має своє «представництво» у корі великих півкуль головного мозку. Таким чином, мовлення перебуває у прямій залежності від розвитку дрібної моторики рук. Оскільки у глухих дітей спостерігається недорозвинення дрібної моторики, упродовж навчального дня з'являється потреба у проведенні пальчикової гімнастики. Вправи для дрібної моторики допоможуть не тільки розвивати мовлення та інтелектуальні здібності дитини, а й знімуть психічне навантаження, допоможуть налагодити робочий ритм. Крім того, пальчикова гімнастика сприяє формуванню в дітей із психофізичними порушеннями навичок самообслуговування, розвитку дрібної моторики. Значний ефект дає самомасаж долонь з використанням ялинових шишок, горіхів, жолудів,

каштанів. Під час проведення пальчикової гімнастики важливо створити відповідний настрій, заздалегідь продумати всі ритмічні рухи кисті та пальців, а ще – використати музичний супровід.

Звукова гімнастика – це правильна вимова різних звуків досягається завдяки роботі органів артикуляції (язик, губи, нижня щелепа та м'яке піднебіння). Точність та сила дій артикуляційних м'язів у дитини розвивається поступово, у процесі мовленнєвої діяльності. З урахуванням того, що у дітей з тяжкими порушеннями мовлення артикуляційно-м'язова система розвинена недосконало, упродовж навчального дня доречним буде застосування саме звукової гімнастики. Її мета – вироблення органами артикуляційного апарату правильних рухів, необхідних для вимовляння звуків. Робити це потрібно в ігровій формі, виконуючи на одному занятті не більше трьох вправ. Для закріплення у дітей артикуляційних навичок, виробленню правильної вимови таку гімнастику необхідно проводити щоденно.

Музична терапія сприяє ефективному психологічному розвантаженню дітей, заспокоїть їх і допоможе уникнути негативних емоцій. Музичний супровід можна використати під час проведення фізкультхвилинок, звукової гімнастики, самомасажу долонь і стоп ніг. Застосування музичних пауз у вигляді ранкових привітань позитивно налаштує дитину на робочий лад або стане своєрідною нагородою за добре виконане завдання. І навпаки – мінорні звуки допоможуть висловити негативне відношення до певного вчинку, поведінки дитини. Для привітання, поздоровлення, налаштування дитини на відповідний настрій можна використати мажорні твори Моцарта, Штрауса, а на заняттях з малювання, трудового навчання доречними будуть східні музичні мотиви.

Ефективною профілактикою захворювань дихальних шляхів, а також як заспокійливий та тонізуючий засіб є використання аромомасел (евкаліптового, лавандового, апельсинового та ін.). Для цього 3-4 краплі масла необхідно нанести на аромолампу. Попри те, що застосування аромомасел дає позитивний терапевтичний ефект, їх необхідно використовувати з обережністю, проконсультувавшись із лікарем (можлива алергічна реакція, індивідуальна неперенесеність тощо).

Основною метою загартовувальних процедур для дітей є профілактика застудних захворювань; адаптація організму до несприятливих зовнішніх впливів, фізичних і психічних навантажень; зміцнення м'язового корсета, вироблення правильної постави; формування у дитини мотивації до здорового способу життя, покращення роботи дихальної, серцево-судинної, травної систем, а також загальне зміцнення організму.

У ході проведення загартувальних процедур з дітьми слід дотримуватися наступних принципів:

- поступовості (збільшення інтенсивності й тривалості впливу загартовувального чинника);
- послідовності;
- щоденності й систематичності — процедури слід проводити регулярно, за визначеною системою;
- комплексності (цілеспрямоване поєднання впливу кількох чинників, наприклад, повітря і води).

Повинен бути розроблений індивідуальний режим загартовування (слід враховувати індивідуальні особливості дитини: вік, стать, стан здоров'я тощо), здійснювати постійний медичний нагляд лікаря за станом здоров’я дитини. Доцільно також вести щоденник проведення загартувальних процедур, куди записувати температуру повітря, води, тривалість проведення заняття, емоційний стан дитини, ефективність загартовувального впливу.

Технології навчання здоров’ю – гігієнічне навчання (раціональне харчування, догляд за тілом тощо); формування життєвих навичок (керування емоціями, вирішення конфліктів тощо); профілактика травматизму та зловживання психоактивними речовинами; статеве виховання. Ці технології реалізуються завдяки включенню відповідних тем до предметів загально навчального циклу; введенню до варіативної частини навчального плану нових предметів; організації факультативного навчання та додаткової освіти.

Педагог, який працює з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення та порушеннями слуху, обов’язково повинен повідомляти батьків про вплив оздоровчих процедур на здоров’я їх дитини, наводити переваги різних видів оздоровлення. Допомогу в організації та проведенні загартувальних процедур можуть надавати й батьки дитини.

У сучасному суспільстві однією з пріоритетних форм є створення оптимальних умов навчання та виховання дітей, систематичне застосування оздоровчих технологій, забезпечення безперервності навчально-виховного та реабілітаційно-розвивального процесу, що сприяє зміцненню загального здоров’я «особливих» дітей, адже формування ціннісної мотивації особистості до здорового способу життя, виховання здорової людини – процес досить складний і суперечливий.

Координація зусиль фахівців різного профілю сприяє досягненню позитивного результату оздоровлення (лікування), навчання, розвитку психічних, адаптаційно-інтегрованих процесів у дітей з психофізичними порушеннями.

Отже, ефективність оздоровлення нашого підростаючого покоління можлива за умови створення цілісної системи, що інтегрує оздоровчі освітні технології, досягнення сучасної медицини, залучення громадських організацій сфери формування здорового способу життя. Але особлива відповідальність в

оздоровчому процесі відводиться освітній системі, яка повинна зробити навчально-виховний процес здоров'язберігаючим.

Література.

1. Ващенко О. М. (2006). Готовність вчителя до використання здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі. Здоров'я та фізична культура. 2006. № 8. С. 2.

2. Гаврилов О. В. (2009). Особливі діти в закладі та соціальному середовищі: навчальний посібник. Кам'янець-Подільский: Аксіома, 2009. С. 308.

3. Дегтяренко Т. М. (2008). Корекційно-реабілітаційна робота в спеціальних дошкільних закладах для дітей з особливими потребами : навч. посібник. Суми: Університетська книга, 2008. С. 302.

4. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про освіту» щодо особливостей доступу осіб з особливими потребами до освітніх послуг». Електронний ресурс. Режим доступу http//zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2053.

5. Нетрадиційні методи оздоровлення дітей дошкільного віку: навчальний посібник. Г. І. Григоренко, Н. Ф. Денисенко, Ю. О. Коваленко, Н. В. Маковецька. Запоріжжя: ЗНУ, 2006. С.116.

6. Смирнов Н. К. (2002). Здоровьесберегающие образовательные технологии в современной школе. М.: АПК и ПРО, 2002. С.121.

Дармограй Інна Василівна

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ У ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

У дошкільній групі створено оптимальні умови ефективної організації життєдіяльності дитини з порушеннями слуху та ТПМ – це забезпечення емоційного комфорту, створення атмосфери доброзичливості; формування відчуття захищеності, довіри до навколишнього світу; створення природного, предметно – ігрового та соціального розвивального середовища; інтегрований підхід, що забезпечує змістову цілісність, системність, послідовність засвоєння програмового матеріалу; забезпечення гармонійного розвитку дошкільника.

Мета корекційного-розвивального навчання і виховання дітей з порушеннями мовлення та слуху в нашій дошкільній групі – це всебічний розвиток дитини у відповідності з її можливостями і максимальна адаптація до навколишньої дійсності з метою подальшого шкільного навчання.

Важливим психолого-педагогічним корекційно-розвивальним завданням у ранньому, а також молодшому та старшому дошкільному віці виступає розвиток довільних рухів, дрібної моторики рук з мовленням дій. Формування дрібної моторики видається надзвичайно важливим для оволодіння дітьми з порушенням слуху та мовлення навичками предметної, ігрової, трудової, навчальної діяльності та самообслуговування. У процесі формування дрібної моторики

розвивається просторове сприймання, довільна увага, пам'ять, мислення, уява, мовлення, тобто активізується вся психічна діяльність дитини.

Вся робота з дошкільниками будується таким чином, щоб дитина не сприймала себе особливою, а відчувала себе рівноправним членом колективу, суспільства. Розвиток психічних і рухових функцій слід здійснювати ненав'язливо у тих видах діяльності, з яких складається звичайне життя дитини. Ми створюємо умови для того, щоб діти невимушено тренувались, а сам процес і його результат приносили задоволення.

На заняттях систематично використовуємо різні види робіт, що спрямовані на розвиток дрібної моторики рук – робота з пластиліном, малювання, аплікація, робота з пазлами, ігри „Збери картинку", "Хто де живе", ігри з крупами та інші.

При виконанні пальчикової гімнастики діти із задоволенням і радістю спостерігають за тим, як їх пальчики з легкістю перетворюються на тварин, різні речі та явища. Попри те, що грати з пальчиками цікаво і весело, ці вправи мають величезний вплив на загальний розвиток дитини, а саме:

- розвивають координацію рухів, дрібну моторику рук;
- розвивають пам`ять, уяву та інші довільні когнітивні процеси;
- підвищують функціональну активність мозку;
- усувають емоційну напругу, підтримують життєвий тонус.

Перед школою, заняттям пальчикової гімнастики приділяється велика увага. Адже це вправи спрямовані на розвиток спритності кожного пальчика і зняття скутості рухів кисті руки. Це потрібно для того, щоб дитина добре відчувала ручку або олівець, коли вона починає освоювати премудрості правопису. Всі ці навички знадобляться дитині в початкових класах, де також тривають пальчикові п'ятихвилинки для зняття напруги під час письма.

На кожному занятті однією з складових є динамічні паузи, де використовуємо комплекс фізичних вправ. Організація дитячої життєдіяльності передбачає рухову активність: це й проведення ранкової гімнастики, фізкультурних занять, ігрових вправ та рухливих ігор під час прогулянок.

Наша робота у дошкільній групі спрямовується на модернізацію, осучаснення наявної матеріально-технічної бази, широке застосування інновацій та здоров'язберігаючих технологій .

Здоров'язберігаючі технології можна поділити на три групи:

Технології збереження та стимулювання здоров'я, які сприяють запобіганню стану перевтомлення, гіподинамії та інших дезаптаційних станів (психологічні етюди, динамічні паузи, фізхвилинки, гімнастики: пальчикова, дихальна, зорова, псхогімнастика).

Корекційні технології (казкотерапія, музикотерапія, пісочна, сольова терапія, кольоротерапія, арт-терапія).

Технології навчання здоровому способу життя (різні види масажу, самомасажу, ігротерапія, проблемно-ігрові методики).

Фітбол-гімнастика – це одна з нетрадиційних форм роботи з дітьми, що забезпечує ефективний та продуктивний розвиток рухових якостей, укріплення

та оздоровлення всього організму

Вправи на:

- укріплення прямих м'язів живота;
- укріплення м'язів спини;
- укріплення косих м'язів живота.

Вправи на:

- укріплення м'язів задньої поверхні стегна та спини;
- розвиток гнучкості, рухливоті суглобів;
- розвиток рівноваги.

Степ-аеробіка – комплекс ритмічних рухів під музичний супровід з використанням степ-платформи. В основу тренування покладено різні способи спуску та підйому на спеціальну степ-платформу.

Основні елементи степ-аеробіки.

КОЛЬОРОТЕРАПІЯ – вплив кольором на самопочуття, фізіологію дитини; активізація діяльності органів і систем

КАЗКОТЕРАПІЯ сприяє розвитку: активності; самостійності; емоційності; творчості; зв’язного мовлення; допомагає подоланню дитячих страхів; розвитку творчих здібностей та моральних якостей.

ПІСОЧНА ТЕРАПІЯ – одна з технік, що дозволяє розкрити індивідуальність кожної дитини, розв'язати її психологічні проблеми, розвинути здатність усвідомити свої бажання і знаходити можливість їх реалізації.

МАСАЖ – це засіб терморегуляції, тактильний подразник, а також заспокійливий засіб для зняття втоми.

РІЗНОВИДИ ГІМНАСТИКИ – дихальна, пальчикова, психогімнастика, гімнастика пробудження.

Ритмічна гімнастика – це фізичні вправи, які підбираються відповідно до музики і виконуються в різному темпі.

На завершення хочу навести слова В. Сухомлинського: "*Турбота про здоров'я – це найважливіша праця вихователя. Від життєрадісності, бадьорості дітей залежить їхнє життя, світогляд, розумовий розвиток, міцність знань, віра у свої сили*".

Література.

1. Кульбіда С.В. (2006). Освіта XXI століття. *Дефектологія, 2, 54-56.*

2. Навчання дітей із порушеннями слуху: навчально-методичний посібник. Кульбіда С. В., Литовченко С.В., Таранченко О. М., Федоренко О. Ф., Жук В. В., Литвинова В. В. Харків: Видавництво «Ранок», 2019. 216 с.

3. Спеціальна педагогіка: Понятійно-термінологічний словник / За ред. В.І.Бондаря. Луганськ: Альма-матер, 2003.

НАПРЯМ V. ДІЛИМОСЯ ДОСВІДОМ:
ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
НА ПРЕДМЕТНИХ УРОКАХ

Гудзенко Надія Григорівна

РОЗВИВАЛЬНІ ВПРАВИ НА ЗАНЯТТЯХ З РОЗВИТКУ СЛУХОВОГО СПРИЙМАННЯ ТА ФОРМУВАННЯ ВИМОВИ

У сучасній сурдопедагогіці отримав широке розповсюдження розвиваючий характер навчання. Тому, намагаюсь впроваджувати розвивальні вправи в практику своєї роботи для розвитку мислення, мовлення, сенсорної і моторної сфер, пам'яті, уваги, таких психічних операцій, як порівняння, співставлення, узагальнення, аналіз, синтез, розвиток пізнавальної сфери діяльності, напрацювання самостійності, накопичення знань і напрямку до саморозвитку і творчості дітей з порушенням слуху.

Працюючи довгий час з дітьми, які мають вади слуху, прийшла до висновку, що на уроках індивідуальної роботи з розвитку слухового сприймання та формування вимови велике значення має розвиваючий характер навчання та виховання. На заняттях забезпечую максимальні умови для організації мовного спілкування дитини як з учителем, так і з учнями свого класу під час групових занять.

На заняття варто залучати учнів, які мають порівняно однакову ступінь втрати слуху. Це дає змогу використовувати оптимальний для цієї категорії учнів навчальний матеріал.

На уроках намагаюсь використовувати проблемні ситуації, що створюють умови для розвитку творчого мислення.

Свою роботу на уроках починаю з поетапного розрізнення мови та елементів мовлення.

На І етапі пропоную вправи на розрізнення кількості складів в слові, співвідношення з табличкою, відлік кількості складів та їх назви.

На ІІ етапі учні розрізняють ритмічну структуру слова, визначають порядковий номер складу, на який падає наголос, виділяють наголошений склад, відтворюють наголос у мовленні.

На ІІІ етапі засвоєння слів пропоную учням розрізняти їх звукову структуру.

На ІV етапі проводжу диференціацію слова від речення, визначення на слух структури мовної одиниці (слово, речення), співвідношення з поняттями, відтворення у мовленні.

На V етапі проводжу роботу по визначенню кількості слів у реченні, співвідношенню із схемою речення.

На VI етапі учні розрізняють кількість речень в тексті.

На VII етапі пропоную розрізнення тексту, запитань і завдань до нього.

Ці завдання дозволяють формувати слухову уяву, поповнювати словниковий словник.

Пропонуючи учням вправи на розрізнення мови на слух реалізую два завдання: розвиток слухового сприймання і мислення.

Забезпечуючи організацію міжпредметних зв'язків між навчальними предметами використовую деякі теми із загальноосвітніх уроків, адаптований мовний матеріал (тексти з уроків читання), фрази, вирази, терміни тощо. Все це сприяє розвитку пізнавальної активності, забезпечує накопичення слухового словника.

В основі усного мовлення лежить звучання слів. У дітей з різним рівнем збереження слуху можливості сприйняття мови різні. У глухих ця можливість обмежена, у туговухих – розширюється. Слабочуючих дітей намагаюсь вчити сприймати мову за допомогою слуху, використовуючи різні засоби. Доведено, що чим краще артикулюються звуки мови, тим вони краще сприймаються на слух і навпаки. Вплив недоліків артикуляції на сприйняття фонетичної сторони мови виявляється особливо яскраво. Тому в процесі розвитку слухового сприймання передбачаю обов'язкове продукування мови, що сприймається, напрацювання слуховимовних диференціацій. Під цим розумію систему вправ, які направлені на оволодіння правильною вимовою дітьми мовного матеріалу. В результаті цієї роботи виникають слухо-мовні узагальнення, тобто стійка правильна звуковимова і вимова в цілому.

Корекція звуковимови здійснюється на слухо-зоровій і зоровій основі. Виправляю дефекти вимови по мірі їх появи в мові дитини. Для цього використовую засоби швидкого виправлення: повторення за вчителем правильної вимови, показ правильної артикуляції звуку, використання дактильного знаку, словесну інструкцію по правильній вимові, профіль звуку. Всі засоби корекції супроводжую власною вимовою.

Розвивальний характер вправ з розвитку слухового сприймання та формування вимови слід розуміти, як сприйняття мовлення в зв'язку з використанням вправ, які спрямовані на розвиток мислення, психічних функцій, творчої уяви. Досвід роботи по використанню розвиваючих вправ на заняттях показав велику зацікавленість учнів до них, позитивний вплив як на процес розвитку слухового сприймання та формування звуковимови, так і на пізнавальну діяльність учнів в цілому.

Розвивальні вправи використовую на протязі всього навчального процесу, поступово ускладнюючи їх із класу в клас.

Застосовані вправи викликають зацікавленість, творчу уяву, логічне мислення, пам'ять, увагу, зосередженість і є здобутком спостереження за роботою учнів під час заняття.

Ось деякі з них.

На розвиток слухового сприймання.

- Слухай уважно назви частин тіла людини: голова, ноги, руки, тулуб.
- Слухай другий раз: голова, ноги, тулуб.
- Що я не назвала? (руки).

На розвиток тактильного сприйняття, пов'язаного з увагою.

- Вгадай, що я намалювала на долоні? (на долоні учня я малюю дотиком фігуру довільно) трикутник ,коло, квадрат; букви - а, б, р тощо (малюю довільно букви).

У вправах на розвиток уваги пропоную завдання на знаходження змін в об'єктах, визначення предметів, частин предметів, зайвих деталей, складання за зразком, знаходження помилок, вибір однакових об'єктів за кольором, формою, величиною тощо.

На розвиток мовлення та уваги учнів використовую такі вправи на слух.

Пропоную малюнок вух або лап тварин.

Пропоную прослухати слова - назви тварин (предметів). З їх числа вибрати слова-назви тварин із звуком (над яким в даний момент працюю) наприклад, „р" : коза, тигр, лев, свиня, корова, кінь, зебра, кенгуру, лисиця.

Вправи на сприйняття на слух мовлення.

- Послухай і повтори слова в такому порядку:

яблуко, груша, слива, абрикос, виноград.

- Запам'ятай порядок цифр і повтори його:

7 – 4 – 2 – 9 - 3 - 1.

- Повтори речення в точній послідовності:

Маруся купила великий, солодкий, червоний кавун.

Вправи на порівняння висоти, ширини, товщини, ваги, кількості. Пропоную такі завдання і питання:

- Яке дерево вище?
- Яка стрічка ширше?
- Яка стіна товща?
- Який предмет тяжчий? тощо.

Всі ці завдання і питання супроводжую малюнками, виконанням дій.

На заняттях пропоную вправи на розвиток тактильних відчуттів «Чарівний мішечок», «Чудовий ящик» тощо, куди розташовувались муляжі по темам: «Овочі-фрукти», «Дикі і свійські тварини та птахи», «Іграшки», «Шкільне приладдя» тощо. Учневі я пропоную на слух запитання «Що тут?».

Учень виконує завдання, на дотик знаходить предмет і дає відповідь.

Ця робота цікава на початковому етапі навчання. Потім роботу я ускладнюю: вибрати на дотик предмет серед схожих за формою (яблуко,слива, персик...).

Таким чином, на формування словесно-логічного мислення направлений весь навчальний процес. Знання і мова формують словесно-логічне мислення. У дітей з порушенням слуху ці форми мислення формуються пізніше, але завдяки

поступовому оволодінню словами, словосполученнями і граматичному оформленню мови вони мають можливість засвоїти систему знань, яка формує словесно-логічне мислення.

Таким чином, як видно, по результатах, використання на заняттях розвивальних вправ, мисленнєвих операцій та прийомів визначають логіку пізнавального процесу учнів. Створення проблемних ситуацій сприяє організації творчої пізнавальної діяльності учнів, формує їхню розумову діяльність, сприяє поповненню словникового запасу та розвитку усного мовлення учнів.

Література.

1. Багрова И.Г. (1990). Обучение слабослышащих учащихся восприятию речи на слух. М., 1990.

2. Кузьмичева Е.П. (1991). Методика развития слухового восприятия глухих учащихся. М., 1991.

3. Навчання дітей із порушеннями слуху: навчально-методичний посібник. Кульбіда С. В., Литовченко С.В., Таранченко О. М., Федоренко О. Ф., Жук В. В., Литвинова В. В. Харків: Видавництво «Ранок», 2019. 216 с.

4. Назарова Л. П. (1981). Методика слуховой работы в школе слабослышащих. М., 1981.

5. Назарова Л. П. (2001).Методика развития слухового восприятия у детей с нарушением слуха. М., 2001.

6. Фомічова Л.І. Ознайомлення з оточуючим дітей з вадами слуху. К., 2002.

7. Савченко М.А. (1997).Вчимося говорити й читати. К., 1997.

Богданова Ніна Іванівна

ФОРМУВАННЯ УСНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ НА УРОКАХ РІДНОЇ МОВИ

Українська мова – один з основних предметів, що вивчають діти з порушенням слуху в спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах.

Формування високої мовної культури, оволодіння українською мовою здійснюється на уроках української мови та літератури, де прищеплюється шанобливе ставлення до культури, звичаїв, традицій українського народу.

Зміст навчання української мови та літератури у спеціальних навчальних закладах визначається стандартом, конкретизується в навчальних програмах і вивчається за програмами та підручниками масової школи.

Завдання вивчення рідної мови полягають у навчанні усного й писемного мовлення, формуванні спілкування у різних ситуаціях, плеканні етичних і моральних рис, сприянні розумовому розвиткові та корегуванні психофізичних недоліків. Але одним з основних є виховання любові до української мови.

Навчально-виховний процес в спеціальній школі має будуватися згідно з потребами та індивідуальними можливостями дітей. А це вимагає організації навчання відповідно до їхніх здібностей. У нинішніх умовах базової і старшої середньої школи домінуючим має стати особистісно-зорієнтований підхід до

навчання, перехід від авторитарної до гуманістичної педагогіки. А це – учнівські диспути, групова робота, рольові ігри, вміння вести бесіду, завдання на розвиток уяви, творчих здібностей, розігрування діалогів на основі змісту вивчених літературних творів, використання освітніх можливостей позакласних заходів з мови і літератури.

Навчання рідної мови посідає центральне місце в навчальному плані школи для дітей з порушенням слуху, яка передбачає опанування мови як засобу спілкування і здобуття знань. На цих засадах будується формування мовленнєвого мислення учнів. Навчання мови, спрямоване на активізацію навичок комунікації у нечуючих дітей, повинно сприяти успішній корекції дефекту слуху та інтенсифікації загального розвитку. Процес опанування мови – це і є розвиток мовлення, який є складовою всіх навчальних предметів.

Система освіти осіб з порушенням слуху, оптимізація процесу їх особистісного становлення і подальшої адаптації в суспільстві безпосередньо пов'язані з проблемою білінгвізму.

Білінгвістичний метод навчання полягає у визнанні права нечуючої людини на вибір свого стилю життя, способу спілкування, на реалізацію себе як самостійної особистості (Кульбіда, 2010, 2019). У зв'язку з цим, національна жестова мова і національна словесна мови мають однакові статуси як засоби педагогічного процесу та предмету навчання.

Специфікою навчання глухих дітей по методу «білінгвістичний підхід» є рівноправне використання в навчальному процесі двох мов: словесної і жестової (Іванюшева, Кульбіда, 2013). Ключовим моментом у визначенні стратегії методу «білінгвістичний підхід» є розташування місця і ролі кожної лінгвістичної системи в навчанні нечуючих дітей і оптимальне співвідношення мов на різних етапах уроку. Було виявлено, що співвідношення мов словесної і жестової знаходиться в прямій залежності від специфіки предмета, від завдань, які вчитель ставить на кожному етапі уроку, від рівня оволодіння дітьми словесною мовою.

Жестова мова глухих розвивається по тих же законах, що і словесна мова чуючих, відіграє вирішальну роль у розвитку мислення дитини (Зборовська, Іванюшева, Кульбіда, Чепчина та ін.) Жестова мова здійснює великий вплив на інтелектуальний розвиток глухих. Навчальний матеріал, роз'яснений на жестовій мові, сприяє хорошому засвоєнню і запам'ятовується. Також новий навчальний матеріал діти повинні вміти вибирати з тексту книг і підручників. Тому роль словесної мови на цьому етапі первинна, а жестова мова грає допоміжну роль для пояснення нових слів і висловлювань. Вчитель переводить їх на жестову мову. При цьому бажано застосовувати адекватні виразні засоби жестової мови наприклад, переводячи стійкі звороти словесної мови, використовувати ідіоматичні звороти жестової мови. Кальковане жестове мовлення широко

застосовується на цьому етапі уроку. Крім того, педагог вчить розуміти слово з контексту (значення слова).

На етапі аналізу і закріплення навчального матеріалу діти, використовуючи жестову мову, можуть емоційно виразити свою думку, швидко і чітко сформувати її, а вчителю, ведучи бесіду на жестовій мові, зручніше керувати обговоренням, контролювати правильність уяви дітей.

По мірі розвитку дітей збільшується обсяг інформації, яку вони можуть сприйняти й висловити на словесній мові. Учитель частіше використовує словесну мову на уроці, його співвідношення з жестовою мовою з часом змінюється. Усне мовлення є засобом і предметом навчання при роботі по методу «білінгвістичний підхід». Діти відвідують індивідуальні заняття з розвитку слухового сприймання і формування вимови. На уроках, коли йде робота над словесним матеріалом, учні промовляють його усно або усно-дактильно.

Таким чином, використовуючи жестову і словесну мову, педагог отримує великі можливості в підвищенні освітнього рівня дітей, розвитку в них словесної мови і формуванні соціальної зрілості.

У зв'язку з таким методичним підходом до вивчення мовних знань, їх опанування відбувається у взаємозв'язку з формуванням мовленнєвого досвіду учнів і забезпечуватиме на цій основі корекцію і розвиток їхнього мислення і зв'язного мовлення.

З огляду на цей зміст навчання української мови – одного з основних навчальних предметів, опанування яким забезпечує початкову грамотність дітей з порушеннями слуху має охоплювати основні граматичні теми всього шкільного курсу, а також включати такий лінгвістичний, тематичний і специфічний матеріал, який забезпечуватиме накопичення в учнів практичного мовленнєвого (звуковимова, словник, граматична будова слова, комунікативна активність) і чуттєвого досвіду, корекцію і компенсацію ушкоджених функцій.

На думку Виготського Л., в учнів мають бути створенні специфічні для мовлення мотиви, які б виникали з природних потреб, були ними усвідомлені, спонукали до висловлювань.

З цією метою, на певних етапах уроків української мови, можна спеціально створювати соціально-побутові проблемні ситуації, використовувати сюжетно-рольові та ділові ігри, застосовувати систему мовленнєвих вправ для задоволення комунікативних проблем, що виникають у різних випадках практичної діяльності учнів.

Як відомо, мета навчання української мови включає опанування як певним колом знань про мову, так і комунікативними вміннями і навичками. У зв'язку з цим виникає необхідність у переосмисленні сутності загально-дидактичних вимог стосовно відбору мовного матеріалу, його ролі та місця в навчальному процесі.

Під час відбору матеріалу у галузі граматики української мови потрібно керуватись такими принципами:

- презентація граматичних явищ з урахуванням етапу навчання;
- психологічних особливостей і пізнавальних можливостей учнів;
- принцип (однієї трудності) – на одному уроці вводиться лише одна нова граматична форма (категорія);
- принцип зіставлення і порівняння граматичних явищ;
- автоматизація граматичних навичок.

Завдання вчителя:

- пропонувати свою точку зору з позиції наукового знання, а не змушувати поділяти її;
- розвивати критичне мислення школярів, тобто навчати здатності самостійно аналізувати інформацію;
- формувати вміння бачити помилки у твердженнях товаришів; аргументувати свої думки, змінювати їх, якщо вони неправильні;
- обирати свою позицію стосовно тих чи інших питань.

Якщо вчитель просто вимагає, щоб учень думав активніше, не намагається з'ясувати хід його думок і причину мовчання, він не отримає бажаного результату. Дитині слід допомогти організувати діяльність, а не спонукати до неї. У центрі навчально-виховного процесу має бути учень. Від його активності на уроці, вміння обґрунтовувати власні думки, спілкуватися з учителем, учнями класу залежить успіх у засвоєнні програми з української мови.

Кінцевим результатом вивчення рідної мови та літератури має бути не лише досягнення учнями доступного кола мовних знань, мовленнєвих умінь, ознайомлення з творами мистецтва, художньо-практична діяльність, а й сформованість певних ціннісних орієнтирів, які б забезпечували їх адаптацію до умов оточуючого природного і соціального середовища, опанування різними видами діяльності (гра, учіння, праця, спілкування), етичних норм, рівень загальної ерудиції.

Література.

1. Іванюшева Н.В., Кульбіда С.В. (2013). Особливості застосування двомовних програм як інструмент збереження мови лінгвістичної меншини: Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: зб. наук. праць : Вип. 4. Частина 4. Кіровоград, Імекс-ЛТД, 2013. 25-33.

2. Кульбіда С.В. (2006). До питання про білінгвальне навчання нечуючих: теорія і практика Жестова мова й сучасність: Збірник наук. праць. Вип. 1. К.: Наукова думка, 2006. С.16 – 22.

3. Кульбіда С.В. (2010). Теоретико-методичні засади використання жестової мови у навчанні нечуючих: монографія. К: Поліпром, 2010. 503 с.

4. Засенко В.В. Білінгвістичний метод – неодмінна умова навчання нечуючих. Режим доступу http:// library, rehab, org. ua /psicho/zasenko/print.

5. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Науково-

методичний посібник. К: Вид. А.С.К., 2004

6. Мельниченко О.І. Українська мова. Дидактичний матеріал для інтерактивної роботи. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007.

7. Журнали «Дефектолог» 2006-2015.

8. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики: науково-метод. посібник. За наук. ред. І. Г. Єрмакова. Запоріжжя: Центріон, 2005.

9. Кульбіда С.В. (2018). Українська мова. 5 клас. Підручник для спеціальних закладів загальної середньої освіти (Н 90).– Київ: Либідь, 2018. – 196 с.

10. Ярмаченко М. Д. Шляхи реалізації принципу свідомості у навчанні глухих дітей. Сурдопедагогіка Хрестоматія. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2003.

Кашапова Ольга Василівна

РОЗВИТОК САМОСТІЙНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Самостійна робота на уроках української мови та літератури має велике навчальне й виховне значення. Вона може дати бажані наслідки лише тоді, коли вчитель застосовує її у певній системі та послідовності; правильно керує нею; працює в тісному контакті з учителями інших предметів, особливо гуманітарного циклу. В чому ж полягає суть самостійної роботи з учнями з тяжкими порушеннями мовлення? Самостійною є та діяльність, яку учень здійснює без сторонньої прямої допомоги, спираючись на свої знання, мислення, вміння, життєвий досвід, переконання, і яка, через збагачення учня знаннями формує риси самостійності. Самостійна діяльність являє якість процесу пізнання, рису особистості учня і форму організації навчання.

Розвиток самостійності в процесі навчальної діяльності включає в себе такі сторони:

- відношення вчителя до проявів самостійності;
- уміння учнів самостійно планувати свою навчальну роботу;
- уміння виділяти головне і другорядне;
- оцінку учнем труднощів у вивченні матеріалу;
- наявність або відсутність в учня інтересу до матеріалу, який вивчається;
- самостійне застосування засвоєних знань;
- оцінка учнем своєї роботи і її результатів.

Навички і вміння самостійної роботи в учнів з порушеннями мовлення формуються не самі по собі, а в результаті спеціально організованих вправ, що органічно включаються у навчальний процес. Велике значення в цьому відношенні має висока майстерність учителя, його керівництво активною пізнавальною діяльністю учня, логіка педагогічного процесу, створення проблемної ситуації на уроці, правильна і раціональна організація видів самостійної роботи, пов’язаної з подоланням учнями певних труднощів і підведення підсумків виконання і об’єктивна оцінка роботи.

Для того, щоб самостійна робота була ефективною важливо дотримуватись взаємозв'язку різних видів самостійної роботи учнів на уроці та урізноманітнювати їх, повинен існувати взаємозв'язок класної і домашньої самостійної роботи. Великою мірою робота учнів, хід уроку тісно зв'язані і залежать від якості самостійної роботи учнів удома.

Мета домашньої роботи – міцне закріплення вивченого на уроці матеріалу, глибше його осмислення, дальший розвиток набутих учнями умінь і навичок самостійної роботи з текстом підручника, ілюстраціями, схемами. Учні, виконуючи домашнє завдання, привчаються писати прості й розгорнуті плани з окремих питань і тем, складати різні тематичні таблиці, працювати з матеріалами періодичної преси, готувати невеликі повідомлення, реферати.

Щоб домашня робота носила творчий характер, будила думку школяра. Вчитель на уроці повинен максимально застосовувати прийоми стимуляції активного самостійного мислення, щоб творчий дух не залишав школяра і вдома, спонукав його до самостійності і активності.

Самостійну роботу учнів з порушеннями мовлення над ілюстраціями підручника треба організувати так, щоб вона була різноманітною – це і уявні екскурсії до тієї чи іншої країни на основі ілюстрацій підручника і використання для порівняння двох або кількох ілюстрацій та інші форми роботи. Основною умовою самостійної роботи учнів з ілюстраціями є вміле поєднання слова вчителя з текстом підручника і малюнком.

Майже у кожної дитини є потреба проявити свої творчі нахили, цю потребу учень може задовольняти в процесі написання твору, адже процес написання твору є процесом творчого уявлення. Спочатку твір існує як система уявлень про факти, події, які треба певним чином відібрати. Щоб успішно керувати цим процесом, розвивати творчі здібності учнів, необхідно знати їхні індивідуально-психологічні особливості, ставлення дітей до навчання, особливості їх знань, умінь і навичок, вольових якостей.

Ще одним з важливих видів самостійної роботи, яка сприяє розвитку логічного мислення, усного й писемного мовлення, творчості, активності й самостійності учнів є ведення словника. Тому пропоную такі форми роботи зі словниками:

1) самостійне з'ясування значення слова за допомогою словників, енциклопедій, довідників;

2) складання усно, а потім письмово оповідань-мініатюр з відомими уже словами і термінами;

3) рецензування цих оповідань учнями;

4) добір слів і термінів, що стосуються певної теми, розділу;

5) різноманітні форми роботи з картками.

Як показує практика, для того, щоб самостійна робота учнів була ефективною потрібно дотримуватись певних умов:

1) чіткої, конкретної постановки завдань перед учнями;

2) характер завдань і запитань для самостійної роботи та їх складність на різних етапах навчання повинен змінюватись;

3) завдання для самостійної роботи мають бути доступними і посильними;

4) повинна бути диференціація завдань для самостійної роботи (можна поділити учнів класу на певні групи за рівнем їх знань та умінь);

5) повинна дотримуватись систематичність і послідовність застосування самостійної роботи учнів в процесі навчання;

6) важливо дотримуватись взаємозв'язку різних видів самостійної роботи учнів на уроці та урізноманітнювати їх;

7) повинен існувати взаємозв'язок класної і домашньої самостійної роботи. Основою сучасного уроку є спільна діяльність учителя та учня.

Недопустимо, щоб на уроці активно працював лише вчитель, а учні були пасивними спостерігачами. Та самостійна робота учнів дає бажані наслідки лише тоді, коли вчитель добре продумає її, заздалегідь визначить місце в системі методів і прийомів всієї навчальної діяльності, проводитиме постійно, поступово ускладнюючи та урізноманітнюючи форми, розвиваючи творчу ініціативу учнів, виховуючи їх естетичні вподобання.

Залежно від контингенту учнівської групи, застосовую різні види самостійної роботи:

- пізнавально-пошукового характеру;
- на пригадування та активізацію раніше засвоєних знань, застосування їх у нових ситуаціях;
- самоконтроль і самоперевірка; літературні конкурси тощо.

Найбільшої ефективності уроку надає самостійний пошук. Різними способами треба залучати учнів у процес самостійного здобуття знань, формувати в них навички планування такої роботи, її організації і самоконтролю. При цьому дуже важливо, щоб учень бачив кінцеву мету своїх зусиль. Тоді він прагне більше пізнати, глибше проникнути в сутність виучуваного.

Для цього на уроках можна використати такі методи:

1. Робота в малих групах. Ролі: спікер (керівник) зачитує завдання групи, організовує порядок виконання, підводить підсумки роботи, визначає доповідача; секретар веде записи; посередник слідкує за часом, заохочує групу до роботи; доповідач чітко висловлює думку групи.

2. Займи власну позицію. Дискусія на суперечливу тему (є дві протилежні думки).

- плакати "згіден, згодна", "не згоден, не згодна"; на дошці – мета обговорення;

● учасники стають біля обраного плакату, обґрунтовують свою позицію;

● після викладу точок зору, можливо, хтось захоче перейти до іншого плаката, обґрунтовуючи причину переходу;

● всі намагаються довести свою точку зору.

3. «Мозковий штурм». Заохочувати всіх до висловлювання, не коментувати.Спонукати учнів до розширення висунутої ідеї. Наприкінці обговорити і оцінити ідеї.

4. Розігрування ситуації за ролями. Імітація реальності, можливість діяти "як насправді".

5. «Мікрофон». Надання можливості кожному щось швидко сказати по черзі.

6. Ділові листи і звернення. Сформулювати заяву, скаргу, пропозицію, апеляцію, лист.

7. Дискусія. Говорити по черзі, не перебивати, критикувати ідеї, а не особу, поважати всі точки зору.

8. Аналіз ситуації. Слід звернути увагу на основні моменти.

Факти. Що відбулося? Які факти є важливими? Які є другорядними?

Проблеми. В чому полягає конфлікт? Яке питання треба вирішити, розв'язуючи ситуацію?

Аргументи. Рішення. Яким буде вирішення ситуації? Чому саме таким? Якими можуть бути наслідки такого рішення?

9. Проекти. Презентація, міні-лекції, навчальні бесіди.

Як приклади прийомів самооцінювання можна назвати такі:

1) метод запитань-відповідей;

2) виставлення однокласникам оцінок і їх мотивація;

3) загальна дискусія з оцінювання заняття: спочатку пропонуються запитання про позитивні сторони, потім обговорюються ті моменти, які можна було б замінити;

4) заповнення учнями спеціальних форм для спостереження і самооцінювання.

Література.

1. Баран Г.В. (2007). Рідна мова. Розвиток зв'язного мовлення. Харків, 2007.

2. Інклюзивне навчання в Новій українській школі. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м.Теребовля, 2018.

2. Пилипенко В., Коваленко О. (2007). Особистісно-орієнтовані технології у школі. Харків: Основа», 2007.

4. Кульбіда С.В. (2018). Українська мова. 5 клас. Підручник для спеціальних закладів загальної середньої освіти (Н 90).– Київ: Либідь, 2018. – 196 с.

5. Спеціальна педагогіка: Понятійно-термінологічний словник / За ред. В.І.Бондаря. Луганськ: Альма-матер, 2003.

Климко Наталія Василівна

ВИКОРИСТАННЯ LEGO-ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ КОРЕКЦІЇ РОЗВИТКУ

Бурхливі зміни в житті людства в XXI столітті заклали підвалини принципово нової формації суспільних відносин – інформаційного суспільства. Високі технології, інтернет, глобалізація та безліч інших невідомих раніше явищ і процесів навколишньої дійсності ставлять нові виклики і в системі освіти – галузі, яка найбільше та найшвидше має реагувати на подібні виклики. Сучасна українська система освіти не вперше на шляху свого докорінного реформування та оптимізації.

Ефективність освіти в сучасній школі залежить від уміння педагога правильно вибрати методи і прийоми навчання в конкретних умовах для кожного заняття. Метод навчання – це взаємопов'язана діяльність педагога й учнів, яка спрямована на засвоєння учнями системи компетенцій, їхнього виховання та загального розвитку. Дослідники виокремлюють близько п'яти десятків різноманітних методів.

Що ж стосується спеціальної педагогіки, то в процесі аналізу літературних джерел було проаналізовано праці прогресивних сурдопедагогів (Горлачов О., Кульбіда С., Литовченко С., Малина Л., Марчук Т., Палій М., Таранченко О. та ін.), які неодноразово вказували на важливість розвитку зв'язного мовлення дітей з порушеннями мовлення у взаємозв'язку з розвитком їхнього мислення, спираючись при цьому на їх власний досвід, враження та сприймання.

Вивчаючи, узагальнюючи та систематизуючи дослідження корифеїв спеціальної педагогіки можна виокремити наступні компоненти розвитку зв'язного мовлення у дітей з особливостями:

- єдність розвитку зв'язного мовлення з розвитком мислення;
- практику при навчанні дітей з вадами мовлення словесної мови – повторення;
- логічність мови;
- оволодіння словом, тобто його розуміння та використання у певному значенні;
- запитання – вміння дитини ставити питання та надавати розгорнуту, структурну відповідь на поставлене до неї питання.

Враховуючи прогресивність та реформаційні зміни в освіті, вважаю, найбільш ефективним методом у розвитку зв'язного мовлення застосування LEGO-технологій.

На сьогодні конструктори LEGO є незамінним матеріалом для занять з дітьми у закладах освіти, особливо спеціальних закладах (Лапін А.). LEGO-технологія цікава тим, що об'єднує в собі елементи гри та експериментування. На уроках корекції розвитку за допомогою конструктора LEGO можна навчати

ритмічності мовлення, проводиться робота над наголосом, проводити тестування та релаксаційні вправи. Заняття з LEGO урізноманітнюють та вдосконалюють навчальний процес, роблять його цікавішим для дітей. Заняття в ігровій формі створюють неповторну атмосферу психологічного комфорту і проходять без нервового напруження, що позитивно позначається на якості засвоєння матеріалу.

За допомого LEGO у дітей формується вміння розв'язувати проблемні завдання, ставити мету, міркувати про подальшу роботу, розробляти план дій; розвивається творче мислення; розвивається мовлення — діти вчаться детально пояснювати свої дії, пояснювати міркування, надавати чіткі та зрозумілі інструкції, розповідати історії, висловлювати власні думки; формується вміння співпрацювати, зокрема, уміння працювати в парах чи групах, ділитися матеріалами, уміння вчитися у своїх однолітків, дослухатися до їхніх ідей та пропонувати власні, уміння аналізувати ідеї та обирати раціональніші, уміння розподіляти ролі та обов'язки; розвивається сенсорне сприйняття, допомагає формувати уявлення про зовнішні властивості предметів: форму, величину, колір, положення у просторі; розвивається дрібна моторика; формується цілісна система уявлень дитини про навколишній світ, збагачується життєвий досвід дитини.

Окрім цього використання даної технології навчання спрямоване на розвиток важливих соціальних умінь та навичок, а саме здатність співпрацювати у команді, співпереживати за результат своїх друзів, вміння вчитися у своїх однолітків, дослухаючись до їхніх ідей та пропозицій, вміння розподіляти ролі та обов'язки, вміння вирішувати проблеми, оцінювати ризики та приймати рішення.

Враховуючи все зазначене, вважаю, що LEGO-технологія як найкраще підходити для роботи на заняттях з корекції розвитку. у своїй власній практиці активно використовую дану технологію, адже вона дійсно дає позитивні результати роботи. Безпосередньо під час вивчення тем «Овочі», «Фрукти», «Сад», «Город» для розвитку зв'язного мовлення проводжу наступні ігри:

Вправа 1.

Цеглинки розкладають у довільному порядку та вільному доступі перед дітьми.

Запитання та завдання дітям:

- *Які овочі ви знаєте?*
- *Знайдіть цеглинку, схожу на огірок (помідор, моркву…).*
- *Які ще овочі можуть бути такого самого кольору, як помаранчева цеглинка?*
- *Цеглинки яких кольорів у вас залишились? Чи існують овочі білого кольору? Які овочі коричневого кольору?*

• *Чи існують овочі блакитного кольору? А що буває блакитним*?

Вправа 2.

Педагог пропонує дітям: «*Посадімо з вами город. Візьмемо грядку (аркуш паперу) та посередині посадимо помаранчеву моркву. Вгорі над морквою посадимо огірочки. Якого вони кольору? А який червоний овоч ми можемо посадити внизу грядки? Місце для біленького часнику та коричневої картоплі ви можете обрати самі. Де ви посадили часник? А картоплю*?» (Педагог промовляє та показує порядок розташування цеглинок відповідного кольору.)

Вправа 3.

Завдання для роботи в парах: оберіть цеглинки однакового кольору. На які овочі вони схожі кольором? Чому ви обрали саме такий колір?

Вправа 4. Гра «Яка цеглинка зникла?»

Педагог запитує: «*Що ми можемо приготувати з овочів? Я хотіла приготувати борщ та салат, але якихось овочів бракує*!» Педагог виставляє цеглинки та промовляє: червоні томати, помаранчева морква, зелений огірочок, білий часничок та коричнева картопля. Діти заплющують очі, педагог ховає одну з цеглинок, діти відгадують, якої саме цеглинки-овоча бракує.

Вправа 5.

Щоб зібрати цеглинки після завершення заняття можна запропонувати дітям привезти всі овочі до овочесховища (коробки, у якій зберігається конструктор).

Пальчикова гімнастика

Діти беруть одну цеглинку такого кольору, яка їм подобається у праву руку, стискають та розтискають кулачок. У лівій руці інша цеглинка. Діти виконують ті ж самі дії.

Ця цеглинка – фантазер,
Та чудовий масажер.
Візерунчастий бочок
Розвиває кулачок.
Міцно ти її здави,
Свою силу прояви.

Отже, LEGO-технологія – це відкрита система, яка стимулює учня робити відкриття, досліджувати. Експериментувати, шукати власні відповіді на проблемні ситуації, ставити цілі та розробляти план дій, творити та імпровізувати досхочу.

Література.

1. Євсюкова А. В. LEGO-цеглинки – технологія успіху. *Логопед*. № 11. 2016. К.: ВГ «Основа».

2. Лапін А. В. Корекційні можливості лего-конструювання. К., 2017.

3. Навчання дітей із порушеннями слуху: навчально-методичний посібник. Кульбіда С. В., Литовченко С.В., Таранченко О. М., Федоренко О. Ф., Жук В. В., Литвинова В. В. Харків: Видавництво «Ранок», 2019. 216 с.

4. Рома О. Шість цеглинок в освітньому процесі школи. Методичний посібник. The LEGO Foundation, 2018. 32 с.

5. Спеціальна педагогіка: Понятійно-термінологічний словник / За ред. В.І.Бондаря. Луганськ: Альма-матер, 2003.

Князюк Лариса Василівна

ІНТЕРАКТИВНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРИ ВИВЧЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Як выдомо, мова – найважливіший засіб спілкування людей, спосіб пізнання, формування і висловлювання думки, почуттів, прагнень людини. Чим досконаліший цей засіб, тим успішніше йде освіта і виховання учня. А тому одним з найважливіших завдань школи для глухих дітей є озброєння вихованців словесною мовою як засобом спілкування.

Тому проблема навчання глухих учнів мові в історії сурдопедагогіки завжди була в центрі уваги і розв′язувалась залежно від поглядів на природу глухоти, досягнення сурдопедагогіки, сурдопсихології і суміжних наук (Борщевська Л., Грищенко Є., Іванюшева Н., Кульбіда С., Литвинова В., Марчук Т., Несен Г., Таранченко О. та ін.).

Відомо, що глухі діти оволодівають мовою в процесі спеціального навчання. Українська мова, як навчальний предмет в школі глухих, порівняно з масовою школою, носить якісно інший характер, маючи відповідну корекційну спрямованість.

Мовна діяльність проявляється в реальних актах комунікації. Тому навчання мові за принципом мовного спілкування веде і до засвоєння мови, і, що дуже важливо, до розвитку мовних здібностей.

Завдання навчання мови:

- розвивати навички усного розмовного мовлення, збагачувати учнів новим лексичним і фразеологічним запасом;
- надавати визначений обсяг граматичних знань, знайомити з структурою речення, як одиницею мовного викладу, і системною будовою мови;
- удосконалювати навички самостійного свідомого читання, знайомити з мовою художньої літератури;
- виховувати людяність, чесність, доброту, справедливість та ін. на матеріалі вправ, творів, переказів.

Наша сурдопедагогіка визнає необхідність в процесі навчання глухих дітей мові виходити із особливостей самої мови як предмета; враховувати своєрідність

процесу мовного розвитку при вадах слуху; опиратися на загальні закономірності мовного розвитку дитини з нормальним слухом.

У навчанні глухих дітей мові роль мовного середовища ще більше зростає. Основною формою організації мовного середовища в школі-інтернаті є урок рідної мови та літератури.

Кожен з розділів української мови має свої завдання і зміст, всі вони взаємозв·язані і спрямовані на розвиток мислення, оволодіння мовою, як засобом спілкування і пізнання.

Мета навчання мови в старших класах, виробити в учнів навички усного і писемного мовлення, закріпити і удосконалити уміння користуватися мовою як засобом спілкування, поглибити знання про оточуючу дійсність.

При вивченні рідної мови нерідко трапляється так, що учень з неохотою вивчає граматику, не завжди вдумується в зміст прочитаного чи почутого, ігноруючи розумінням певного слова, певного словосполучення, відчуває труднощі при побудові речень, помиляється при визначенні частин мови, не може правильно визначити головні і другорядні члени речення, не вірно переносить слова з рядка в рядок, не вірно ставить запитання до слів.

Ці актуальні проблеми добре вирішувати при запровадженні в навчання нових педагогічних технологій, які спрямовані на всебічний розвиток дитини.

Проблема над якою я працюю – «Інтерактивні методи і ігрові форми роботи на уроках української мови та літератури».

Тому мета введених на сучасному етапі інтерактивних методів навчання полягає у тому, щоб навчальний процес відбувався за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання, де і учень, і вчитель є рівноправними, розуміють, що вони роблять, рефлектують із приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють.

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор і спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створення атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу.

Аналізуючи власний досвід роботи з глухими дітьми необхідно відзначити, що важливого значення інтерактивні методи набувають під час вивчення української мови, оскільки з розвитком мовлення тісно й органічно пов·язане питання інтелектуального розвитку особистості, формування її пізнавальних процесів, інтересів. Володіння мовою, запасом слів та граматичними формами є основою будь-якої розумової діяльності. Логічне, чітке, виразне мовлення учнів – показник їхнього розумового розвитку. Але слід зазначити, що проведення уроків за інтерактивними технологіями потребує, перш за все, професійної

компетентності учителя щодо їхнього використання за умов спеціального навчання дітей з порушеннями слуху.

Процес навчання учнів з порушеннями слуху не є автоматичним вкладанням навчального матеріалу учням, він потребує напруженої розумової роботи дитини і її власної активної участі в цьому процесі. Пояснення і демонстрування, самі по собі, ніколи не дадуть справжніх стійких знань. Цього досягаємо тільки в процесі активного навчання учнів з порушеннями слуху.

Для ефективного застосування інтерактивних технологій навчання, старанно планую свою роботу. Використання інноваційних технологій у навчанні глухих дітей дає підстави виокремити, як досить результативні технологічні розв·язки інтерактивного характеру:

- робота парами (один проти одного, один- вдвох- всі разом);
- групові (в складі 3- 4 -5 учнів, при цьому обов·язковою умовою є те, що в групу об′єднуються учні з різними потенційними можливостями);
- ділові, рольові ігри.

В своїй роботі широко практикую нетрадиційні методи навчання: інтегровані й тематичні ігрові уроки, уроки-мандрівки, подорожі, брейн-ринги, моделювання типових практичних ситуацій, уроки з опорними конспектами.

Методи «мозкового штурму», асоціативний кущ, метод» кубування» та багато інших. Але найбільше практикую проведення нестандартних уроків, адже такі уроки підвищують мотивацію до навчання, створюють позитивні емоційні стани, а саме: мовні ігри, використання фізкультхвилинок з мовленнєвим їхнім супроводом; хвилинок-цікавинок і т.д.

Їх застосування дозволяє синтезувати розвиток психічних функцій у дітей та підвищення процесу усвідомленого сприйняття програмового матеріалу; зменшення дефіциту фізичного розвитку, нервового напруження учнів на уроці.

Я будую свої уроки мови та літератури таким чином, що вони є достатньо місткими, добираю для учнів доступну для них інформацію, тексти художніх творів, різноманітні мовленнєві зразки для наслідування, працюю над розвитком зв·язного мовлення учнів, розвиваю їхню самостійність та ініціативність, підбираю цікаві тестові завдання.

У своїй роботі на уроках я звертаю увагу на відповідність навчального матеріалу з української мови та літератури вимогам оптимальності, на реалізацію комплексної мети уроку; на врахування вікових особливостей учнів; на всебічний мовленнєвий розвиток учнів.

Використовуючи різноманітні форми та методи роботи створюю проблемні ситуації, забезпечую практичну спрямованість уроків, раціонально використовую час на вивчення теоретичного та практичного матеріалу, з цією метою активно використовую в роботі навчально-наочні посібники, методичний апарат підручника, різного роду дидактичний, роздатковий матеріал, сигнальні

картки, ігровий матеріал. Урізноманітнюю типи уроків, розвиваю у дітей інтерес до вивчення предмета.

Процес навчання з використанням інноваційних технологій базується на досконалому володінні методикою корекційно-розвивального навчання і виховання з порушеннями слуху; творчій ініціативності, постійному пошуку шляхів удосконалення навчально-виховного процесу, оволодінні педагогічними технологіями, активного та кретивно-пошукового навчання; умінні забезпечити діалогову зорієнтовану компетентнісну результативність (Кульбіда, 2019).

Стараємося вибудовувати навчально-виховний процес на засадах орієнтації на особистісні якості нечуючих учнів, з метою розвитку в них репродуктивної, пошукової, пізнавальної, творчої активності.

Для поліпшення викладання української мови та літератури я буду старатися:

- у процесі викладання української мови і літератури продовжувати використовувати інноваційні технології, що забезпечують комфортні умови розвитку, реалізації природного потенціалу учнів;

- своєчасно та якісно проводити контроль усіх видів письмової діяльності;

- під час підготовки домашніх завдань враховувати принципи взаємозв·язку роботи під час уроку і домашнього завдання, дозування, диференціації, самостійної навчальної діяльності учнів.

- працювати над збагаченням словникового запасу учнів, звертати увагу на зв′язне мовлення учнів.

Література.

1. Ігрові технології на уроках української мови: 5-8 класи. упор.Н. Коржова, Н. Корнієвська. 2012. 120 с.

2. Кульбіда С.В. (2018). Українська мова. 5 клас. Підручник для спеціальних закладів загальної середньої освіти (Н 90). Київ: Либідь, 2018.

3. Навчання дітей із порушеннями слуху: навчально-методичний посібник. Кульбіда С. В., Литовченко С.В., Таранченко О. М., Федоренко О. Ф., Жук В. В., Литвинова В. В. Харків: Видавництво «Ранок», 2019. 216 с.

4. Освітні технології: навчально-методичний посібник. О.М.Пєхота, А.З.Кіктенко, О.М. Любарська та ін. 2001. 256 с.

5. Пометун О., Пироженок Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. К., 2002. 135с.

Попович Людмила Василівна

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В СТАРШИХ КЛАСАХ

Одне з важливих завдань підготовки учнів до самостійного життя та діяльності полягає у вдосконаленні їхньої мови – засобу спілкування і пізнання навколишньої дійсності, уточнення і збагачення словникового запасу учнів і систематичної роботи над розвитком форм і засобів мовного вислову. Дуже

важливо при цьому вчити дітей вдумливо підбирати форми слів, осмислювати значення вживаних ними словосполучень, застосовувати мовні засоби, які вони засвоїли у процесі навчання та повсякденного мовного спілкування.

Визначальним у цьому напрямі є висновок видатного психолога Л. Виговського: *«учень повинен бути непросто пасивним слухачем на уроці, а пропустити через себе почуте, попрацювати з матеріалом декількома способами, відчути матеріал на кінчиках пальців»* (Виготський, 1938). Тому основна мета вчителя вміло організувати самостійну розумову роботу учня з матеріалу, який підлягає засвоєнню. В основу покласти ідею педагогічного співробітництва, активізацію пізнавальної діяльності учнів шляхом створення ситуації, за якої кожен учень працював би на посильному для нього рівні, а його оцінювання цілком залежало б від його роботи.

Більшість часу на уроках учні повинні займатися самостійною роботою, вчитель тільки спрямовує її в потрібне русло. Учні поступово переходять від виконання вправ, аналогічних тим, які їм було продемонстровано, до виконання творчих завдань.

Діти з тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ) мають дефекти у вимові, труднощі в розвитку зв’язного мовлення, в узгодженні слів. Певні труднощі виникають у сприйнятті зверненого до них мовлення. Оволодіння писемним мовленням і користування ним також ускладнені. Ці порушення негативно позначаються на процесах мислення.

Серед активних прийомів, які застосовуються на уроках української мови для уникнення таких порушень значне місце належить різним видам самостійних завдань. При виконанні самостійних вправ розвивається увага, пам'ять, мислення, повторюється та закріплюється раніше вивчений матеріал. Запровадження самостійних вправ на всіх етапах уроку дає можливість поглибити і зміцнити знання дітей, прищепити навички самостійно опрацювати окремі питання граматики, навчити застосувати знання у спілкуванні з дітьми. Щоб мати позитивні наслідки застосування самостійних вправ необхідно готувати учнів до кожного конкретного виду роботи послідовно, поступово ускладнюючи завдання.

Маючи на меті новий вид самостійних вправ необхідно пояснити як працювати над завданням такого типу: із чого починати, якої мети треба досягти.

Виконання самостійних вправ – це індивідуальна робота кожного учня. При виконанні цієї роботи треба застосовувати індивідуальний підхід, організовувати контроль за роботою кожного учня, своєчасно надавати допомогу відстаючим.

Кожен урок має починатися з активної діяльності учнів унаслідок виконання різних самостійних вправ. Під час опитування практикую на кожному уроці повторення раніше вивченого. Іноді матеріал повторення уводжу у вправу на перевірку домашнього завдання, застосовую орфографічні п’ятихвилинки, коли

учні самостійно виконують певні завдання, невеличкі словникові диктанти, які проводяться з метою тренування у практичному застосуванні вправи.

Учні краще сприймають той матеріал, під час вивчення якого вони можуть дати волю своїй уяві, розглядати ілюстрації, графіки, схеми тощо.

Саме через малюнок, схему, віршики, що легко запам'ятовуються можна викликати в уяві образ, через який засвоїться і саме правило. Перевіряючи домашнє завдання використовую вид роботи, як виконання вправи аналогічної домашній.

Часто під час перевірки домашнього завдання або повторення даю учням самостійні завдання на спеціально виготовлених картках. У картках даються різноманітні завдання: розкрити дужки, вставити пропущені букви, розставити розділові знаки, дописати речення за даним початком, замінити в тексті одні слова іншими.

Корисними для самостійної роботи учнів і контролю їх із боку вчителя є картки оперативного контролю. Використання карток також дає можливість проводити тематичний облік знань, диференціювати навчання, контролювати міцність засвоєння матеріалу. Це дає змогу налагодити оперативний зв'язок між учителем і учнем, своєчасно виявити й усунути прогалини у знаннях, інтенсифікувати навчальну діяльність школярів, зекономити час при перевірці знань.

На завершення роботи з вивчення теми «Прикметник» учням пропоную завдання за картками.

Утворити прикметники від виділених іменників.

Озеро в горах – гірське озеро; Сукня із шовку - …….

Дописати потрібні закінчення у прикметниках, вставляючи у словах пропущені закінчення:

Схили глибок (...) яру поросли кущами.

Чудов().., зимов(...) діти вирушили до лісу.

Під час виконання цих вправ надаю учням індивідуальну допомогу. Робота з картками виробляє в учнів звичку працювати і виконувати завдання самостійно.

Під час опитування практикую такий вид самостійних вправ, як лексичну зарядку.

Вивчаючи рід прикметника, учні:

1. Добирають до поданих слів прикметники із протилежним значенням:

широка дорога – вузька дорога; рання весна - .....

2. Добирають синоніми до поданих слів.

Лексична зарядка розвиває думку учнів, пожвавлює початок уроку, залучає до активної роботи.

Реалізуючи у своїй практичній діяльності ідеї особистісно орієнтованого навчання, застосовую на уроках групові форми самостійної роботи. Кожен урок

рідної мови несе в собі позитивний заряд. Самостійність учнів у навчанні – найважливіша передумова повноцінного оволодіння знаннями, вміннями і навичками.

Література.

1. Баєва Т. Ф. (2009). Уроки розвитку логічного мислення Кам′янець-Подільський: Абетка, 2009. 79 с.

2. Баран Г. В. (2007). Рідна мова. Розвиток зв'язного мовлення. Харків, 2007.

3. Кульбіда С.В. (2014). На засадах гуманістичної педагогіки. Освіта осіб з особливими потребами : шляхи розбудови: зб. наук. праць. Вип. 7. Київ: ТОВ «Атопол», 2014. С. 58 – 64.

4. Пилипенко В., Коваленко О. (2007). Особистісно орієнтовані технології у школі. Харків: «Основа», 2007.

НАПРЯМ VI. СПІВПРАЦЯ РОДИНИ І ШКОЛИ У РОЗВИТКОВІ І ВИХОВАННІ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ

Березюк Алла Миколаївна

БАТЬКИ - ПАРТНЕРИ В НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Тільки разом з батьками,
спільними зусиллями педагоги
можуть дати дітям велике людське щастя
Василь Сухомлинський

Нині Нова українська школа працює в руслі педагогіки партнерства. Зі слів Міністра освіти та науки України Лілії Гриневич, «педагогіка партнерства буде однією з основ школи, заснованої на взаємній повазі до особистості, праві вибору і відповідальності за ухвалені рішення». В її основі – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками, об'єднаними спільною метою та прагненнями, є добровільними й зацікавленими спільниками, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат.

Передбачається, що родина має бути залучена до навчання дитини, співпрацювати з учителем. Він, у свою чергу, має стати для дитини другом.

Основні принципи педагогіки партнерства є:

- повага до особистості;
- доброзичливість і позитивне ставлення;
- довіра у відносинах;
- діалог – взаємодія – взаємоповага;
- розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків);
- принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей).

Основою такої співдії повинна стати єдність у ставленні до дитини як до найвищої цінності. Зміст педагогічної діяльності вчителя у зазначеній співдії повинен спрямовуватися на підвищення готовності батьків до виховання дітей, на усвідомлення ними важливості відповідального батьківства, на передачу всім дорослим членам родини певної психолого-педагогічної, фізіолого-гігієнічної, правової та іншої інформації, на формування у них відповідних практичних умінь та навичок.

Організацію роботи з батьками у школі можна поділити на такі напрямки:

1) вивчення сімей учнів, їх виховного потенціалу;

2) залучення батьків, усіх дорослих членів родини до навчально-виховного процесу як рівноправних учасників, інтеграція зусиль і гармонізація взаємин педагогічного колективу і громадськості щодо створення сприятливих умов для ефективної роботи освітнього закладу;

3) формування педагогічної культури сучасної сім'ї та допомога батькам в їх психолого-педагогічній самоосвіті;

4) корекція виховної діяльності родин із різним типом сімейного неблагополуччя.

Успіх в організацій роботи з батьками значною мірою залежить від особистості та авторитету педагога, його професійності, високих моральних, людських якостей, вміння спілкуватися з батьками, колегами, дітьми.

В умовах реформування освіти, упровадження Концепції «Нова українська школа», Державного стандарту початкової загальної освіти батьки дедалі більше уваги приділяють вихованню дітей, їхній підготовці до навчання у школі. Вони цікавляться змінами, сучасними умовами перебування школярів у закладі освіти, створенням освітнього середовища, методами,прийомами навчання тощо.

Робота з батьками дітей з порушенням слуху та мовлення у нашій школі починається не з традиційних батьківських зборів, а з дня відкритих дверей. Навіть, якщо батьки знають про те, що у навчальному закладі є сурдопедагог, вчитель-логопед, вчитель-дефектолог, соціальний педагог, практичний психолог, вчитель ЛФК, вони не завжди уявляють, чим займаються ці спеціалісти. Батьки відвідують не лише класні кімнати, а й медичний кабінет, де їх ознайомлять з програмою корекції та оздоровлення дітей, спортивний зал, кабінети вчителя-логопеда, вчителя-дефектолога, практичного психолога, соціального педагога. Кожен фахівець коротко ознайомлює батьків зі своїми завданнями у комплексній роботі з дітьми, із роллю сім'ї у цьому процесі.

Перші батьківські збори проводяться на початку навчального року. Педагоги у доступній формі пояснюють сутність напрямів корекційної роботи, ознайомлюють батьків з популярною літературою з корекційної педагогіки і психології з цілями і завданнями різних занять (логопедичних, психологічних, профілактичних занять, з вчителем-дефектологом), методами роботи з дітьми, проінформувати про особливості поведінки дитини, які можуть супроводжувати корекційну роботу. Педагоги завжди намагаються зруйнувати ілюзію, досить поширену серед батьків, про можливість магічного, «чарівного» розв'язання всіх проблем розвитку і навчання дитини лише внаслідок відвідування нею корекційних занять.

Для кожного педагога нашої школи важливо сформувати адекватні очікування батьків відносно результатів навчання, наголосити, що які б значні позитивні зміни у розвитку не відбувалися на заняттях зі спеціалістами, вони стануть значимими для дитини лише за умови їх перенесення у реальну життєву ситуацію. Жодна позитивна динаміка у процесі корекційного впливу не досягне запланованого ефекту, якщо зміни у психічному розвитку не знаходитимуть розуміння, відгуку, оцінки батьків, якщо значущі, авторитетні, улюблені близькі дорослі не бачитимуть дійсного сенсу цих змін. Отже, завданням перших зборів

є не лише початковий «лікбез» з корекційної педагогіки, а й формування бажання батьків бути партнерами, співпрацювати з педагогами школи.

Для створення подальшої ефективної системи навчання батьків, доцільно урізноманітнювати як організаційні форми, так і методи навчання. Зокрема, досить ефективними з них є такі, як тренінги, дискусії, рольові, ділові ігри, педагогічні практикуми, сімейні вечори, батьківські клуби, створення презентацій. Збагачення форм і методів навчання зацікавить батьків, позитивно впливатиме на якість та ефективність педагогічної освіти.

Література.

1. Навчання батьків у школі: яким йому бути в сучасних умовах [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://lib.iitta.gov ua/10533/.

2. Кульбіда С.В. (2012). Філософські підходи теоретико-методологічної бази спеціальної освіти: джерела розвитку нечуючої особистості. *Жестова мова й сучасність: збірник наукових праць.* Вип. 7. С. 175-196.

3.Ткаченко К.О., Кульбіда С.В. (2013). Організаційно-методичні умови діяльності кабінету УЖМ у загальноосвітніх спеціальних закладах для нечуючих учнів : Освіта осіб з особливими потребами : шляхи розбудови : зб. наук. праць : Вип. 4. Ч. 4. Кіровоград, Імекс-ЛТД, 2013. С. 72 - 84.

4. Партнерська педагогіка [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.slideshare.net/pedcollegeBerislav/ss-84151822

5. Підласий І. П. Продуктивний педагог. Настільна книга вчителя. Харків: Основа, 2010.

Білогаш Юлія Миколаївна

ВПЛИВ СІМ'Ї НА УСПІШНЕ ВИХОВАННЯ ДИТИНИ З ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ. ПОРАДИ ПСИХОЛОГА

Дитина із порушенням слуху – не пасивний член суспільства, а особистість, яка має право на задоволення власних соціальних потреб: на повноцінну освіту, відпочинок, працю, створення сім'ї, пенсійне забезпечення, доступ до культурних цінностей.

Для успішної реалізації програми розвитку освіти дітей з порушеннями слуху надзвичайно важлива ефективна співпраця педагогів та родин дітей. Сучасна школа дає дитині наукові знання і виховує свідоме ставлення до дійсності, а родина забезпечує практичний життєвий досвід, виховує вміння налагоджувати дружні стосунки з ровесниками, дотримуватися позитивної соціальної поведінки, справедливості. У процесі навчання вихованців з особливими потребами, порушеннями слуху зокрема, важливо враховувати інтереси, пріоритети й турботи сім'ї дитини, працювати з батьками в одній команді.

Сім'ї, в яких виховуються діти з особливими освітніми потребами живуть під вантажем багаточисельних проблем, не кожен батько чи мати виявляються здатними прийняти недугу дитини, адекватно реагувати на постійно виникаючі проблеми. Відомо, що пролонгована психотравмуюча ситуація здійснює негативний вплив на психіку батьків та ускладнює їхнє відношення до дитини. Декого з батьків трагічність ситуації надламує. А власне особистісні якості батьків визначають можливості соціалізації дітей та адаптації до життя, тобто їхнє майбутнє. Важливою є наявність у батьків такої важливої якості як стресостійкість, саме вона необхідна для підтримки дитини. Відсутність же цієї якості вказує на нездатність батьків здійснювати виховання та соціальний супровід власної дитини протягом всього життя.

Що стосується змісту психологічного супроводу для батьків, то насамперед це актуалізація ресурсів, відновлення почуття спроможності розв'язувати проблеми. Формуванням позитивних установок батьків щодо можливостей дитини. Батьки повинні усвідомити, що в школі у дитини будуть якісь труднощі, непорозуміння, конфліктні моменти, але, попри все це, важливо бачити позитивні зрушення, навіть незначні, змістити акцент з труднощів на успіхи. Важливе формування відповідальної батьківської позиції.

Втрата слуху означає більше, ніж просто нездатність чути. Втрата слуху веде до проблем, пов'язаних з доступом до слухової інформації, зокрема, мови. Навколишні звуки, які додають багатства якості життя, можуть не бути почутими дитиною з втратою слуху. Навіть незначне порушення слуху може привести до труднощів зі спілкуванням, навчанням, читанням, промовою і соціалізацією. Щоб допомогти дітям подолати ці труднощі, усі члени родини:бабусі і дідусі, а також брати і сестри повинні бути соціально активними. Найкраще рішення – це навчитись кожному, як успішно та безпосередньо спілкуватися з дитиною.

Діти зі значною або повною втратою слуху часто використовують жестову мову. Більшості дітей з великим рівнем втрати слуху потрібні слухові і візуальні підказки, щоб мати можливість спілкуватися. Вивчення жестової мови не обов'язково означає, що не можна вивчитися говорити. Цьому необхідно довго вчитися, але діти з великою втратою слуху можуть вивчати і те й інше. Жестова мова допомагає в оволодінні усним спілкуванням. Якщо ви вирішуєте вивчити мову жестів, вся сім'я повинна активно в цьому брати участь.

Шкільна успішність є важливим критерієм оцінки дитини з особливими потребами як особистості з боку дорослих та однолітків. Ставлення до себе як до учня значною мірою визначається сімейними цінностями. У дитини на перший план виходять ті її якості, які найбільше турбують батьків – підтримка власного авторитету.

Важливо й те, щоб педагоги і родина виховували в особливого вихованця навички:

– сприймати й оцінювати себе як повноцінну особистість;

– усвідомлювати й відображати особисті почуття та бажання;

– визначати своє місце в колективі;

– адекватно реагувати на помилки та невдачі;

– приймати рішення;

– розв’язувати конфлікти позитивним шляхом;

– позитивно сприймати інших дітей та спілкуватися з ними.

Особистісною особливістю в особливих дітей може стати тривожність. Висока тривожність набуває стійкості при постійному незадоволенні з боку батьків. Якщо тимчасові труднощі, які переживає дитина, роздратовують дорослих, виникає тривожність, страх зробити щось погано, неправильно. Той же результат досягається в ситуації, коли дитина навчається досить успішно, але батьки чекають на більше та пред’являють високі, нереальні вимоги.

Через зростання тривожності та пов’язану з нею низьку самооцінку в особливих дітей можуть знижуватися навчальні досягнення та з’являється невпевненість у своїх силах. Це призводить до ряду інших особливостей – бажання дочекатися і дотримуватися лише вказівок дорослого, діяти лише за зразками та настановами, острах виявити власну ініціативу, формальне засвоєння знань, умінь, навичок та способів дій. Батьки мають зруйнувати досить поширену ілюзію про можливість магічного, «чарівного» розв’язання всіх проблем розвитку і навчання дитини лише внаслідок відвідування нею корекційних занять. Батькам необхідно сформувати адекватні очікування відносно результатів навчання.

Які ж основні умови успішного виховання дітей з особливими потребами? Поради психолога.

1. Важливо створити у сім’ї здоровий мікроклімат.

2. Довіряти дитині та надавати можливість діяти самостійно.

3. Виховувати поважне ставлення дітей до найстарших членів родини – бабусі й дідуся.

4. Узгодження і єдність усіх сімейних вимог.

Дотримуючись основних умов виховання дітей, батьки можуть використати такі *правила*:

1. Незважаючи на порушення слуху у дитини, потрібно ставитися до неї як до дитини, яка потребує спеціального навчання, виховання та догляду.

2. Використовуючи спеціальні рекомендації, поради та інструкції дефектолога, психолога поступово і цілеспрямовано:

– навчайте дитину різних способів спілкування;

– навчайте основних правил поведінки;

- розвивайте навички самообслуговування;

– формуйте вміння, що допоможуть подолати стреси;

– виявляйте і розвивайте творчі здібності вашої дитини;

– розвивайте зорове, слухове, тактильне сприйняття за допомогою гри.

3. Створіть у сім'ї середовище емоційної безпеки:

– виховуйте дитину в атмосфері любові, поваги та добра;

– дотримуйтеся постійного режиму дня;

– позбавтеся усіх чинників, що можуть спричинити у дитини страх чи негативну емоційну реакцію.

4. Виховуючи дитину з особливими потребами, треба навчитися:

– поважати свою дитину;

– сприймати її такою, як вона є;

– дозволяти їй бути собою;

– хвалити і заохочувати до пізнання нового;

– стимулювати до дії через гру;

– розмовляти з дитиною, слухати її, спостерігати за нею;

– підкреслювати її сильні властивості;

– впливати на дитину проханням – це найефективніший спосіб давати їй інструкції.

Важливим для освіти дітей з порушенням слуху є рівень психологічної зрілості дитини, що характеризується ступенем розвитку таких якостей і процесів, як:

– сформованість прийомів ігрової діяльності;

– розвиток соціальних емоцій і достатній рівень морального розвитку;

– розвиток уяви;

–достатній рівень наочно-образного мислення, пам'яті, уваги, спостережливості;

– адекватна самооцінка.

Тому батьки в домашніх умовах можуть проводити із дітьми:

1. Ігри для розвитку дрібної моторики – вправи з ґудзиками, кубиками, пірамідкою, мозаїкою, конструкторами. «Розклади у чашки»: дитині пропонують зібрати ґудзики двох кольорів (червоні й білі) з підлоги, поділити їх у чашки відповідного кольору.

2. Ігри для формування просторової орієнтації та просторових уявлень – складання предмета з кількох частин. Усі ігри проводять із дітьми за наочним зразком дорослого.

3. Ігри на розвиток творчості. Дорослий показує уявні дії з предметами, а дитина поступово, наслідуючи дорослого, сама буде фантазувати і здійснювати різноманітні уявні дії.

4. Ігри на розвиток мовлення – вправи, пов'язані з використанням предмета в різноманітних ситуаціях. Для розвитку активного словника слід привчати вживати відомі дітям слова та речення для висловлення своїх бажань. Наприклад,

«Я хочу пити», «Ходімо гуляти» тощо. Якщо дитина починає використовувати жести, міміку, дорослий має виразом обличчя показати, що не розуміє, або ж повторити своє прохання ще раз.

5. Ігри, що розвивають психічні процеси та спостережливість. Це завдання на знаходження подібності й відмінності, порівняння, групування: «Чого не стало?», «Знайди пару», «Порівняй» тощо.

Усі ігри, вправи обов'язково проводять на наочному матеріалі. Індивідуальна допомога дорослого має виражатися у стимуляції, підбадьорюванні, частковій підказці тощо. Пояснення та інструкції повинні мати чітку і зрозумілу форму.

Батьки, пам'ятайте:

Діти –це і щастя, і турбота,
Відповідальність і тривога теж.
Без відпочинку й вихідних робота,
Любов така, яка немає меж.

Література.

1. Кульбіда С.В. (2009). Особливості розвитку спілкування глухих дітей в умовах сім'ї. *Дефектологія, 3, 13 – 17.*

2. Отікон в Україні. Підтримка батьків. Електронний ресурс. Режим доступу: https://otic-on.aurora.ua/ua/for-relatives/.

3. Підготовка до школи дітей з особливими потребами в умовах сім'ї: поради батькам. За ред. В.І. Бондаря. Київ: Наук. світ, 2005.

3. Савчук Л. Проблеми родинного виховання дітей з особливими освітніми потребами. 2011.

Бурдельна Ольна Василівна

РОЛЬ ГРИ В РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сьогодення педагогічної науки і практики характеризується пошуком нових підходів до організації навчально-виховного процесу, оскільки суспільний розвиток країни вимагає нової, активної, ініціативної і творчої особистості.

В сучасних умовах підвищився інтерес дошкільників до проблеми творчої діяльності та всебічно гармонійного розвитку особистості. А дошкільний вік – це початкова ланка становлення особистості.

Особлива роль у творчості дошкільників належить іграм. Важко переоцінити значення гри та забав у справі формування фізично здорового, етично-стійкого та інтелектуально-розвинутого члена суспільства. Завдяки іграм можна виховати у дитини всі ті властивості, які ми шукаємо у людей і які нам хотілося б прищепити дітям за допомогою оповідань, бесід та навчання. Граючись, дитина зосереджує увагу, а це вже є початком виховання сильної волі. Залежно від ходу гри дитина мусить оцінювати загальну обстановку і швидко та самостійно вирішувати, що й коли їй треба робити.

Гра – це «чарівна скринька», за допомогою якої можна навчити дитину читати, писати і, головне, - мислити, спостерігати, доводити, розуміти, творити.

У своїй роботі, я використовую метод введення дітей у творчу діяльність, метод стимулювання їх до діяльності. Ігри привчають дітей долати труднощі психічні і фізичні навантаження, виховують чесність, колективізм, дисциплінованість.

Ще з давніх часів психологи і педагоги називали дошкільний вік віком гри. І це не випадково. Майже все, чим займається маленька дитина, вони називають грою. Для дитини гра – це її незалежна діяльність, в якій вона може реалізувати свої бажання та інтереси, не дивлячись на обов'язки та необхідності, заборони і вимоги, які властиві світу дорослих.

Ігри дуже різноманітні за змістом, формами організації, правилами, впливом на дитину, за видами використання матеріалів, походженням тощо.

За загальноприйнятою класифікацією, ігри поділяються на:

1. Ігри з ініціативи дитини (творчі);
2. Ігри з ініціативи дорослого з готовими правилами (дидактичні, рухливі);
3. Народні ігри (створені народом)

За змістом та способами ведення ігри з правилами поділяють на дві групи: дидактичні та рухливі.

Я використовую такі дидактичні ігри: «Шнурівочка», «Хто що їсть?», «Склади квітку», «Підбери колір». Такі ігри сприяють, головним чином розвиткові розумових здібностей дитини, сприяють розвитку органів чуття, уваги, пам'яті, логічного мислення.

Також, застосовую і рухливі ігри: «Рибалки», «Де стоїш?», «Клітка», «Дід мороз». Рухливі ігри стимулюють розумовий розвиток дитини, регулюючи увагу, пам'ять, спостережливість. За їхньою допомогою можна виховувати моральні якості: сміливість, рішучість, чесність, почуття товариськості. Вони допомагають також педагогові виховувати дітей естетичні почуття, динамічність, чіткість, плавність рухів, чіткі шикування, різні фігури, образи, словесний супровід тішать малюків, учать їх розуміти красу.

З великою цікавістю і захопленням діти граються у сюжетно-рольові ігри. Це є: «Лікарня», «Будівельники», Чаювання». Такі ігри пов'язані зі сферою людської діяльності й людських стосунків, оскільки своїм змістом вони відтворюють саме цей аспект дійсності. Вдаючись до них, діти намагаються по-своєму відтворити дії, взаємини дорослих, створюючи спеціальні ігрові ситуації.

Гра є вільною, невимушеною дитячою діяльністю, що необхідно зберегти за будь-якого стилю і способу керівництва нею. Важливою передумовою продуктивного спілкування педагога з дітьми з стимулювання в умовах прийняття дорослим на себе однієї з ролей, взаємодія з ними у процесі гри. Гра виступає самостійним видом розвивальної діяльності дітей різного віку; є найважливішою формою їх діяльності, в якій усвідомлюється, вивчається навколишній світ, відкривається широкий простір для особистої творчості, активності, самопізнання, самовираження; головна сфера спілкування дітей, де розв'язуються проблеми міжособистісних стосунків, отримується досвід взаємин людей; це особливий вид діяльності, в якому важливим є не стільки результат, скільки сам процес, де поєднуються інтелектуальне напруження з незвичайною емоційною атмосферою, яка не рідко посилюється перевтіленням в ту чи іншу роль. Гра полі функціональна за своєю природою: вона навчає, розвиває і виховує.

Література.

1. Артемова Л.В. Вчися граючись. К.: «Томіріс», 1995. 111 с.

2. Навчання дітей із порушеннями слуху: навчально-методичний посібник. Кульбіда С. В., Литовченко С.В., Таранченко О. М., Федоренко О. Ф., Жук В. В., Литвинова В. В. Харків: Видавництво «Ранок», 2019. 216 с.

3. Серилко Л.Б. Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку. Обдарована дитина. 2008. № 6. С. 36-42.

4. Спеціальна педагогіка: Понятійно-термінологічний словник / За ред. В.І.Бондаря. Луганськ: Альма-матер, 2003.

5. Усова А. П. Роль гри в дитячому садку. ред. А. В. Запорожець. М., 1976.

Чорноконь Алла Василівна

ВЗАЄМОДІЯ СІМ'Ї ТА ШКОЛИ У ВИХОВАННІ ОСОБИСТОСТІ

Родина є основою держави. Родина, рід, родовід, народ – поняття, що розкривають моральну й духовну сутність, природну послідовність основних етапів формування людини. Від роду до народу, нації – такий природний шлях розвитку кожної дитини, формування її національної свідомості й громадянської зрілості.

У Концепції сімейного і родинного виховання наголошується на тому, що «сучасна сім'я має стати головною ланкою у вихованні дитини, забезпечити їй належні матеріальні та педагогічні умови для фізичного, морального і духовного розвитку» (Ткаченко, 2016). З перших днів появи дитини на світ сім'я покликана готувати її до життя та практичної діяльності, в домашніх умовах забезпечити розумну організацію її життя, допомогти засвоїти позитивний досвід старших поколінь, набути власного досвіду поведінки й діяльності. Сім'я є природним середовищем первинної соціалізації дитини, джерелом її матеріальної та емоційної підтримки, засобом збереження і передання культурних цінностей від покоління до покоління.

Ідеал родинного виховання – здорова і щаслива людина з багатогранними знаннями й високими духовно-моральними якостями, патріотичними почуттями та працьовитістю.

Мета родинного виховання: забезпечити сприятливі умови для всебічного розвитку дитини через відродження духовних і національно-культурних цінностей.

Основними завданнями родинного виховання за умов сьогодення є:

- створення атмосфери емоційної захищеності, тепла, любові, умов для розвитку почуттів і сприймань дитини, її самореалізації;

- виховання в дітей високих патріотичних почуттів, створення сприятливих умов для опанування дітьми рідної мови, знань про рідний край, природу, Батьківщину;

- виховання фізичної й морально здорової особистості, забезпечені необхідних еко соціальних умов для повної реалізації можливостей розвитку дитини, повноцінного психічного та духовного її становлення формування навичок здорового способу життя;

- засвоєння моральних цінностей та ідеалів, культурних традицій, етичних норм взаємин між близькими людьми і в суспільному оточенні, виховання культури поведінки, правдивості, справедливості, гідності, честі, людяності, здатності виявляти турботу про молодших, милосердя до слабких і людей похилого віку;

- виховання поваги до законів, прав і свобод людини, розвиток громадянської і соціальної відповідальності;

- залучення дітей до світу знань, вивчення народних казок, пісень, прислів'їв, приказок, дум, лічилок тощо;

- виховання поваги до школи і вчителя, прагнення до освіти й творчого самовдосконалення;

-залучення дітей до спільної з дорослими діяльності, розвиток творчої працелюбності, спрямування зусиль на турботу про навколишнє середовище, виховання дітей цивілізованими господарями та підготовка їх до життя за умов ринкових відносин;

- формування естетичних смаків і почуттів, уміння розрізняти красиве і потворне в мистецтві і житті, поважати прекрасне у вчинках людей; забезпечення умов для їх творчої практичної діяльності;

- забезпечення духовної єдності поколінь, збереження родинних традицій, сімейних реліквій, вивчення родоводу; залучення дітей до народних традицій, звичаїв, обрядів, виховання в них національної свідомості та самосвідомості;

- статеве виховання дітей, розвиток моральної чистоти, поваги до жінки, почуття дружби, кохання, підготовка до подружнього життя, прищеплення навичок виховання дітей в сім'ї;

- розвиток внутрішньої свободи, здатності до об'єктивної самооцінки і саморегуляції поведінки, почуття власної гідності, поваги до себе, відповідальності за свої вчинки, здатності до морального самовдосконалення.

Меті й завданням підпорядковані зміст і методи родинного виховання. Співдружність школи з сім'єю набуває сьогодні нового педагогічного змісту й особливої актуальності. Відомо, що для успішного формування особистості дитини необхідна єдність школи і сім'ї, високі вимоги суспільства до освітнього рівня молодого покоління, підготовка його до життя і праці, які можуть бути задоволені тільки за умови посилення ролі батьків у цій справі.

Найважливішими завданнями у процесі виховання учнів шкіл-інтернатів є створення умов, які б забезпечили їм повноцінну участь у всіх сферах соціальних відносин, формування соціальних умінь, допомога в особистісному та професійному самовизначенні, підготовка вихованців до самостійного суспільного життя, формування сімейних цінностей. Поряд із цим, саме на вчителів, вихователів та класного керівника лягає подвійна відповідальність. Діти, що проживають у стінах школи 5-7 днів на тиждень, відчувають нестачу

уваги, любові, турботи. Вони відірвані від батьків, і якщо педагогічні працівники не створюють дітям родинну атмосферу, учні закриються в собі, в них розвивається низка комплексів, погіршується поведінка, виробляється споживацьке ставлення до оточуючого середовища. Структуру родинно-сімейного виховання в умовах школи-інтернату можна зобразити у вигляді схеми, що вміщує:

a) класного керівника, як однієї з найважливіших постатей у школі, від якого залежить бажання або небажання дітей вчитися, їхні успіхи в навчанні, відносини з однокласниками, вчителями, вихователями.

b) вчителів, як мудрих наставників, що «вирощують, оберігають і виховують майбутнє людства в обличчі своїх учнів» [8, с. 69].

c) вихователів, як провідників дитячої душі, організаторів дозвіллєвої діяльності учнів.

d) батьків, як головних природних вихователів дитини.

e) самих учнів, як активних учасників освітнього процесу.

Тому переді мною стоїть особливе завдання – розвиток і збагачення духовного світу кожної особливої дитини. Це можливо через виховання серця дитини, любов до людей, повага, прояв співчуття і вміння радіти за інших. Тільки віра в дитину допоможе їй повірити в свої сили. Плануючи виховну роботу, я опираюся на програму «Основні орієнтири виховання учнів 1-12 класів загальноосвітніх закладів України» *(5.3.2. Ціннісне ставлення до сім'ї, родини, людей.)* У молодших класах читаємо і обговорюємо казки, оповідання, вірші про сім'ю родину. Проводжу виховні заходи «Традиції моєї родини», «Мої обов'язки в сім'ї», «Чужого горя не буває», «Рушник моєї бабусі», «Дивись, не забудь – людиною будь».

Акцентую увагу на формуванні основ національних та загальнолюдських цінностей:

- уміння та навичок підтримки та збереження міжособистісної згоди, запобігання та мирного розв'язання конфліктів;
- здатності враховувати думку інших людей, адекватно оцінювати власні вчинки та вчинки інших;
- моральних якостей (чуйності, чесності, правдивості, справедливості, гідності, толерантності, милосердя, взаємодопомоги, товариськості, співпереживання, щедрості, поваги до особистості).

У старших класах проводжу такі виховні заходи: «Мій родовід», «Хочеш мати друга – навчись другом бути», «Без сім'ї немає щастя на землі», «Берегиня нашого дому», «Що таке людське серце». Намагаюся, щоб діти усвідомили та засвоїли сімейні, родинні та суспільні цінності:

- вміння співпрацювати з іншими, працювати в групі та колективі, прощати та просити пробачення;

- критичного ставлення до поведінки людей;
- єдності слова і діла;
- активної моральної життєвої позиції;
- ідеалів сім'ї, родини, відносини в колективі;
- духовно-моральної культури особистості.

Найбільш результативною формою співпраці педагогів, батьків і дітей є родинні свята. Залучаючи батьків групи, разом із класним керівником беру активну участь у організації та проведенні як групових, так загальношкільних виховних заходів. Це активна форма роботи з батьками, які хочуть змінити своє ставлення до поведінки та взаємодії з власною дитиною, зробити їх відкритішими та довірливими. У тісному спілкуванні виникає душевне єднання, узгодженість основних життєвих дій, підвищення свідомого ставлення до своїх громадських обов'язків.

В організаційній роботі школи застосовуються різні форми роботи з батьками. У своїй роботі з батьками я застосовую індивідуальні, групові форми роботи, а також разом із класним керівником беру безпосередню участь у засіданнях круглого столу: «Чому виникають конфлікти?», «Здоровими бути модно», у ході яких обговорюються актуальні питання виховання дітей, моделюються певні ситуації, які допомагають батькам у вирішенні тих чи інших питань. Також готую виступи на батьківські збори. Дуже важливо надати батькам практичну допомогу у налагодженні гармонійного спілкування зі своїми дітьми.

Свого часу А. С. Макаренко зазначав: «*Виховання є процес соціальний… Виховує все: люди, речі, явища, але перш за все і більше всього – люди. З них на першому місці – батьки і педагоги*». Лише у співпраці з батьками можна досягти поставленої виховної мети – виховання особистості, високоморальної, творчої та здорової людини.

Література.

1. Макаренко А. С. Лекції про виховання дітей. Твори: В 7-и т. Т.4. К.: Рад. школа, 1954. С. 335-418.
2. Кульбіда С.В. (2006). Освіта XXI століття. *Дефектологія, 2, 54-56.*
3. Підготовка до школи дітей з особливими потребами в умовах сім'ї: поради батькам. За ред В.І. Бондаря. Київ: Наук. світ, 2005.
4. Програма «Основні орієнтири виховання учнів 1-12 класів загальноосвітніх закладів України», затв. МОН України №1133 від 17.12.2007 р.
5. Соціально-педагогічна підтримка обдарованих дітей-інвалідів: поради батькам. За ред. В.І. Бондаря. Київ: Наук. світ, 2005.
6. Цигульова Л. В. Система роботи з родинного виховання із учнями 5-7-х класів. *Виховна робота в школі*. № 9. 2017. С. 2-5.
7. Черниш Л. І. Родинне виховання та його вплив на особистісний розвиток дитини. *Виховна робота в школі*. № 3. 2017. С. 5-8.
8. Щербань П. Концепція «Сім'я і родинне виховання». *Рідна школа.* 1996. № 11-12. С.15-20.

ПРОГРАМА ЗАХОДУ -

обласного семінару вчителів-логопедів, сурдопедагогів закладів спеціальної, загальної середньої та дошкільної освіти, які працюють з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення та слуху **«Науково-методичне забезпечення реалізації Концепції Нової української школи та Державного стандарту для дітей з особливими освітніми потребами».**

Мета:

- ознайомити учасників семінару із науково-методичним та програмним забезпеченням навчально-корекційного процесу в спеціальних закладах освіти відповідно до Державного стандарту для дітей з особливими освітніми потребами;

- підвищити рівень професійної компетентності вчителів-дефектологів (сурдопедагогів), вчителів-логопедів закладів освіти у роботі з дітьми з порушеннями слуху та мовлення;

- ознайомити учасників семінару з досвідом роботи щодо удосконалення існуючих та впровадження нових форм і методів корекційної роботи з дітьми з порушеннями слуху та мовлення в умовах реалізації Концепції Нової української школи;

- обговорити проблеми співпраці педагогічних працівників закладів спеціальної, загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації ефективної навчально-корекційної роботи з дітьми з особливим освітніми потребами.

Дата проведення: 04 березня 2019 року

Місце проведення: смт. Нова Ушиця, вул. Івана Франка 2, Новоушицька спеціальна загальноосвітня школа-інтернат Хмельницької обласної ради

Початок роботи семінару о 10.00.

ПЛАН ЗАХОДУ

9.00 – 10.00 Реєстрація учасників семінару

10.00 – 10.20 Відкриття роботи семінару

Берека Віктор Євгенович,
ректор Хмельницького ОІППО,
доктор педагогічних наук, професор

Вітальне слово

Дупляк Тетяна Василівна,
заступник директора –
начальник управління освітньої діяльності
та організаційного забезпечення
Департаменту освіти і науки Хмельницької ОДА

Презентація закладу «Працюємо по-новому»

Чорноконь Світлана Василівна,
директор Новоушицької спеціальної
школи Хмельницької обласної ради

10.20 – 12. 30 Науково-методичний модуль

1. Професійна підготовка педагогів закладів загальної середньої та спеціальної освіти до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами

Грицюк Нінель Григорівна,
методист корекційної педагогіки та спеціальної освіти
науково-методичного центру дошкільної,
початкової та спеціальної освіти
Хмельницького ОІППО

2. Сучасні наукові підходи до освітнього розвитку глухих дітей. Навчально-методичне забезпечення комунікативної діяльності глухих дітей в умовах двомовного навчання

Кульбіда Світлана Вікторівна,
головний науковий співробітник
відділу навчання жестової мови
Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України,
доктор педагогічних наук, професор

3. Діти з тяжкими порушеннями мовлення в Новій українській школі. Використання діагностичного психолінгвістичного комплексу пізнавального розвитку молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення у роботі вчителя-логопеда та практичного психолога

Рібцун Юлія Валентинівна,
старший науковий співробітник відділу логопедії
Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України,
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник

4. Реабілітація дітей з порушеннями слуху на базі обласного сурдологічного кабінету

Петрашко Людмила Григорівна,
головний лікар сурдолог
Департаменту охорони здоров'я
Хмельницької ОДА

12.30 - 13.15 Перерва

13.15 - 14.15 З досвіду роботи закладів освіти:

1. Особливості організації освітнього процесу в умовах спеціальної школи

Гудзенко Надія Григорівна,
заступник директора
з навчально-виховної роботи
Новоушицької спеціальної
школи Хмельницької обласної ради

2. Реалізація програми Нової української школи у навчанні дітей в умовах спеціального закладу:

- з порушеннями слуху

Голуб Любов Анатоліївна,
вчитель 1 класу Хмельницької СЗОШ № 33
Стандрійчук Антоніна Володимирівна,
вчитель 1 класу Новоушицької спеціальної
школи Хмельницької обласної ради

- з тяжкими порушеннями мовлення

Наумова Сніжана В'ячеславівна*,*
вчитель 1 класу, вчитель-логопед
Кам'янець-Подільського БНРЦ

3.Корекційна робота з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення дошкільного віку в навчально-реабілітаційному центрі

Лисай Жанна Георгіївна,
вчитель-логопед
Ізяславського НРЦ

4.Робота із слухопротезованими та імплантованими дітьми на заняттях з розвитку слухового сприймання

Кирковська Валентина Іванівна*,*
вчитель-дефектолог-сурдопедагог,
вчитель слухового кабінету
Новоушицької СЗОШ

5.Здоров´язберігаючі технології в фізкультурно-оздоровчій роботі з дітьми дошкільного віку з особливими освітніми потребами

Дармограй Інна Василівна,
вихователь дошкільної групи
Новоушицької СЗОШ

14.15 - 15.20 Дискусійне коло

Грицюк Нінель Григорівна,
методист корекційної педагогіки та спеціальної освіти
науково-методичного центру дошкільної,
початкової та спеціальної освіти Хмельницького ОІППО

15.20 – 15. 30 Підведення підсумків роботи семінару

Берека Віктор Євгенович,
ректор Хмельницького ОІППО,
доктор педагогічних наук, професор

ВІДГУК ПРО ЗАХІД

Гудзенко Надія Григорівна

СПІВПРАЦЮЄМО З НАУКОВЦЯМИ В РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

4 березня 2019 р. на базі Новоушицької спеціальної школи Хмельницької обласної ради (смт Нова Ушиця Хмельницької обл.) відбувся обласний семінар «Науково-методичне забезпечення реалізації концепції Нової української школи та Державного стандарту для дітей з особливими освітніми потребами», у роботі якого взяли участь наукові співробітники Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України.

Мета семінару полягала в:

− ознайомленні учасників із науково-методичним та програмним забезпеченням навчально-корекційного процесу в спеціальних закладах освіти відповідно до Державного стандарту для дітей з особливими освітніми потребами, з досвідом роботи щодо удосконалення існуючих і впровадження нових форм та методів корекційної роботи з дітьми з порушеннями слуху та мовлення в умовах реалізації Концепції Нової української школи;

− підвищенні рівня професійної компетентності вчителів-дефектологів (сурдопедагогів), учителів-логопедів закладів освіти у роботі з дітьми з порушеннями слуху та мовлення;

− обговоренні проблем співпраці педагогічних працівників закладів спеціальної, загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації ефективної навчально-корекційної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

З вітальним словом звернувся до учасників семінару *Віктор Євгенович Берека,* ректор Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, доктор педагогічних наук, професор.

З презентацією закладу “Працюємо по-новому” виступила *Світлана Василівна Чорноконь,* директор Новоушицької спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату Хмельницької обласної ради.

Головний науковий співробітник відділу навчання жестової мови, доктор педагогічних наук, професор *Світлана Вікторівна Кульбіда* виступила з доповіддю “Сучасні наукові підходи до освітнього розвитку глухих дітей. Навчально-методичне забезпечення комунікативної діяльності глухих дітей в умовах двомовного навчання”.

Кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу логопедії *Юлія Валентинівна Рібцун* виступила з доповіддю “Діти з тяжкими порушеннями мовлення в Новій українській школі. Використання діагностичного психолінгвістичного комплексу пізнавального розвитку молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення у роботі вчителя-логопеда та практичного психолога”.

Презентовано навчально-методичний доробок науковців у вирішенні питань сурдопедагогічного і логопедичного напрямків.

З Новоушицькою спеціальною школою Хмельницької обласної ради відділом логопедії Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка було підписано угоду про співпрацю.

Учні 9 класу виконують композицію «Моя Україна».

Вихованці дошкільної групи виконують танець «Грибочки».

Всі педагогічні працівники закладу освіти взяли активну участь у підготовці і проведенні семінару. Учасники семінару ознайомилися з постійно діючою виставкою робіт дитячої творчості. Роботу семінару було завершено творчими виступами учнів школи.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ТА ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

збірка статей обласного науково-методичного семінару
4 березня 2019 року

Підписано до друку 2.12.2019
Формат 60х84х16
Гарнітура Times, Друк офс. Папір офс.
Ум. друк. арк. 7,7
Наклад 300 прим. Замовлення № 1009

Видавець: ТОВ «НВП «Інтерсервіс»,
М. Київ, вул Бориспільська, 9.
Свідоцтво: серія ДК № 3534 від 24.07.2009 р.